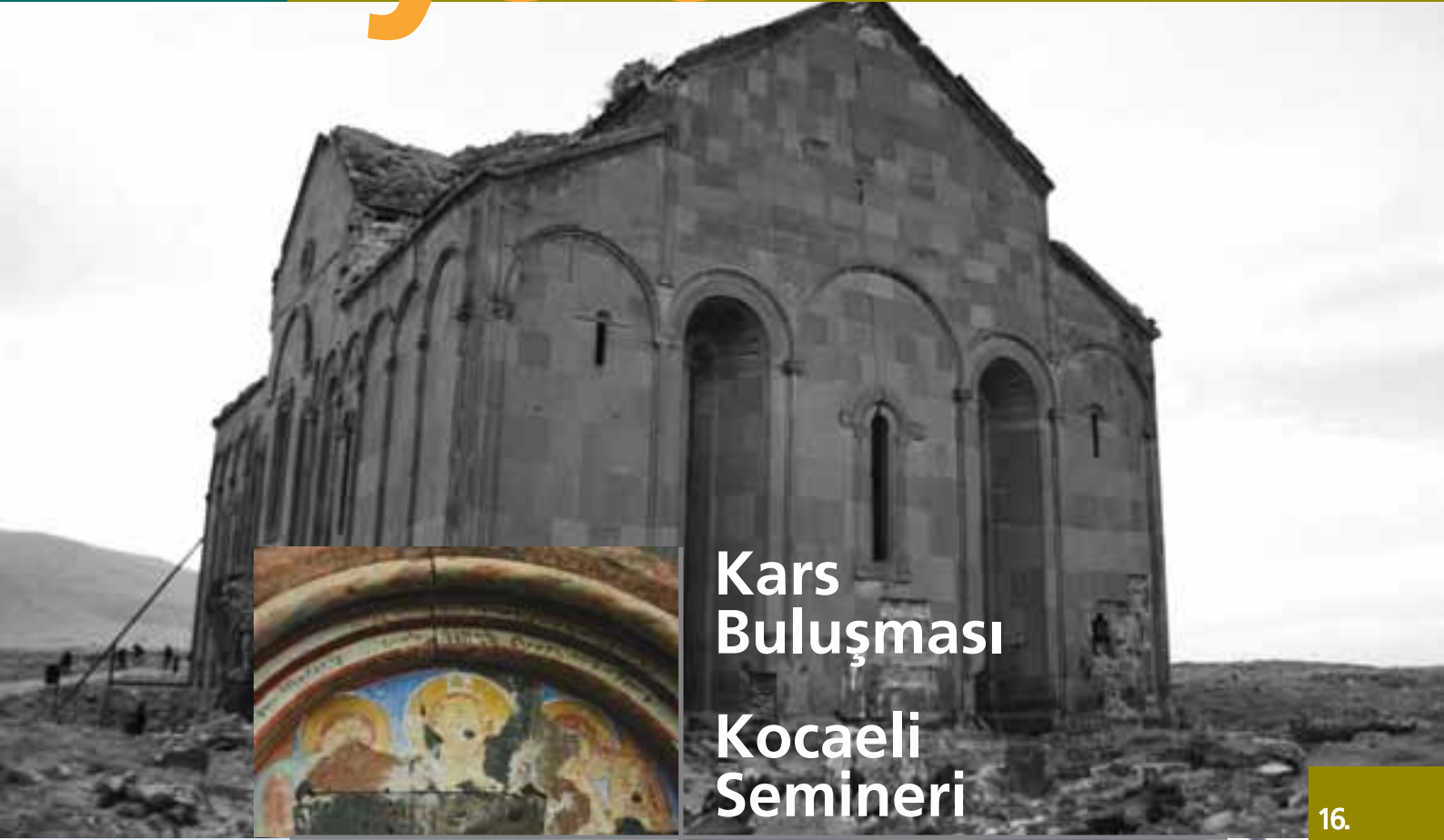

yerel kimlik

**Kars
Buluşması**

**Kocaeli
Semineri**

16.
Sayı

**Cürek
Viyana
Gaziantep
ÇEKÜL Vakfı 2008**

Tarihi Kentler Birliği adına

imtiyaz sahibi: Mehmet Özhaseki (Başkan)

Yazı işleri müdürü: Handan Dedehayır

Yayın kurulu: Oktay Ekinci, Mithat Kırayoğlu, Hasan Özgen,
Avniye Tansuğ, Handan Dedehayır

Fotoğraflar: ANAR Arşivi, Şirin Sıngın Yılmaz, Ali Akdamar

Yönetim yeri: Tarihi Kentler Birliği Merkez Bürosu
Şerifler Yalısı, Emirgan Mektebi Sok. No:7 Emirgan
Sarıyer İstanbul
Telefon: 0212 323 31 32
Faks: 0212 277 41 64
info@tarhikentlerbirliđi.org
www.tarhikentlerbirliđi.org

İletişim: ÇEKÜL Vakfı-Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma
ve Tanıtma Vakfı, Tarihi Kentler Birliği Bürosu
Ekrem Tur Sokak No: 8 34435
Beyođlu-İstanbul
Telefon/Faks: 0212 249 64 64
E-posta: tarihikentler@cekulvakfi.org.tr
www.cekulvakfi.org.tr

Basıldığı yer: Mart Matbaa Sanatları Tic. ve San.Ltd.Şti.
Mart Plaza Merkez Mah. Ceylan S. No:24 Nurtepe,
Kağıthane İstanbul

İstanbul Temmuz 2008

Yer ve tarih:

1308-254X

SUNUŞ

2008 Yılını Geride Bırakırken Yeni Hedeflere Doğru
Mehmet ÖZHASEKİ

3

TKB KARS BULUŞMASI

Kars Buluşması Programı 4
Kültürlerin Keşişme Noktası Kars'ta TKB Buluşması 4
Somut Olmayan Kültürel Mirasın Önemi ve
Yerel Yönetimlerin Sorumluluğu - Panel 8
Kars Buluşması Sonuç Bildirgesi 13
Kars Buluşması Katılımcılarından İzlenimler 14
Karşılılar Kentlerini Anlatıyor 16
Genel Bakış: Somut Olmayan Kültürel Mirası Korumak ve Yaşatmak
Handan DEDEHAYIR 18

KOCAELİ SEMİNERİ

Kocaeli Semineri Programı 26
Sanayi Kenti Kocaeli'de, Endüstri Mirasına Bakış 26
Endüstri Mirasının Yeniden Değerlendirilmesi - Panel 32
Kocaeli Semineri Katılımcılarından İzlenimleri 40
Genel Bakış: Sanayileşme Serüveninin Tanıkları
Handan DEDEHAYIR 42
Cumhuriyet'in Örnek Maden Sitesi Cüreğ
Necdet SAKAOĞLU 46
Geçmişine Sahip Çıkan Kent: Viyana
Sinan POLVAN 50

GÜNCEL

Sıcak Bir Ağustos Sabahı Emirgân'da . . .
Handan DEDEHAYIR 54
Koruma Sürecinde Bir Kavşak: Gaziantep Modeli
İkinci Kurtuluş 56
Zeynep GÖĞÜŞ 64
2008'in Ardından, 2009'a Doğru ÇEKÜL
Handan DEDEHAYIR 66
Bir Koruma Gönüllüsü Görüşlerini Paylaşıyor
Enis YETER 72
Kazdađlan'nın Güneyinde Yerleşme Kültürüne
Bir Örnek: Adatepe Köyü
İsmail ERTEN 74

HABERLER

76

TKB ÜYE LİSTESİ

80

Kars, 3-5 Ekim 2008

Kocaeli, 7-9 Kasım 2008

2008 Yılını Geride Bırakırken Yeni Hedeflere Doğru

SUNUŞ

Değerli Dostlarım,

Tarihi Kentler Birliği kurulduğu günden bu yana öncü girişimlere imza attı; daha önce ülkemizde ciddiye alınmamış birçok konuda yol gösterici, özendirici ve eğitici bir rol üstlendi. Geçtiğimiz aylarda gerçekleştirdiğimiz etkinlikler, bu özelliğimizin somut örnekleriydi. Bir kez daha önemli konu başlıklarıyla tanıştık. Yeni bir yıla girerken, bu başlıkların yeni çalışmalarımıza ışık tutacağına inanıyorum.

Ekim ayında Kars'ta gerçekleştirdiğimiz Buluşmada ele aldığımız konu bu örneklerden biri. Panel konuşmaları, "somut olmayan kültürel miras"ı ayrıntılı bir biçimde Tarihi Kentler Birliği üyelerinin gündemine getirdi. Bugüne kadar kültürel mirasımızın korunması ve yaşatılması yönünde yaptığımız başarılı çalışmalar öncelikle kültürel servetimizin maddi ürünlerini kapsamaktaydı. Yıllardır somut mirasımıza sahip çıkmaya çalışıyoruz. Bu alandaki çalışmaların bugün artık bütün üye belediyelerimizin faaliyet programlarında yer aldığını sevinerek görüyoruz. Ancak kültürel zenginliklerimizin yalnızca anıtsal ya da sivil mimarlık yapılarından ve arkeolojik varlıklardan ibaret olmadığı açık. Bu aşamada, somut kültürel mirasımızı anlamlandıran somut olmayan kültürel mirasımızı koruma ve yaşatma konusunda biraz geç kaldığımızı itiraf etmeliyiz. Toplum olarak kültürel kimliğimizin en temel ögesi olan değerlerimize sahip çıkmak, bin yıllar ötesinden süzülerek bugünlere yansıyan yaşam kültürümüzü korumak ve yaşatmak da sorumluluklarımız arasında yer alıyor. Üzerinde yaşadığımız toprakları yurda dönüştüren değerlerimizi yaşatmak için, onları yeniden keşfetmek, tanıtmak, genç kuşaklara aktarmak, önümüzdeki yıllarda temel görevlerimiz arasında yer almalıdır. Tüm üyelerimiz artık kendi kentlerinde bu yönde çalışmalar başlatmak için üniversitelerle, kültür kurumları ve uzmanlarla ve en önemlisi de halkla işbirliği yapmalıdır.

Tarihi Kentler Birliği'nin öncü yaklaşımlarından bir başkası Kasım ayında Kocaeli Seminerinde gündeme gelen "sanayi mirası" oldu. Sanayi Devrimi sonrası ekonomik refah düzeyindeki sıçrama ve baş döndürücü bir hız kazanan teknolojik gelişme, mevcut sanayi işletmelerinin ve donanımlarının da aynı hızla eskimesine neden oldu. Gelişen sanayiler yeniliklere ayak uydururken, eski sanayi yapıları ve donanımları terk edildi ve tarihe gömüldü. Ülkemizde de, Osmanlı'nın son dönemine ve Cumhuriyetin ilk kalkınma hamlesini başlattığı yıllara ait çok sayıda sanayi yapımız, zaman

içinde işlevini yitirdi. Sanayileşme tarihimizin tanıkları olan bu yapılar da kültürel mirasımızın bir parçası olarak değer taşıyor. İlk fabrikalarımız, maden işletmelerimiz, demiryollarımız, tarıma dayalı bir ekonomiden sanayileşme yoluyla kalkınmayı hedefleyen bir topluma dönüşme gayretlerimizin örnekleri. Sanayi mirasımız tarihimizin bir dönemine ait üretim biçimlerinin, mimarlık örneklerinin, kullanılan teknolojilerin, çalışma hayatının ve bu çabada öncü rol üstlenmiş kişilerin izlerini taşıyor. Bize de, bu öyküleri ortaya çıkarıp genç kuşaklara aktarmak, bu yapıları özelliklerini koruyarak günümüzün ihtiyaçları doğrultusunda dönüştürmek ve kentlerimize kazandırmak düşüyor.

2008 yılının son günlerini, yıl içinde yapmış olduğumuz çalışmalarını değerlendirmeye ve bu çalışmalardan geleceğe yol gösterecek dersler çıkarmaya ayırdık. Bu çalışmaların ilki, geçtiğimiz aylarda yayınlanan 2007 Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması Katalogu. Yarışmaya katılan projeleri bir araya toplayan ve kalıcı bir belge olarak sunan katalog, "Metin Sözen Koruma Büyük Ödül"ünün sahibi olan Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından gerçekleştirildi. Bu yayınlı, yarışmaya katılan birbirinden özgün ve değerli projeyi sizlere sunmuş bulunuyoruz.

Aralık ayı ortalarında Kayseri'de gerçekleşen yılın son seminerinde, 2008 yılının iz bırakan çalışmalarını değerlendirme fırsatı buluyoruz. Böylelikle bir anlamda geçtiğimiz yılın bir muhasebesini yaparak, gelecek çalışmalarımıza yol gösterecek deneyimleri paylaşıyoruz.

Üçüncü çalışmamız *Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik* dergisinin gelecek sayısında yer vereceğimiz, "200 Ortak 200 Eser" uygulaması sonuçlarının değerlendirilmesi olacak. TKB'nin üyelerimize verdiği desteğin ortaya koyduğu kazanımları ve karşılaştığı engelleri gözden geçirerek, uygulamanın daha verimli hale getirilmesini sağlamayı hedefliyoruz.

2008 yılında aramıza katılan yeni üyelerimize bir kez daha hoş geldiniz derken, 2009 yılının Tarihi Kentler Birliği'nin tüm üyelerine sağlık, esenlik ve barış getirmesini, verimli bir yıl olmasını diliyorum.

Saygılarımla,

Derleyen: Şirin Sıngın YILMAZ

Kültürlerin Kesişme Noktası Kars'ta TKB Buluşması

Kars Buluşması

PROGRAM

03 Ekim 2008

Açılış ve Aynalı Konak Açılış Töreni

Kent Gezisi

"Kafkasya'da Ortak Kültürümüz" Festivali – Kars Belediyesi

04 Ekim 2008

TKB Meclis Toplantısı

Panel: "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Önemi ve Yerel Yönetimlerin Sorumluluğu"

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Arslan Aydınuraz – UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı

Konuşmalar:

"Tarihi Kent Kurgusunun İkinci Yüzü: Somut Olmayan Kültürel Miras"

Prof. Dr. Öcal Oğuz – UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Somut Olmayan Kültürel Miras Komitesi Başkanı

"Yüzyılların Tanıklığında, Görenlerin Gözünden Kars ve Çevresinin Somut ve Somut Olmayan Kültürel Zenginlikleri"

Sezai Yazıcı – Araştırmacı/Yazar

Genel Değerlendirme

Kent Gezisi

05 Ekim 2008

Ani Harabeleri Gezisi

Burdan bir atlı geçti,

Nal parlattı geçti.

Ellere selam verip,

Bize el attı geçti.

Hoooooo...

Yeryüzünün en eski kültürlerine ev sahipliği yapmış olan Kars kenti böyle mi uğurlamıştır, 2008 yılının son Buluşması için Kars'ta bir araya gelen Tarihi Kentler Birliği üyelerini? Kars köylülerinin tarlada çalışırken söyledikleri bir kotanlama ile andığımız Kars Buluşması'nın konusu, binyıllar boyunca bu yörede mesken tutmuş farklı kültürlerin miras bıraktığı izlere yakışır biçimde, "Somut Olmayan Kültürel Miras"tı.

Adını, M.Ö. 130 dolaylarında Kafkas Dağları'nı aşmış da buralara yerleşen ve Kaşgarlı Mahmut'a göre "bozkır tilkisi" anlamına gelen "Karsak" oymağından alan bu kentin çalkantılı tarihi çok çok eskilere dayanıyor. Kentin çeşitli yerlerinde ele geçen buluntular, Kars'ın geçmişini erken paleolitik döneme kadar taşıyor. İlk yazılı kaynaklar ise, M.Ö. 9. ve 7. yüzyıllar arasında Ani kentinde yerleşik, Urartulara bağlı Diauekhi Krallığı'ndan söz ediyor. Sonraki dönemlerde kimler geçmemiş ki buralardan? Birkaçını anmak gerekirse, Persler, Bizanslılar, Emeviler, Abbasiler. . . M.S. 966'da Bagrat Kralı III. Aşot tarafından şehir surları yaptırılarak Ani Krallığı kurulmuş. Alparslan'ın Anadolu'ya girmesiyle, Selçuklulara bağlı Ani – Şeddadlılar egemen olmuş Kars'a. Ama taht kavgaları aman vermeyince, 1239-1355 yılları arasında Kars, Moğollar'ın yönetimine girmiş. Osmanlılar da kolay ele geçirememiş kenti; uzun savaşlardan sonra, Kanuni'nin 1534'teki seferiyle egemen olmuşlar Kars'a. Daha sonra 1828'de Ruslar gelmiş. Yıllar boyu Kars halkı destansı bir direniş sergilemiş Ruslara karşı. Kars'ın milli mücadele tarihi, I. Dünya Savaşı öncesinden Cumhuriyet'e değin uzanan kesintisiz bir süreci yansıtıyor. Artarda Rus, Ermeni ve İngiliz işgallerine uğramış kent. 1918 günü, kırk yıl süren Rus egemenliğinden sonra Türk Ordusu'na açmış kapılarını. Yine de süren Gürcü ve Ermeni saldırılarından sonra Kars ve yöresi, 1921'de Türkiye Cumhuriyeti'nin sınır kenti olarak yeniden kurmuş yaşamını.

Böylesi bir tarihten gelen Kars, coğrafyasının özelliği nedeniyle çok değişik halkların yan yana yaşadıkları ve izlerini bıraktıkları özgün bir kültürel yapıya sahip. Yaşam kültüründen gelenek-göreneklerine, mimarisine kadar bir kültürler biresimi. Hiçbir zaman Ortadoğu etkisine tam olarak girmemiş Kafkas kültürünün bir parçası olarak, farklı etnik grupların yaşadığı bir bölgede, bu kültürlerin özel bir yorumunu yaratmış. İşte o nedenle "somut olmayan kültürel miras" başlığı çok da yakıştı TKB'nin Kars Buluşması'na. Üstelik Buluşma'nın, Kafkas Kültürleri Festivali ile aynı günlere rastlaması ayrıca çok anlamlıydı.

Kars Buluşması, Kars Sanat Merkezi'nde başladı

2008 yılının ikinci ve son Anadolu Buluşması 3-5 Ekim tarihlerinde Kars'ta yapıldı. Kars Buluşması'na, Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay, TKB'nin kuruluşunda önemli desteği olan UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Arsin Aydınuraz, akademisyenler, araştırmacılar ve Birlik üyesi belediye başkanları ile çok sayıda davetli katıldı.

Buluşmanın ilk günü, Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay'ın da katıldığı, ünlü ressam Mehmet Gülerüz'ün Irak savaşını anlatan "Savaş ve İnsan" başlıklı resim sergisinin açılışıyla başladı. Daha sonra Kafkas Kültürleri Festivali çerçevesinde, Rusya Federasyonu Stavropol Eyaleti ile Kars Belediyesi arasında Kardeşlik Protokolü imzalandı.

TKB Meclisi Toplantısı ve Yeni TKB Üyeleri

"Somut Olmayan Kültürel Mirasın Önemi ve Yerel Yönetimlerin Sorumluluğu" başlıklı panel öncesinde TKB Meclis Toplantısı da yapıldı. Toplantıda, üyelik

için başvuran yedi belediyenin üyelikleri kabul edildi. Tarihi Kentler Birliği bünyesine katılan yeni belediyelerle üye sayısı 251'e ulaştı. Yeni üyeleri ise şöyle: **Sarıkaya Belediyesi / YOZGAT, Halfeti Belediyesi / ŞANLIURFA, Ermenek Belediyesi / KARAMAN, Kadirli Belediyesi / OSMANİYE, Beyşehir Belediyesi / KONYA, Çumra Belediyesi / KONYA, Tuzla Belediyesi / İSTANBUL**

Kimlikli bir kentte yaşamının bedeli ağır

Kars Buluşması, Kars Belediye Başkanı Naif Alibeyoğlu'nun, 1999 yılında ilk göreve geldiğinde teslim aldığı kenti anlatan konuşmasıyla başladı: "Başkanlığa

geldiğim günlerde kent tarumardı. Yağmur ve karla biriken sularla kent çamur deryasıydı, yol ve kaldırımlar tümenden bozulmuştu. Kenar mahallelerde oturanlar iş yerlerine gelirken ayaklarına poşet geçiriyordu. Musluklardan su akmıyor, kurumlara arazözler su taşıyordu. Belediyenin telefonları icradan kapalıydı. Aylardır maaş alamayan çalışanlar, evlerine giderken bakkala, kasaba görünmemek için yollarını değiştiriyordu. İlk günlerde bir çıkış yolu ararken savrulup duruyordum. Kars'ın 79. Kurtuluş Günü münasebetiyle o zaman Mimarlar Odası Genel Başkanı olan Oktay Ekinci'nin katkılarıyla bir panel düzenlemiştik. İkinci konuşmasında şunları söyledi: 'İlk kez 1965'te bir Alman profesörle birlikte Kars'a gelmiştim. Sonra burası hayatımda Karslılar kadar yer aldı. Bir kentin insanları dağılırsa, kent organizması desteklenmiyorsa, sokaklarda insanlar birbirine sürtündükleri zaman bir şeyleri birbirine aşılıyamiyorsa, o kentte zaman, mekân ve para kayıp demektir.'

Bu sözler çalışma dönemim boyunca zihnimde yankılandı. 2000 yılında ilk defa "Kafkas İstikrar Hattına Doğru Kars Kenti Kurultayı" düzenledik. Kurultayın sonuç bildirgesi doğrultusunda TKB'nin kurucu üyeleri arasına katıldık. 2002'de başladığımız koruma çalışmaları, gazete manşetlerine 'Kars'ta Kimlik Devrimi' olarak yansıdı. Kuzeyde Kars Kalesi'nden güneyde demiryoluna, batıda Kars Çayı'ndan doğuda Kasımpaşa Caddesi'ne kadar olan bölge kentsel sit alanı ilan edildi. 300'den fazla yapı tescillendi ve pek çok yapı restore edildi.

"2004'te Kafkas Kültürleri Festivalinin ilkinin gerçekleştirdik. Uluslararası Altın Kaz Film Festivali, Uluslararası Aşıklar Bayramı düzenledik. Restore edilmeye başlayan binalar, iş adamlarını harekete geçirdi, başarılı örnekler görmeye başladık. Kale'nin eteklerindeki gecekondu bölgesinde yaşayanları tek kuruş almadan yeni bir alana yerleştirdik, bölgedeki kaçak yapılaşmayı temizledik. Cadde ve kaldırımlarda doğal taş uygulamasına geçtik. Sokakları aydınlattık. Kentin süsü sayılabilecek heykeller diktik. Kars; balı, peyniri, kazı ve kış turizmiyle Türkiye'nin 15 marka kenti arasında yerini aldı. Ancak kimlikli bir kentte yaşamın bedeli ağır. . . Bunları yaparken pek çok zorlukla karşılaştık. Örnek vermek gerekirse, kültürel miras Kars'ta, ama Koruma Kurulu Erzurum'da. Bu durum kentin dinamikleri için engel yaratıyor. Yanlış kararlar arzu edilmeyen yanlış sonuçlar doğuruyor. Günümüzde koruyan yoksullaşırken, yıkan, rant çeviren zenginleşiyor. Kars'ın özgün mimari dokusunun korunması adına özel bir destek talep ediyoruz.

"Kars Kalesi, Anadolu'da en çok savaşa tanık olan kalelerden biridir. Kars halkı, hafızalardan kolay silinmeyecek acılar yaşamış, işgaller görmüş, zulüm ve katliamlara maruz kalmıştır. Ancak vatanları uğruna kanlarının son damlasına kadar çarpışan Karslılar, yaşadıklarından hep ders çıkarmış, tarihten gelen barış ve kardeşlik duygularını hiç köreltmemiştir. Bu kardeşlik duygusuyla Belediye Meclisimiz üç yıl önce, sözde soykırım iddialarına karşılık, Atatürk'ün "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" ilkesi doğrultusunda, bölge ve dünya barışının ifadesi olarak, heykeltıraş Mehmet Aksoy tarafından yapılan 'İnsanlık Anıtı'nın dikilmesine karar verdi." Alibeyoğlu, Kars kentinin uluslararası platformda bir kültür kenti olarak yer bulması için çalışmalarına devam edeceklerini belirterek konuşmasını bitirdi.

Burada aşılması gereken bir yalnızlık var

Naif Alibeyoğlu'ndan sonra söz alan TKB Danışma Kurulu ve ÇEKÜL Vakfı Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen, Kafkas Kültürleri Festivali

çerçevesinde, Kafkas halklarının kültür ve sanat platformunda bir araya gelmesinin önemine değindi. Aradaki sınırlara rağmen Kafkas halklarının bir bütün olduğunu vurgulayarak devam etti:

"Bugün bölgesel savaşlar dönemi yaşıyoruz. Büyük dünya savaşları olmuyor, ama yoksulluğun yoğun olduğu coğrafyalarda birbirine düşürülmüş halklar, umutları kıran bir davranış biçimiyle karşı karşıya kalıyorlar. Burada çok dikkatli konuşmak, yanlışla sürükleyen sözler söylememek gerekiyor. Soğukkanlı ve kavrayıcı olmaya, içtenlikle el sıkışabileceğimiz halkları bir araya getirmeye çalışıyoruz. Perde arkası oyunları gündeme getirenler, halkların gelecek gündeminden hiç çıkmıyor. Uzun ve karanlık kış gecelerinin yaşandığı Kars'ta, insanlar bu geceleri birbirleriyle sohbet ederek geçiriyor. Burada bir yalnızlık var. Buradaki yalnızlığı kıran bir belediye başkanı var. Çok önemli şairler, halk ozanları bu uzun gecelerdeki paylaşımlarla doğdu; ama buradaki yalnızlık, merkezi hükümetin dar olanaklarıyla aşılamaz. Yereldeki olanaklar seferber edilmeli. Kültür öncelikli bir yerel yönetim fakirliği de aşar. Yıllar önce, şu yürüdüğümüz yollarda yürüyemiyorduk. Buraya her gelişimde aydınlık yüzler görmeye başladım. Göçün önlenmesinin etkilerini de görüyorum. Hayatın zor olduğu bir yerde, tüm TKB üyelerini Kars'a destek olmaya davet ediyorum. Her gelişimde bu ülkenin bir yurttaşı olarak sorumluluk hissediyorum. Bu arada, kentine büyük katkılarından dolayı İsmail Aytemiş'i de anmak istiyorum."

Belediye başkanları somut olmayan kültürel miras için çalışmalara başlamalı

Buluşma'nın davetilerine hitap eden TKB ve Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı

Mehmet Özhaseki ise şunları söyledi: "TKB olarak yıllardır somut mirasımıza sahip çıkmaya çalışıyoruz. Artık bütün belediyelerin faaliyet raporlarında bununla ilgili pek çok çalışma yer alıyor; ancak somut mirası anlamlandıran somut olmayan mirasımızın korunması konusunda biraz geciktik. Somut olmayan kültür mirasını korumanın Kars Buluşması'nda TKB'nin gündemine girmesini önemli buluyorum; çünkü bu toplumda değerlerimize sahip çıkmamız gerekiyor. Vatan dediğimiz şey sadece topraktan ibaret değil; içindekilerimiz de bilmemiz gerekiyor. Örneğin Mevlana'yı dünya daha yeni keşfediyor. Bu değerlerimizin artık tespit edilmesinin zamanı gelmiştir. Hepimize çok iş düşüyor. Başkan arkadaşlarımız kentlerine döndüklerinde yereldeki üniversitelerle, kanaat önderleriyle komisyonlar kurabilir ve somut olmayan

mirasın tespiti çalışmalarına başlayabilir. TKB olarak biz de bu bilgileri kitap haline getirebiliriz. Kars Belediye Başkanımızı tebrik ediyorum. Burada kıt imkanlar çerçevesinde bizi misafir etmesi, birebir ilgilenmesi ve tüm gayretini takdirle karşılıyorum.”

Kars demiryolu, bölgeye çeşitli imkanlar sunacaktır

Kars Valisi M. Ufuk Erdem de yaptığı konuşmada, Kars kentinin doğal ve kültürel zenginlikleriyle özel bir kent olduğunu, Kafkas Kültürleri

Festivali ile de bu zenginlikleri uluslararası platforma taşıdıklarını ifade etti: “İki etkinliğin aynı zamana denk gelmesi çok önemlidir. Doğal yaşam alanlarındaki değerlerimiz, kaz yetiştiriciliği, kış turizmi gibi alanlar, Kars’ın önemli özellikleri arasındadır. 2010 ve 2011 yılında hayata geçirilecek olan Kars demiryolu, bölgeye çeşitli imkanlar sunacaktır. Sarıkamış kayak merkezi de konaklama tesisleriyle önemli bir kazanımdır. Arpaçay’a yakın Ani ören yeri, dünya mirası çerçevesinde önemli bir değerimizdir. Sarıkamış şehirlerimize ait alanlar, tarihi yapılar, göllerimiz tüm bu değerler, turizm alanında bize gelecek sağlayacaktır. Katkıda bulunan herkese teşekkür ediyorum.”

Ani Harabeleri, UNESCO Dünya Mirası Listesine girmelidir

Son konuşmayı yapan Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay, konuşmasına TKB toplantılarının eğitici rolünü hatırlatarak başladı:

“Kars’ın özel birikimleri uzun süre unutulmuştu. Şimdi elimizden geldiğince bu özel kenti ulaşması gereken noktaya taşıyacağız. Ani Harabeleri’nin bazı bölümlerinde güçlendirme projeleri başladı ve diğerleri de 2009’da devreye girecek. UNESCO Dünya Mirası Listesi’nde Ani Harabeleri’nin olması için ayrıca çalışmalar yapılması gerekiyor. Listede 9 mirasımız var. Bu sayıyı arttırmamız gerekiyor. Kalıcı listede yer alan dünya miras alanlarımızın standartlarını koruyarak, listeye girmesi için yeni miras alanları belirlemeliyiz. Ani Harabeleri’ni de aday listemize almamız gerekiyor. Sarıkamış’ın, savaşlar tarihimizde yeri çok önemli. Sarıkamış’la birlikte Kars’ı bir kültür destinasyonu haline getireceğiz. Bir barış coğrafyası yaratmak istiyoruz. 21. yüzyılda savaşlara tahammülümüz yok. Adaleti, eşitliği, barışı sağlamaya ihtiyacımız var. Bütün gayretlerimiz barışı kalıcı kılmak içindir.”

Açılış konuşmalarının ardından Festival kortejine katılan TKB üyeleri ve konuklar, Kars Kalesi’ne doğru yola çıktılar.

Derleyen: Şirin Singin YILMAZ

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Önemi ve Yerel Yönetimlerin Sorumluluğu

Tarihi Kentler Birliği, kurulduğu günden bu yana öncü girişimlere imza attı; daha önce ülkemizde ciddiye ele alınmamış birçok konuda yol gösterici, özendirici ve eğitici bir rol üstlendi. 3-5 Ekim 2008 tarihinde gerçekleşen Kars Buluşması bu örneklerle bir yenisini ekledi ve "somut olmayan kültürel miras"ı ayrıntılı bir biçimde TKB üyelerinin gündemine getirdi. Bu zenginliğin TKB tarafından sahiplenilmesi aslında yeni değil. Bu Kararlılık Birliğin 10-13 Temmuz 2003 tarihlerinde Van'da gerçekleştirdiği "Geçmişten Geleceğe Yaşama Kültürü" başlıklı toplantısında da açıklıkla ifade edilmişti. Van Gölü Sonuç Bildirgesinde yer alan şu ifadeler, TKB'nin bu konuya ilişkin görüş ve temel ilkelerini dile getirmesi açısından önemlidir:

"... Kültürel Mirasın temelinde, bu zenginliği yaratan ve geliştiren yaşama kültürleri, insani davranışlar, akıl ve düşünce zenginliği ile toplumsal yaşamın tarihsel yasalarını oluşturan gelenekler, müzik, eğlence, beslenme, giyim, dil ve yazı, folklor, yöresel mekân kültürleri ve UNESCO'nun da; "insanlığa ait sözlü ve somut olmayan miras" olarak vurguladığı toplumsal tarihin tüm anı değerleri ile inanç ve sosyal ilişkiler çeşitliliği vardır.[...] tüm bu değerlerin binlerce yıllık kazanımlar oldukları bilinci içinde, aynı kazanımların geleceğe de esin kaynağı olacak birikimlerini koruma ve çağdaş dünya ile gelecek için değerlendirme hedefi, önemle gündeme (getirilmelidir)."

Kars Buluşması'nın ikinci gününde, Sarıkamış Toprak Otel'de yapılan "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Önemi ve Yerel Yönetimlerin Sorumluluğu" konulu panele, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Üyesi, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Komite Başkanı **Prof. Dr. Öcal Oğuz** "Tarihi Kent Kurgusunun İkinci Yüzü: Somut Olmayan Kültürel Miras", Araştırmacı Yazar **Sezai Yazıcı** "Yüzyılların Tanıklığında, Görenlerin Gözünden Kars ve Çevresinin Somut ve Somut Olmayan Kültürel Zenginlikleri" başlıklı sunumlarıyla katıldılar. Panelin oturum başkanlığını ise UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı **Prof. Dr. Arsin Aydınuraz** yaptı.

TKB, kültürün yeşerdiği çevreyi ve doğayı korumayı da gündemine almalıdır

Panelin açılışını yaptıktan sonra, UNESCO hakkında bilgi veren

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı **Prof. Dr. Arsin Aydınuraz**, konuşmasına şöyle devam etti:

"UNESCO yabancı bir örgüt olarak bilinir. Oysa deneyimlerle eriştiğimiz normları, ortak bir dille konuşmamızı sağlayan ortak bir platformdur. 'Biz' demek, ortak akıl demektir. 1972 yılında kültür ve doğa varlıklarını korumaya yönelik hazırlanan sözleşmenin öne çıkardığı ve kültürel miras bilincini ortaya koymak üzere geliştirdiği bir prestij listesi var. Bu liste 'Dünya Miras Listesi' olarak biliniyor. Biz bu sözleşmeye 1980 yılında taraf olduk ve 9 kültürel varlığımızla bu listede yer alıyoruz. '72 Sözleşmesinin öngördüğü maddeler, somut mirası daha çok öne çıkardı. Somut olmayan miras öğesinin ise göz ardı edilmesine yol açtı. TKB de bu süreçten geçiyor; tıpkı dünyada olduğu gibi."

Aydınuraz daha sonra, ÇEKÜL Vakfı Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen'in somut ve somut olmayan mirasla birlikte çevre olgusunu da önceden fark ederek ÇEKÜL Vakfı'nı kurduğuna dikkat çekti: "Çevre ve doğa da bir kültür. Onu tanımak, benimsemek, korumak gerekiyor. ÇEKÜL'ün ilk hecesi olan 'ÇE', kültürün yeşerdiği çevreyle birlikte varoluşu simgeliyor. TKB de, somut olmayan mirası gündemine aldığı gibi, çevre ve doğayı korumayı da gündemine almalıdır; ama ÇEKÜL'de olduğu gibi almalıdır. Yani çevreyi, kültürle bir etkileşim ve bütünlük içinde birleştiren bu açılımı benimsemelidir. Somut olmayan mirasın ardından gelişen süreçte, çevre ve doğayı koruma bilinci de dönüşüm noktalarından biri olacaktır." Bu açılış konuşmasının sonra Prof. Aydınuraz, sözü Prof. Dr. Öcal Oğuz'a bıraktı.

Somut Mirasımızı Korurken Yaşam Kültürümüzü Gözardı Etmeyelim

UNESCO'nun kültürel miras anlayışına açıklık getiren bilgilerle sunumuna başlayan UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Üyesi, Somut

Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Komite Başkanı **Prof. Dr. Öcal Oğuz**, şunları söyledi:

"UNESCO 17. Genel Konferansının 16 Kasım 1972 tarihli oturumunda, bütün koruma önerilerinden yola çıkılarak hazırlanan bir Sözleşme metnini kabul etti. Koruma, dünya mirası, kültürel miras ve doğal miras, sözleşmenin ana başlıklarını oluşturuyordu. Sözleşmenin 1. maddesi 'kültürel miras'ı şöyle tanımlıyor: Tarih, sanat ve bilim bakımından evrensel değere sahip mimari eserler, buralarda yer alan resimler ve yazılar, arkeolojik karakterli yapılar, mağaralar, harabeler ve bunlarla bütünlük kazanan doğal çevre. Dünya miras listesinde, 679 kültürel miras, 174 doğal miras, 25 kültürel-doğal miras var. Türkiye ise bu listede 9 mirasıyla yer alıyor.

"Buradaki gündemimizi oluşturan 'somut olmayan kültürel miras' ise, 2003 yılında kabul edilen ikinci bir sözleşmede şöyle tanımlanıyor: Toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu somut olmayan kültürel miras, toplumların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur.

"SOKÜM Sözleşmesinin Amaçları ve Kapsamı"

Prof. Dr. Oğuz, SOKÜM olarak kısaltılan Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi'nin amaçlarını şu şekilde özetledi: Yerel toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek; SOKÜM'ün önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı arttırmak ve karşılıklı değerliliği sağlamak; uluslararası işbirliği ve yardımlaşmayı sağlamak. Sözleşmenin kapsamında; SOKÜM'ün kuşaktan kuşağa aktarılmasında taşıyıcı işlev gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar; gösteri sanatları; toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler; doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar; el sanatları geleneği yer almaktadır.

“Yaşam kültürümüzü göz ardı ettik”

Sunumun ilerleyen bölümünde Prof. Dr. Öcal Oğuz, Türkiye'deki somut olmayan miras hallerini; “Gelenekle Kurulan Bağ:Anne-Çocuk/Usta-Çırak”; “Kentleri Kendilerine Ait Olmayan Kentliler”; “Televizyonun Yarattığı Kültür” ve “Okullarda Ne Var Ne Yok” başlıkları altında dört boyutta ele aldı. Bu başlıkları çarpıcı örneklerle TKB üyelerine aktaran Oğuz'un sunumu ilgiyle izlendi. Köroğlu ve Robin Hood, Hızır Baba ve Noel Baba, Aslı ile Kerem ve Romeo ile Juliette karşılaştırmalarını yaparak, kendi kültürümüzde varolan değerlerin unutulduğuna ve farklı kültürlerdeki benzerleriyle yer değiştirdiklerine dikkat çekti. Oğuz, halk arasında kullanılan bazı deyim ve atasözlerinin de yanlış ifade edildiğini anlatan pek çok örnek sundu. Prof. Dr. Öcal Oğuz, sunumunun özünde, yalnızca restore edilerek korunan somut mirasın, mekânları kültürsüzleştirdiğini vurguladı; somut mirası korurken, geçmişten günümüze taşıdığımız yaşam kültürümüzü göz ardı ettiğimizin altını çizdi. Bu durumun UNESCO tarafından “insanlığın kültürel fakirleşmesi” ve “çeşitliliğinin yok olması” olarak yorumlandığını söyleyerek sunumunu tamamladı.

Görenlerin Gözünden Kars

Araştırmacı/Yazar ve Kars ÇEKÜL Temsilcisi Sezai Yazıcı ise, “Yüzyılların Tanıklığında, Görenlerin Gözünden Kars ve Çevresinin Somut ve Somut Olmayan Kültürel Zenginlikleri” konulu sunumunu

gerçekleştirdi. Sezai Yazıcı, 1255 yılında Kars'a gelen Rubruck'lu Rahip William, 1293'te Rabban Savma, 1647'de Evliya Çelebi ve 1693'te Giovanni Francesco Gamelli Careri gibi gezginlerin Kars hakkında yazdıklarından örnekler sundu.

Panel'in ardından yapılan değerlendirme ve katkı konuşmalarındaysa, TKB'nin somut olmayan mirasın korunması hakkında daha ayrıntılı ve

yol gösterici seminerler düzenlemesi önerildi. Paneli takip eden belediye başkanları, somut olmayan miras konusunun artık öncelikli gündemlerinde olduğunu vurguladı.

Tarihi Kentler Birliği için yeni bir sürecin başlangıcı olan panelin ardından Ani Harabeleri gezildi. Arpaçay Irmağı boyunca uzanan Ani, 961 yılında Bagratlı hanedanından Ermeni hükümdarı tarafından başkent yapılmış; kuruluşundan sonra Bizans ve Selçuklular da Ani'de hüküm sürmüştü. Bu nedenle ören yerinde, pek çok döneme ait yapı bulunuyor. Yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya olan tarihi yapılar, güçlendirme çalışmalarıyla ayakta tutulmaya çalışılıyor. Kars'a yaklaşık kırk dakikalık bir mesafede olan Ani Harabeleri, Kars için büyük önem taşıyor. Harabelerin güçlendirilmesi, restore edilmesi ve çevre düzeninin yapılmasıyla, Kars kentine gelecek yabancı turist potansiyelinin artması bekleniyor. Kış şartlarının çok ağır geçtiği Kars ve çevresinde, yöre halkı hayvancılıkla geçimini sağlıyor. Kentliler ise daha çok esnafılık yapıyor. Kent ekonomisinin ve turizmin canlandırılması ise kent içinde ve çevresindeki turizm alanlarının güçlendirilmesine bağlı.

Ani Harabeleri Polatoğlu Klisesi (Abughamrents)

Ani Harabeleri

Katarina Av Köşkü

Ani Harabeleri

Aynalı Konak

Aynalı Konak sütun detayı

Sankamış

TKB Kars Buluşması Sonuç Bildirgesi

3-5 Ekim 2008 tarihlerinde Kars'ta toplanan Tarihi Kentler Birliği, Olağan Genel Kurul Toplantısı'nı 4 Ekim 2008 Cumartesi günü Sarıkamış Toprak Otel Salonu'nda gerçekleştirmiş ve TKB Kars Buluşması boyunca tartışılan konuların bir açıklama ile kamuoyuna duyurulmasını kararlaştırmıştır.

Tarihi Kentler Birliği Meclisi, öncelikle yaklaşık 300 kişinin katıldığı TKB Kars Buluşması'na kusursuz ev sahipliği yapan Kars Belediyesi Başkanı Naif Alibeyoğlu ile çalışma arkadaşlarını, içtenlikleri ve emekleri için takdir ve teşekkür duygularıyla anmaktadır. Kaldı ki TKB Kars Buluşması'nın Kars Kültür ve Sanat Festivali ile aynı tarihlere denk geldiği ve bir serhat ili olarak olanaklarının darlığı da göz önüne alındığında, gerek Kars insanının, gerekse başta Valilik ve Belediye olmak üzere kentli kurumların gösterdiği özveri her türlü takdirin üzerindedir.

TKB Meclisi, güzel yurdumuzun bu özel parçasında gezip gördüğü tarih, kültür ve doğa varlıklarından oldukça etkilenmiştir. Bu etkilenmenin bir yanı, sahip olunan zengin mirasın görkemi ve çeşitliliğinin yarattığı heyecan ve gururun paylaşılmasıdır. Bu anlamda gerek Kars Kalesi ve kent içi kültür varlıkları, gerekse Ani Ören Yeri ve Sarıkamış gibi yerleşmeler, Anadolu kültür tarihinin zengin ve vazgeçilmez durakları olarak algılanmıştır. TKB Meclisi'nin etkilendiği ve önemle vurgu yapmak istediği ikinci nokta ise, yörenin karşı karşıya olduğu kaynak sıkıntısıdır. Ortak tarihimizin parçaları olan Kars ve çevresindeki varlıkların korunup yeniden kazanılması, sadece devletimize ait bir görev değildir. Başta özel sektör olmak üzere, olanağı olan her kurum, kuruluş ve kişinin Kars Belediyesi'nin bu bölgede yaptıklarına ve yapmak istediklerine katkı vermesi, dayanışma göstermesi bir yurttaşlık görevidir.

Nitekim Tarihi Kentler Birliği Kars Buluşması'nda ana panel konusu olarak **"Somut Olmayan Kültürel Mirasın Önemi ve Yerel Yönetimlerin Sorumluluğu"** tartışılmıştır. Meddah ve aşıklık geleneğinin ana kültür

coğrafyası sayılan Kafkasya bölgesinde bu tartışmaları başlatmak tesadüf değildir. Bölge barışı ve dostluğunun kültürel paylaşım ve iletişim programları ile kurulabileceği ortak inancımızdır.

TKB Meclisi, "somut olmayan kültürel miras" konusunda üyelerini bilgilendiren UNESCO Milli Komisyonu'na ve değerli üyelerine teşekkürü bir borç bilir. TKB, "insanlığın kültürel fakirleşmesi" karşısında UNESCO'nun 2003 yılında hazırladığı ve Türkiye'nin de imza attığı Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) Sözleşmesinin, üyeleri tarafından paylaşılmasını ve uygulanır programlar haline getirilmesini hararetle önerir.

Nitekim TKB'nin geleneksel olarak süregelen "200 Ortak 200 Eser" projesinin kapsamı, taşınmaz kültür varlıklarının yanı sıra somut olmayan kültürel miras çalışmalarını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. TKB Meclisi ayrıca TKB yönetim organlarının, üye belediyelerin somut olmayan kültürel miras konusunda daha sistematik ve disiplinli çalışmalar yapabilmesini sağlayacak tedbirler geliştirmesini öngörmüştür.

Vurgulamak isteriz ki; son yıllarda çok hızlı gelişen kitle iletişim araçlarının, özellikle televizyon yayıncılığının neden olduğu "kültürel farklılaştırma" ile toplumumuzun tarih içinde var ettiği anonim kimlikler yok olmakta, aynı ihtiyacı karşılamak üzere ithal yabancı kimlikler yaratılmaktadır. TKB olarak hem toplumu, hem de yeni yetişen kuşakları bu "kültür fakirleşmesinden koruyacak" yasal ve eylemli tedbirlerin alınmasını ilgili kurumların dikkatine sunmayı bir borç bilir; bu alanda görevli kurumlarla işbirliği yapmaya, katkı koymaya hazır olduğumuzu kamuoyu ile paylaşıyoruz.

Saygılarımızla,

TKB Meclisi

İZLENİMLER

Necdet Beşbaş

Abdülcabbar İğdi

Dr. Metin Oral

Selahattin Çetintaş

Aziz Elbas

Kars Buluşması Katılımcılarından İzlenimler

Y. Mimar Necdet Beşbaş, Ankara ÇEKÜL Gönüllüsü
“Eski yapılarla, yeni yapıları barıştırmalıyız”

28 yıldır mimarlık yapıyorum ve İzmir 2 No.lu Koruma Kurulu üyesiyim. Kars’a ilk defa 1978’de gelmiştim; çok değiştiğini gördüm. Kars’ta özellikle planlama ölçeğinde yapılan çalışmalar bizi mutlu etti. Kente girdiğinizde, yolların genişliği hemen dikkatinizi çekiyor. Kentlerde yeni yapılarla eski yapıların birbiriyle barışık olması gerekiyor; ama günümüzde pek çok kentte, kimliğiyle uyumayan aykırı yapılar inşa ediliyor. Örneğin Kars’taki eski yapılardaki çatı eğimlerini yeni yapılarda göremiyorsunuz. Kar yağmaya devam ediyor; ama çatılar buna uygun yapılmıyor. Tarihi mimari mirası korumaya çalışırken, yeni yarattığımız kültürü gelecek kuşaklara nasıl açıklayacağız? Ne kadar çok plancı mimar yetişirse, yaşadıkları kentlerde o kadar çözüm üretebilirler. Yeni yapıları eğitimsiz müteahhitler yapıyor, bu çalışmalar kentlere olumsuz yansıyor. Tarihi Kentler Birliği’nin, yeni ve eski yapıların uyumu ve bunun önemini anlatan seminerler düzenlemesinin doğru olacağını düşünüyorum.

ÇEKÜL Vakfı’nın kurulması ve Metin Hoca’nın gayretleri, korumaya duyarlı insanları bir araya getirdi, toplumsal bir hareket yarattı. ÇEKÜL, TKB’nin kurulmasına da öncülük etti. Birçok belediye koruma hareketine katıldı. Geline bu nokta sevindirici.

Kars Buluşması’nda somut olmayan kültürel mirasın ele alınması çok önemliydi. Kars gibi bir kentte bu konunun gündeme gelmesi çok yerinde. Burası bir başlangıç olur umarım. Farklı uzmanların çalışmaları, belediyelerin pratikte yaşadığı zorluklar, çalışmaya nereden başlamalı gibi başlıklar, ikinci bir seminerin konusu olabilir. Somut olmayan mirası korumak için, somut ve bilimsel yöntemlerle, doğruya yakın yaklaşımlarla hareket etmek gerekiyor. Kahve kültüründen uzak durmamız gerekiyor. TKB üyelerinin konuyu bu açıdan değerlendirmesi ve uzman kişilerle çalışması gerekiyor.

Abdülcabbar İğdi, Cizre Belediyesi Meclis Üyesi/Tarih-Kültür-Sanat Komisyonu Başkanı

“TKB’den çok şey öğrendim”

Kars, bu coğrafyada yaşayan Abazalar, Kürtler, Türkler, Araplar, Acemler, Çerkezler için önemli bir coğrafya; hem kültürel hem mimari açıdan. 2500 rakımlı Kars, 300 rakımlı Cizre’ye göre soğuk. O nedenle halk çetin kış şartlarıyla mücadele etmek zorunda. Halkın dar geliri olduğu belli oluyor. Uzun yıllardır, ülkenin bu coğrafyasında, şehirler köye döndü; şehir planlığı geri kaldı. Cizre dahil olmak üzere, yeni yeni bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. TKB üyesi olmak bizim için çok önemli; kurulması için katkı verenlere minnettarız. Ben mimari konusunda ihtisas yapmış birisi değilim; ama

TKB'nin son üç toplantısına katıldım; diğer toplantılarını kaçırdığım içense hayıflanıyorum. Çok şey öğrendiğimi düşünüyorum. Gelişim süreci yavaş olan kentlere, TKB'nin olumlu ayrımcılık yaparak daha çok destek vermesini bekliyoruz. Dicle gibi, Fırat gibi ırmak kenarına kurulmuş, su kültürüne ışık tutan bu yerleşimlere destek bekliyoruz.

Panel'de Prof. Dr. Öcal Oğuz'un verdiği mesaj çok önemliydi. Türkiye'de atalarımız varken yabancı kültürlerin kahramanlarını öğreniyor çocuklarımız.

Bu topraklardan yetişmiş bilim adamlarını ve sanatçıları unuttuk. Kars'ta, onların varlığını yeniden hatırladık. Kendi değerlerimize sahip çıkmamız gerektiğinin altı bir kez daha çizilmiş oldu.

Dr. Metin Oral, Altınova Belediye Başkanı
"Halk oyunları ekibimiz, farklı kültürleri kaynaştırıyor"

Biz TKB'nin yeni üyelerinden biriyiz. Kars çok heyecan verici bir yer. Özellikle Ani

Harabeleri beni çok etkiledi. Eski Rus yapılarının korunduğunu görmek güzel; çünkü bu yörenin geçmişini anlatan en büyük değer onlar. Öcal Hocanın sunumunun ardından, önce bir vatandaş, sonra da bir yerel yönetici olarak somut olmayan kültürel miras konusunda ne kadar ihmalkâr davrandığımızı anladım. Sunumda çelik-çomak oyununu hatırlattı bize Öcal Hoca. Belki dönünce hemen bununla ilgili bir çalışma yapabiliriz.

Altınova, büyük kentlerin ortasında kalan bir yerleşim birimi. O nedenle çok göç alıyor. Kent kültürünü koruyabilmemiz güçleşiyor. Kozmopolit bir yapısı var; ama özellikle Çerkez köylerimiz var. Çerkez köyleriyle ilgili, Yalova Valiliği'nin başlattığı bir çalışmaya biz de destek oluyoruz. Çerkezlerin gelenek-göreneklerini yaşatmaları ve unutmamaları için öncelikle bir envanter çalışması yapılacak. Biz de belediye olarak merkezdeki Çerkezler için çalışmalar yapmak istiyoruz. Belediye olarak ayrıca bir halk oyunları ekibimiz var. Yurtdışındaki festivallere gidiyoruz. Pek çok etkinliğe katıldık. Okula ilgisiz az olan, alkol ve sigaraya başlamış öğrencilerimizi ekibe dahil ettik. Yurtdışı gezileri başlayınca gençlerden talep arttı; biz de şart koyduk, zayıf dersli olanları ekibe almıyoruz. Ekipteki arkadaşlar farklı yörelerden göç etmiş. Farklı yörelerden oyunlar öğreterek, kendilerine yakın bir parça bulmalarını sağlıyoruz. Böylece bilmeyenler de yeni bir kültürü öğrenmiş oluyor.

Selahattin Çetintaş, Osmaneli Belediye Başkanı
"Koruma çalışmalarına bütün olarak bakmalıyız"

Osmaneli, Osman Gazi'nin fethettiği ilk kentlerden biri. Bu nedenle önemli ve çok sayıda tarihi eserimiz var. Koruma çalışmalarına başladık. Yıldız Üniversitesi de bize çok destek oldu. TKB'nin kurucu üyelerindeniz. Birliğin, üye olan kentlere yansımalarının çok olumlu olduğunu düşünüyorum. Tarihi

mirasın korunması için başlatılan çalışmalar artık meyve vermeye başladı. Şimdiye somut olmayan kültürel mirası konuşmaya başladık. Bu konu hepimizin ihmal ettiği bir konuydu. Paneldeki sunumların ardından eminim birçok belediye başkanının aklında yeni projeler şekillenmeye başlamıştır. Koruma alanındaki çalışmalara bütün olarak bakmayı öğrenmemiz gerekiyor.

Aziz Elbas, Osmangazi Belediyesi Plan Proje Müdürü / Tarihi Çevre Koruma Çalışmaları Genel Koordinatörü
"Ben değil, biz dilini kullandık"

Kars'a ilk gelişim. Yıkık dökük bir kent hayal etmiştim; ama gelişmeye başladığını gördüm, geniş caddeleri olan bir kentle karşılaştım. Somut olmayan kültürel mirasın TKB'nin gündemine girmesi umut verici. Osmangazi Belediyesi olarak 2005'te somut olmayan kültürel miras çalışmalarına, Bursa Araştırma Vakfı'nın da desteğiyle başladık. Değerlerimizi 'ben' boyutundan çıkartıp 'biz' temeline yerleştirdik. Bizim Mahalle, Bizim Çarşı ve Bizim Köy projeleriyle somut olmayan kültürel mirası belgelemeye çalıştık. Önce Kavaklı Mahallesiyle başladık. İlginin fazla olmadığını gördük, biraz şevkimiz kırıldı. Diğer mahallelere geçtiğimizdeyse büyük ilgiyle karşılaştık; çünkü insanlar artık ne yapmaya çalıştığımızı anlamıştı. Esnaf, teyzeler, amcalar çok ilgi gösterdi. Evlerde, çay bahçelerinde, kahvelerde halkın katıldığı toplantılar yaptık. Çekirge ve Muradiye'yi ise semt ölçeğinde ele aldık. Böylece 6 adet mahalle kitabımız oldu. Bu çalışmalar çarşı ve köylerle devam etti. Üniversite, sivil toplum örgütleri ve halkın desteğini yanımıza aldık. Bu ortaklıklar, doğru bilgiye ulaşmamızı sağladı. Somut olmayan kültürel miras konusunda çalışmaya başladığınızda, halkın buna ne kadar çok ihtiyacı olduğunu görüyorsunuz ve sizi desteklemeye başlıyorlar. Evlerindeki bilgileri sizinle paylaşıyorlar. Projelerimizi kolaylaştıran en önemli nokta, halkın yanına giderek çalışmalarını yürütmek oldu. Kars Buluşması'nın ardından, diğer belediyelerin de bu konuda çalışmaya başlaması kaçınılmaz olacak.

Prof. Dr. Şaban Maraşlı, Veteriner Fakültesi Öğretim Üyesi / Kars-Ardahan-Iğdır ÇEKÜL Bölge Koordinatörü
"Somut olmayan kültürel mirasımızı koruyoruz"

Aslen Kayseriliyim ama 1993'ten bu yana Kars'ta yaşıyorum. Oktay Ekinci'nin güzel bir sözü var, "Kars Anadolu'nun Kafkasya'daki kültür elçisidir." Bu çok doğru bir söz. Kars'ın Kafkasya'dan etkilendiğini her sokağında görüyoruz. Kars diğer doğu kentlerinden oldukça farklı. Ardahan ve Iğdır'da da bu etkiler, az da olsa görünüyor. Kars, Rus işgalinden daha çok etkilenmiş. Kentte 400 civarında tarihi değeri olan bina vardı. 300 civarındaki binanın '99 yılında tescillenmesini sağladık; ÇEKÜL'ün desteği büyük oldu. Binaların sokaklara bakan kısımlarının rölöveleri de hazırlanmış durumda. Somut olmayan kültürel mirasını koruyan bir kent burası. Aşık edebiyatı var. Yemek kültüründen şiirlerine, yaşam şekline kadar zengin bir kültürü var. Tüm bu kültürü öne çıkaracak etkinlikler, festivaller düzenleniyor. Kars Buluşması'nın ana konusu olan somut olmayan kültürel mirasın değerlendirilmesi, tüm üye belediyelerin bu konuya daha duyarlı olmalarını sağlayacaktır.

İZLENİMLER

Karslılar Kentlerini Anlatıyor

Aşık edebiyatıyla, kaşar peyniriyle, Kafkas kültürüyle, Çıldır gölüyle, Rus mimarisiyle tarihi, kültürel ve doğal zenginliklerin bol olduğu bu coğrafyada, zorlu kış koşullarına rağmen yaşamayı tercih eden Karslılarla konuştuk. İşsizlikten ve ekonomik şartlardan yakınsalar da, onlar Kars'ı seviyor ve bu özellikli kentlerine sahip çıkıyor.

Tolga Kaya/ Esnaf

Aslen Karslıyım. Burada ticaret hayatı zor. 6-7 ay kış mevsimini yaşıyoruz. Hava sıcaklığı -35 derece oluyor. Burada yaşayan insanlar, soğuğa alışkın olduğu için işlerimizi aksatmıyoruz. İnsanlar kışı evlerinde geçiriyor. Buradaki doğa şartlarını

düşünerek çalışmalar yapılmalı. Kars'ta üniversite öğrencilerinin olması bizim için bir şans. İşlerim kışın onların sayesinde hareketleniyor. 2009 yılına geldik, "burası bir kent" diyorsak, köy gibi olmamız gerekiyor. Tarihi eserlerin restorasyonları yapılıyor. Bu çalışmalar Kars'ın görüntüsünü değiştirdi; ama sahip çıkmamız gereken çok önemli bir Kafkas kültürümüz var. Aşık edebiyatımız var. Tüm bu değerlerimizi de korumamız gerekiyor.

Erkan Sürmeli / Esnaf

Kars'a köyden göç ettik. Burada esnaflık yapıyorum. Yaz aylarında Ani Harabeleri'ni görmek için turist geliyor. Biz de gidip gördük Ani Harabelerini. Geçekten çok etkileyici. Kars için burasının

daha iyi değerlendirilmesi gerekiyor. Çok az bilinen bir yer burası. Tarihi değerlerimiz olduğu gibi doğal zenginliklerimiz de var. Örneğin Çıldır Gölü kış aylarında buz tutuyor ve herkesin görmesini isteriz. Çıldır Gölü'ne yaz aylarında da ailemizle pikniğe gidiyoruz. Kars'taki insanlar güzel insanlar; ama okuma bilinci konusunda desteğe ihtiyacımız var.

Sait Ülbey/ Esnaf

Kars'ın kendine özgü birçok özelliği var. Tarihi yerlerimiz, doğal güzelliklerimiz var. Kars'ın içinde bir Kalemiz var. Kale'nin etekleri eskiden gecekonduyla doluydu. Kentin ortasında bir köy varmış gibi duruyordu.

Belediyenin çabalarıyla bu görüntü ortadan kalktı. Orada yaşayan insanlara da destek olundu. Şimdi Kale ve çevresi temizlendi. O güzergâh üzerinde Üniversite de var. Buraya gelen öğrenciler, öğretmenler, ziyaretçiler şimdi daha temiz bir Kars görüyor. Yine kentin içinde bataklık olan bir alan vardı. Orası da şimdi çay bahçesi oldu. Havalarda güzel olduğunda parkta dolaşıp ailemle çay içebiliyoruz. Kış aylarının uzun olması bizi etkiliyor. Yine de Kars'ı seviyoruz. Buradaki insanların ekonomik şartları çok iyi olmasa da dayanışmayı unutmmuş değiliz.

Leyla Avşar ve Sibel Polat /Kafkas Üniversitesi Öğrencileri

Leyla Kırklareli'den, Sibel ise İzmir'den, Kimya ve Biyoloji okumak için Kars'a gelmişler. Bu kentte çok yeni olduklarını, kenti tanımaya çalıştıklarını söyleyerek, "Burada ilk kışımızı geçireceğiz. Kars'ı beklediğimizden daha

gelişmiş bulduk. Büyük ve güzel bir kent. Sokakları ışı ışı. Caddeleri geniş. Tarihi ve kültürel değerlerini biz de yeni yeni öğrenmeye çalışıyoruz. Kafkas Kültürleri Festivali düzenlendi. Kars çok hareketli günler geçirdi. Keşke

hep böyle olsa. Öğrenciler için ucuz bir kent. Kış aylarında da evde ders çalışarak vakit geçireceğiz; ama Çıldır'ı merak ediyoruz. Buz tutmuş halini görmek istiyoruz.

Fatih Koçer/ Esnaf

Üniversiteyi kazanamadığım için çalışmaya başladım. İş dışındaki zamanımı İnternet kullanarak geçiriyorum. Kars'ta yaşamak bence çok zor. Kış şartları çok ağır geçiyor. Köyden çok göç alıyoruz. Yine de burada yaşamaktan mutluymum. Başka bir yere gitmeyi

düşünmüyorum. Burası benim kentim. Tarihi ve kültürel değerlerimizi tanıtabilsek, yaz aylarında gelen yabancı turistlerin yanı sıra yerli turistler de gelmeye başlar. Yaşadığımız ülkenin kültürel mirasına sahip çıkmak istiyorsak, önce bu kültürlerin çıktığı kentlere sahip çıkmalıyız.

Levent Ergüner / İktisatçı / İşsiz

İktisat mezunuyum. Kars'ta yaşamaya devam etmek istiyorum, ama burada iş bulmak çok zor. Diğer kentlerde de durum buradan çok farklı değil. O nedenle bildiğim, tanıdığım topraklarda olmak bana güven veriyor. Kars,

kültürünü tanıtabilmiş değil. Biz gençlerin de fikirlerini alarak, halkın da içinde olacağı çalışmalar yapılabilir. Biz destek vermeye hazırız. İnsanların kendi kendini geliştirmesi bence çok önemli. Yaşadığın yere faydalı olmak için mutlaka üniversite okumuş olmak gerekmiyor. Herkes bir işin ucundan tutabilir. Kadınlara, çocuklara da aslında herkese görev düşüyor. Tabii bunları düşünmeye başlamak için yaşam kaygınızın da en az seviyede olması gerekiyor. Yoksa herkes ekmek derdine düşüyor. Örneğin halk kendi festivallerini kendi yapabilir, ama imkanları zorlamak için de, bunu gerçekten istemek gerekiyor.

Somut Olmayan Kültürel Mirası Korumak ve Yaşatmak

Toplumsal kimliğin özünü oluşturan ve insan topluluklarını geçmişten geleceğe taşıyan yaşam kültürü ve halk bilgisi, “tarihi kentler arasında kentsel, kültürel ve doğal mirasın bir Ortak Miras anlayışıyla korunması ve yaşatılması” amacını taşıyan Tarihi Kentler Birliği’nin de temel ilgi alanlarının başında gelmektedir. UNESCO tarafından “somut olmayan kültürel miras” olarak nitelendirilen bu zenginliğin TKB tarafından sahiplenilmesi, Birliğin 10-13 Temmuz 2003 tarihlerinde Van’da gerçekleştirdiği “Geçmişten Geleceğe Yaşama Kültürü” başlıklı toplantısında da açıklıkla ifade edilmiştir. Toplantı sonrasında yayınlanan Van Gölü Bildirgesi, şu görüşlere yer vermektedir:

Handan Dedehayır, ÇEKÜL Vakfı

“Günümüzde kimlikli kentleşmenin yanı sıra, kimlikli bir ulus olabilmek ve dünya topluluğunda kimlikli değerlerle saygın bir yer alabilmek için giderek daha da önem kazanan ve TKB’nin de kuruluş amaç ve hedeflerini oluşturan “Tarihsel ve Kültürel Miras”ın temelinde, bu zenginliği yaratan ve geliştiren yaşama kültürleri, insani davranışlar, akıl ve düşünce zenginliği ile toplumsal yaşamın tarihsel yasalarını oluşturan gelenekler, müzik, eğlence, beslenme, giyim, dil ve yazı, folklor, yöresel mekan kültürleri ve UNESCO’nun da; “insanlığa ait sözlü ve somut olmayan miras” olarak vurguladığı toplumsal tarihin tüm anı değerleri ile inanç ve sosyal ilişkiler çeşitliliği vardır.

“TKB ve Van buluşmasının katılımcıları, “Somut Olmayan kültürel Miras” olarak tanımlanan tüm bu değerlerin binlerce yıllık kazanımlar oldukları bilinci içinde, aynı kazanımların geleceğe de esin kaynağı olacak birikimlerini koruma, ve çağdaş dünya ile gelecek için değerlendirme hedefinin, ülkemiz kültürel zenginliğini korumayı amaçlayan yasalarımızda ve ilgili kurumların görevleri arasında artık yer alması gerektiğini önemle gündeme getirmektedirler.”

Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?

Somut olmayan kültürel miras; bir topluluğun geçmiş kuşaklardan miras aldığı ve geleneksel yaşam kültürünün bir parçası olarak benimseyip canlı tuttuğu görenek, temsil, anlatım, bilgi ve beceriler ile bunları yaşatmak için gerekli olan araçlar, insan yapımı nesnelere ve kültürel mekânlardan oluşur.

Kültürel miras; doğal ve insan yapısı somut varlıkların yanı sıra, insan topluluklarının atalarından devraldıkları ve kendilerinden sonra gelen kuşaklara aktardıkları anlatıları ve gelenekleri de kapsar. Bu miras, halklara ve bireylere kimlik ve süreklilik duygusu kazandırır. Onların çevreleriyle, doğayla ve geçmişleriyle aralarındaki ilişkilerin bir ürünüdür. Kültürel mirasın öğelerinden biri olan somut olmayan kültürel miras, toplumsal yaşamda birlikteliği pekiştirici, dayanışmayı arttırıcı bir işlev üstlenir, halkın kendi kültürüne yabancılaşmasını önler. Kültürel çeşitliliğin ve insan yaratıcılığının bir dışavurumudur; onu yaşatanlar tarafından bireyden bireye ve kuşaktan kuşağa aktarılırken, sürekli yeniden yorumlanır ve yaratılır. Farklı toplulukların farklı kimlik ve kültürlerini anlamayı, kültürlerin birbirlerine saygıyla ve eşitlikçi yaklaşımlarını da sağlar.

Somut ve Somut Olmayan Kültürel Miras İlişkisi

Japonca *mukei bunkazi* sözcüğünün yaklaşık bir çevirisi olan "somut olmayan kültürel miras" kavramı, "elle tutulamayan", "maddî varlığı olmayan" anlamına gelir. Sözlü halk anlatımları ve ifadelerini, halk şiirini, müzikli yaratımları ve oyunları, halk inançları ve uygulamalarını içeren halk kültürünü kapsar.

Doğal varlıklar ile insan elinden çıkma tarihsel yapı ve mekânlar, "somut kültürel miras" olarak nitelenir. İnsan topluluklarının bu varlıklara, yapı ve mekânlara atfettiği anlam ve simgesel değerler, bu yapılarda kullanılmış olan mimarlık ve ustalık bilgisi, becerileri ve teknikleri de "somut olmayan kültürel miras" kapsamına girmektedir.

İnsan eliyle yaratılan kültürel yapılar, ait oldukları toplumun birikimini yansıtır; bu birikimi taşıyan insanlar tarafından tasarlanmış, onların sahip oldukları ustalık becerileri ve teknikleriyle inşa edilmişlerdir. O nedenle, bu yapılarda kullanılan araç gereçler, süslemeler, kitabeler, bunlarla ilgili kayıtlar ve yazılı belgeler de somut olmayan kültürel mirastır. O halde, somut miras ile somut olmayan miras birbirinden ayrılmaz ve ikisi birlikte, kültürel mirasın birbirini tamamlayan parçalarıdır. Her ikisi de insan topluluklarının kimliğini ve "kültürel sermaye" sini oluştururlar.

Öte yandan, insan topluluklarının tarih boyunca yaşam deneyimlerinin birikimi sonucu oluşan gerek somut gerekse somut olmayan mirası anlamak, değerlendirmek, korumak ve yaşatmak için, bu eserlerin hangi koşullarda ve ortamlarda gerçekleştiğini göz önüne almak gereklidir. Somut kültürel miras kapsamına giren tarihi kamusal ve sivil mimari yapıların, anıtların, kale ve surların, çarşıların, ve arkeolojik eserlerin, hangi toplumsal ve ekonomik koşullarda, hangi ihtiyaçlar ve amaçlarla, hangi insan toplulukları tarafından yaratılmış olduğu hakkındaki bilgiler, somut mirasın somut olmayan boyutudur. Bu bağlamda, somut ve somut olmayan kültürel mirasın bütüncül bir yaklaşımla ele alınması önem kazanmaktadır.

UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi

1990'lı yıllarda, küreselleşmenin ilk işaretleriyle birlikte ve aynı zamanda Batı dünyasının dışından gelen ülkelerin UNESCO içinde yer almalarının da etkisiyle, "kültürel çeşitlilik" kavramı giderek önem kazandı; kültürel mirasın maddî kültür ürünleriyle sınırlı tutulması tartışılmaya başlandı. Güney Kore ve Japonya'nın uyguladığı "yaşayan hazineler" uygulamaları, küreselleşme sürecinde geleneksel kültürlerin korunmasına yönelik önemli açıklamalar ortaya koymaktaydı. Kore'nin halk müziği, halk oyunları, halk tiyatrosu gibi alanlarda yetişmiş ustaların bilgi ve becerilerini gelecek kuşaklara aktarma yönündeki çalışmalarından esinlenen UNESCO, "Yaşayan İnsan Hazineleri" programını 1993 yılında hayata geçirdi. 1999'da UNESCO'nun Genel Direktörlüğüne seçilen Japon diplomat Koichiro Matsuura'nın önderliğinde, somut olmayan kültürel mirasın küresel düzeyde bir sözleşmeyle güvence altına alınması gündeme geldi.

UNESCO tarafından 2003 yılında kabul edilen sözleşme, her ülkenin ve ülke içindeki alt toplulukların sahip oldukları halk kültürünü, insanlığın

ortak somut olmayan kültür mirası olarak kabul etmektedir. Buna göre, sözleşmeye imza koymuş olan devletler, kendi halklarının somut olmayan kültürel mirasını korumak ve özellikle genç kuşakların bu mirası bir toplumsal değer olarak öğrenmelerini sağlamak için gerekli koşulları oluşturmakla yükümlüdürler.

Türkiye UNESCO Sözleşmesini, TBMM'nin 19.01.2006 tarihli oturumunda oybirliği ile kabul etmiş ve sözleşmeye taraf olmuştur. "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun" (No: 5448) 21 Ocak 2006 tarih ve 26056 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 14.07.2004 tarihli 5225 sayılı "Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu", somut olmayan kültürel miras kavramını tanımlamakta, bu mirasın halkbiliminin inceleme alanını oluşturduğunu vurgulamakta ve kültür yatırımları alanındaki önceliğini ortaya koymaktadır.

Dünyanın 70 ülkesinden toplam 90 başyapıt, 2001 ve 2005 yılları arasında UNESCO tarafından somut olmayan kültürel miras listesine alınarak ilan edilmiştir. Bu eserlerin 14'ü Afrika'da, 8'i Arap ülkelerinde, 30'u Asya-Pasifik bölgesinde, 21'i Avrupa'da, 17'si ise Latin Amerika ve Karayipler'de bulunmaktadır. Türkiye'den de, "Meddah Geleneği" 2003 yılında, "Mevlevi Sema Törenleri" de 2005 yılında UNESCO tarafından somut olmayan kültürel miras listesine alınmıştır.

Somut Olmayan Kültürel Miras Türleri

UNESCO Sözleşmesi, somut olmayan kültürel mirası altı başlık altında toplamaktadır.

Sözlü gelenek ve anlatımlar: Efsane, destan, menkıbe, masal, hikaye, ağıt, ninni, mani, şiir, türkü, ilahi, atasözü, tekerleme, deyim, bilmece ve benzeri ürünler.

Sözlü gelenek ve anlatımlar, kültürün canlılığını ve sürekliliğini sağlayan bilgileri, değerleri ve kolektif hafızayı temsil eder. Dil tek başına kültürel miras sayılmasa da, somut olmayan kültürel mirası aktarmaya yarayan bir araç olarak önem kazanır.

Bazı sözlü gelenekler genç-yaşlı, kadın-erkek, topluluğun bütün üyeleri tarafından benimsenir ve uygulanır; bazıları ise, topluluğun belli kesimlerine, örneğin kadınlara (örn: Kına gecesi, gelin hamamı) özgüdür. Bazı geleneklerin sergilenmesi profesyonellik gerektirir (Örn: Mevlid, aşklar) ve bu profesyoneller kolektif belleğin koruyucusu olarak büyük saygı görürler.

Sözlü gelenek ağızdan ağza geçerken, onu icra eden kişiye ve ortama bağlı olarak farklılaşmalar da gösterebilir. Çeşitli versiyonları ve yorumları olabilir; doğaçlama ve yeniden yaratım yaygındır (Örn: Türkü ve manilerin farklı deyişleri). Bu yeniden yaratım ve yorumlar geleneğe canlılık katar, ancak

zaman içinde özgün şeklin bozulmasına da neden olabilir.

Gösteri sanatları: Aşık atışmaları, karagöz, meddah, ortaoyunu, köy seyirlik oyunları, halk müziği, halk oyunları gibi temaşa ürünleri.

Genellikle insan sesi ya da çalgılar eşliğinde yapılan dans ve canlandırma biçimindedir. Ancak sözsüz oyun, makamla söylenen şiir ve hikaye gibi başka geleneksel biçimlere de rastlanır.

Müzik eşliğinde uygulanan çeşitleri en sık rastlanan türdür. Eğlence ve kutlama amaçlı ya da dinsel amaçlı olabilir. Çalışırken, eğlenirken, önemli geçmiş olayları anmak, nüfuzlu kişileri övmek, ticari anlaşmaları kutlamak için sergilenir. Düğünlerde, cenazelerde, ayinlerde, şenliklerde ve her eğlence müzik vardır. Bazı ayinlere, şenliklere ve sözlü geleneklere de müzik eşlik eder.

Dans, çoğu zaman şarkılı ya da çalgılı müzik eşliğindeki beden hareketleriyle bir duyguyu ve bir ruh halini ifade eder; avlanma, savaş, sevdalı ilişkileri gibi konuları anlatır.

Geleneksel canlandırma (tiyatro) gösterileri; oyun, şarkı, dans, müzik, karşılıklı atışma, anlatı ya da tirad şeklinde olabildiği gibi kukla ve sözsüz oyun biçiminde de olabilir. Özellikle müzik eşliğinde yapılan gösterilerin bazıları, seyirci karşısında sergilenmeyip, tarlada çalışırken, bir ayın sırasında ya da bir bebeği uyutmak için ninni olarak ortaya çıkar.

Çalgılar, maskeler, kostümler, dans aksesuarları, sahne dekorları ve hatta gösterinin sergilendiği mekânlar da, gösteri sanatlarıyla ilgili somut olmayan mirasın bir parçasıdır.

Toplumsal tören, ayin ve şenlikler: Doğum, sünnet, düğün, ölüm, asker uğurlama gelenek ve göreneklere, toy, şölen, bayram, yıldönümü gibi törenler ve inanışlar.

Tören, ayin ve şenlikler, halk topluluklarının günlük yaşamındaki düzeni ifade eder. Çoğu zaman hasat, harman, mevsim değişimi gibi doğal döngülerle bağlantılıdır; doğum, düğün ve ölüm gibi olaylar, yüksek bir otoriteye bağlılık ifadesi, geleneksel spor yarışmaları, geleneksel yemek şölenleri gibi etkinliklere eşlik ederler. Bir halkın dünyayı algılayış biçimini ya da geçmişle ilgili anılarını ifade etme biçimidirler. Küçük topluluklar tarafından uygulanan sade biçimleri olduğu gibi büyük kalabalıklarla kutlanan gösterişli şekilleri de vardır. Bazı törenlerde özel giysiler giyilir, özel yiyecekler ikram edilir, geçit törenleri yapılır, hayvan kurban edilir.

Halk bilgisi ve doğa pratikleri: Kuşaklar boyunca deneyimler sonucu kazanılmış doğa bilgisi, halk hekimliği, halk baytarlığı, halk meteorolojisi, ot devşirme geleneği gibi.

Halk bilgisi ve doğa pratikleri, insan topluluklarının doğal çevreleriyle girdikleri etkileşimler sonucunda kazandıkları ve sürdürdükleri deneyimlerin, birikimin, beceri ve uygulamaların bir sonucudur. Bu bilgiler; konuşulan dili,

sözlü anlatımları, mekân kullanımını, anıları, inanışları ve dünya görüşünü de etkiler. Törelere, inançlara, törenlere, şifacılığa, toplum düzenine yansır. Doğal kaynakların kullanımı, şifalı otlar, evcil hayvanlarla ilgili geleneksel bilgiler, geleneksel halk hekimliği, yeme içme kültürü, Şamanlık ve benzeri konulardaki inançlar, bu başlık altında yer alır.

Doğal çevrenin korunması, halk bilgisi ve doğa pratiklerinin korunmasıyla doğrudan ilintilidir. Örneğin, biyolojik çeşitliliğin ve belirli canlı türlerinin yok olmasına neden olan çölleşme ve ormansızlaşma, halk hekimliğinin kaynaklarından biri olan şifalı otların yok olmasına neden olmaktadır.

El sanatları: Usta-çırak ilişkisi içinde öğrenilen ve seri üretime dayanmayan bakırcılık, demircilik, semercilik, yorgancılık, sepetçilik gibi geleneksel meslekler.

Geleneksel el sanatları bu alanın en somut türüdür. Ancak somut olmayan kültürel miras, ürünlerden çok becerilere ve hünere odaklanır. El sanatlarını koruma politikaları, ürünlerin korunmasından çok, onların üretilmeye devam etmesini sağlayan koşulları yaratmaya gayret etmeli, bu beceri ve bilgilerin başkalarına, öncelikle de genç kuşaklara aktarılmasını teşvik etmelidir.

Geleneksel giysiler, takılar, gösteri sanatlarında kullanılan kostümler ve dekorlar, depolamada, nakliyede, barınmada kullanılan araç ve gereçler, ev süslemeleri, çalgılar, mutfak ve benzeri ev aletleri, oyuncaklar bunlar arasında yer alır. Zanaatlerin devamı ve bunlarla ilgili bilgi ve becerileri koruyabilmek için, bilgi ve becerilerin paylaşılmasını ve yerel topluluk içinde uygulanmasını özendirici önlemler alınmalı, gelir getirici olanaklar yaratılmalıdır.

Neden Korunmalı?

Kültürel bellek, insan topluluklarının sürekliliğinin, kimlik ve aidiyet

duygularının temelidir. Ancak kültürel bellek, tarihin her döneminde dışardan gelen yabancı etkilere açık, kırılabilir bir yapıya sahip olmuştur; günümüzde de küreselleşmeden kaynaklanan bir tehdit ile karşı karşıyadır. Çünkü küreselleşme bir yandan çok kültürlülüğü ve evrenselliği savunurken, diğer yandan da tektipleşmeye yol açan koşulları yaratmaktadır.

Hızlı kentleşme, teknolojik gelişmeler, sanayileşme, pazar ekonomisi ve göçler de kültürel bellek ve kimlikler açısından tehlike oluşturur. Somut olmayan kültürel yaratımların kaybolması, doğadaki yaşam alanlarının ve canlı türlerinin yok olmasına benzer. Ortak belleğin, paylaşılan deneyimlerin ve tarihsel sürekliliğin korunabilmesi ve tektipleşmenin önüne geçilebilmesi için, bilinçli bir mücadele ihtiyacı zorunlu hale gelmektedir.

Nasıl Korunmalı

UNESCO'nun "yaşayan kültürel mirası koruma" yaklaşımı, bu mirasın günümüzde ve gelecekte sürekliliğini sağlamak için önlemler alınmasını öngörmektedir. Sözleşme, bu mirası kimliklerinin bir ifadesi olarak benimsemiş ve sonraki kuşaklara aktaracak olan topluluğun üyeleri tarafından yaşatılmasına öncelik vermekte, kültürel mirasın devlet arşivlerinde ve müzelerde saklanarak korunamayacağına işaret etmektedir. Sadece belgelemek amacıyla kaydedilmiş bir şarkı, video kasete kaydedilmiş bir tören, birkaç ciltlik kitapta toplanmış bir halk bilgisi incelemesi, ya da müzelerde sergilenen giysi ve araçlar, geleneklerin korunduğu anlamına gelmemektedir.

Somut olmayan kültürel miras konusunda sorumluluk çoğu üye ülkede Kültür Bakanlığı tarafından görevlendirilen bir birim tarafından üstlenilir. Araştırma ve envanter çalışmalarını yürütmek için gereken kaynakların ve kurumlar arası eşgüdümün sağlanmasında, eğitsel ve yasal girişimlerin hayata geçmesinde merkezi bir kuruma ihtiyaç vardır. Ancak somut olmayan kültürel mirasla ilgili araştırma ve belgelemenin doğru yapılabilmesi ve yerel kültürel geleneklerin doğru değerlendirilmesi için, etnoloji, dilbilim, etno-müzikoloji, folklor ve diğer etnobilimler alanında uzmanlık gerekir. O nedenle araştırma, envanter, eğitim program tasarımı gibi çalışmalar için üniversitelerle işbirliği yapılması uygundur. Müzelerin ve müze benzeri kültürel kuruluşların da bu konularda uzman personelleri vardır. Sonuç olarak, somut olmayan kültürel miras çalışmalarında farklı nitelikte kuruluşların birlikteliğine ihtiyaç bulunmaktadır.

Sözleşmenin 15. maddesi, yerel halkın katılımına özel bir değer vermektedir. Halkın kendi geleneklerinin belgelenmesi, araştırılması, sunumu, tanıtılması ve korunmasında, resmi kurumlarla eşit konumda yer alarak araştırmalara katılması ve uzmanlarla birlikte çalışması teşvik edilmelidir. Böylelikle seçkin

ve antropolojik yaklaşımlardan uzak durmak ve insanların kendi kültürlerine sahip çıkmalarını sağlamak mümkün olur.

Somut olmayan kültürel mirasın korunmasının başlıca iki boyutundan söz edilebilir:

1- Halk kültürünün yaşama ortamı bulunduğu sosyal ve ekonomik koşulların yaratılması: Somut olmayan kültürel yaratımları üreten zanaatçıların ve onların içinde yetişip, sanatlarını icra ettikleri geleneğin

yaşama kabiliyeti olması gereklidir. Korumanın en can alıcı yönü, **kültür ürünlerinin toplumsal işlevlerini, gündelik yaşam içindeki rollerini ve insan ilişkilerini canlı** tutabilmektir.

2- Araştırma, derleme, belgeleme, müzeleme, eğitim: Somut olmayan kültürel mirası korumada araştırma, derleme, arşiv ve belge merkezleri oluşturma, müze kurma, öğretim kurumları ders programlarında ve kitle iletişim araçlarında yer almalarını sağlama gibi etkinlikler, kuşaklar arasındaki kopuklukları giderecek destekleyici önlemlerdir. Valilik ve belediyeler tarafından kentlerde oluşturulacak kent müzelerinde ve kültür merkezlerinde somut olmayan mirasın yaşatılmasına yönelik faaliyetler yapılmalıdır. Sivil

toplum kuruluşlarının bu çalışmaları desteklemesi istenilen amaca ulaşmayı kolaylaştırır.

Türkiye’de Halk Kültürü Çalışmaları

Türk halk kültürü, ilk kez 1913 yılında Ziya Gökalp’in yazılarında “halkiyat” başlığı altında gündeme gelmiş, onu “folklor” terimini kullanmayı tercih eden Fuat Köprülü’nün yazıları izlemiştir. İlk sistemli halkbilimi çalışmaları Cumhuriyet’ten sonra başlamıştır. Bu yönde çalışan çeşitli kurumlar oluşturulmuştur. 1932 yılında kurulan **Halkevleri** kültürün araştırılması, incelenmesi, yaygınlaştırılması ve halkla kaynaştırılmasında önemli rol oynamıştır. Halkevlerinin Köycülük Kolları köy ve kasabalara geziler düzenlemiş, bu gezilerde elde edilen ilgili verileri yerel dergilerde yayımlanmıştır. Halka dönük etkinlikleriyle bu kuruluşlar çeşitli illerde çıkardıkları yerel dergiler, yayınladıkları kitaplar aracılığıyla halk bilimi alanındaki verilerin büyük bir bölümünü yitip gitmekten kurtarmışlardır. Halk bilimini ilgilendiren kılavuz ve el kitaplarının, monografilerin büyük bölümü çeşitli halkevlerinin aracılığı ile okuyucuya ulaştırılmıştır. Günümüzde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile çeşitli üniversitelerde halkbilimi araştırma bölüm ve enstitüleri bulunmaktadır.

Tarihi Kentler Birliği’ne Düşen Görev ve Sorumluluklar

Türkiye’de, halk kültürü ve halkbilimi konusundaki çalışmaların büyük çoğunluğu, dar akademik çevreler içinde saptama, derleme, belgeleme ve incelemeyle sınırlı kalmakta, geniş halk kesimleriyle buluşmamakta ve halk kültürünün yaşatılmasına yönelik çalışmalara kaynaklık edememektedir. Kaldı ki, somut olmayan kültürel mirasın yaşatılmasında, halk topluluklarına daha yakın konumda, yerel düzeyde yapılacak çalışmaların özel bir önemi vardır. Nitekim UNESCO sözleşmesine esin kaynağı olan Güney Kore ve Japonya’da “Yaşayan İnsan Hazinesi” ve diğer somut olmayan kültürel çalışmalarının önemli bir bölümünde, yerel yönetimler kararların alınmasında ve kendi yörelerini ilgilendiren somut olmayan kültürün yayılması konusunda aktif olarak görev almaktadır.

Tarihi Kentler Birliği üyesi yerel yönetimler, devlet eliyle yapılan çalışmaları tamamlayacak nitelikte çalışmalarda öncü sorumluluklar üstlenebilirler.

Bunlar;

Envanter çalışmaları: Kent içinde ve çevresindeki toplulukların sürdürdükleri somut olmayan kültürel mirasın envanterlerinin çıkarılması, çalışmaların başında gelir.

Kent Müzeleri: Çağdaş anlamda kent müzeleri, durağan sergileme mekânları olmanın ötesinde eğitime ağırlık veren, ileri teknolojinin olanaklarından yararlanan, dinamik birer kültür merkezidirler. Bilgi üreten, paylaşılan, çoğaltan

devingen ortamlardır. Buralarda yerel somut olmayan kültür öğeleriyle ilgili bilgi ve becerilerin genç kuşaklara aktarımını hızlandıracak eğitim ve atölye çalışmaları gibi etkinlikler yerel kültürü yaşatma işlevi üstlenir.

Kent Atölyeleri: Usta-çırak sistemine dayalı eğitimler, pazarlama/pazar yaratma etkinlikleriyle desteklenir ve ekonomik teşviklerle güçlendirilirse, geleneksel el sanatları ve zanaatleri yaşatmak ve geliştirmek için etkili bir yöntemdir.

Tanıtım: Şenlikler, konferanslar, yerel ve ulusal düzeyde tanınırlığı artırma ve sevdirmeye etkinlikleri de somut olmayan kültürel mirası yaşatmak için özendirici etki yapar.

Somut olmayan kültür mirasımızı korumak ve yaşatmak için, zengin halk kültürümüzü bugünün insanlarıyla buluşturacak, izleyenlerde katılma hevesi uyandıracak, genç kuşaklarda merak ve ilgi yaratacak yöntem ve seçenekler geliştirmek, TKB’nin ve üyesi olan küçük büyük belediyelerin öncelikleri arasında yer almalıdır.

Kaynakça:

Artun, Erman, “Küreselleşme Olgusu Karşısında Halk Kültürü”, Çukurova Üniversitesi Türkojoloji Araştırmaları Merkezi, 2000, www.turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/10.php

Isar, Yudhishtir Raj, “Tangible’ and ‘intangible’ heritage: are they really Castor and Pollux?”, 2004, www.unesco.ch/typo3conf/ext/dam_frontend/pushfile.php?docID=3181

Ito, Nobuo, “Intangible Cultural Heritage Involved In Tangible Cultural Heritage”, 2003, www.international.icomos.org/victoriafalls2003/papers/

Kim, Yong-Goo, “Kore Cumhuriyeti ve Japonya’nın Somut Olmayan Kültürel Hazine Politikası”, Millî Folklor, 2008, Yıl 20, Sayı 78, ss. 12-21

Kongar, Emre, “Küreselleşme ve Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Ulusal Kültür”, 1997, www.kongar.org/makaleler/mak_ku.php

Kurin, Richard, “Safeguarding Intangible Cultural Heritage: Key Factors in Implementing the 2003 Convention”, 2007, www.ifacca.org/publications/2007/05/27/safeguarding-intangible-cultural-heritage-key/

Oğuz, Öcal, “Folklor: Ortak Bellek veya Paylaşılan Deneyim”, Millî Folklor, 2007, Yıl 19, Sayı 74, ss. 5-8. <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00002>

Derleyen: Şirin Singin YILMAZ

Sanayi Kenti Kocaeli’de, Endüstri Mirasına Bakış

Kocaeli Semineri

PROGRAM

07 Kasım 2008

Açılış

08 Kasım 2008

Panel: “Endüstri Mirasının Yeniden Değerlendirilmesi”

Oturum Başkanı: Mithat Kirayoğlu, ÇEKÜL Vakfı Başkan Yardımcısı,

TKB Danışma Kurulu Üyesi

Konuşmalar:

“Türkiye’de Endüstri Mirasının Korunması ve SEKA Örneği”

Yrd. Doç. Dr. Gül Köksal, Kocaeli Üniversitesi Restorasyon Bölümü, Kocaeli Koruma Kurulu üyesi

“Eskişehir’de Mirası Yaşatacak İşlev” Yrd. Doç. Dr. Erkan Uçkan, Muğla Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Başkanı

“SEKA Park Bilim Merkezi Projesi” Mustafa Soydbaş, Mimar, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı

“İstanbul Hasanpaşa Gazhane Projesi” Prof. Dr. Ülkü Azrak, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi, TKB Danışma Kurulu üyesi

Genel değerlendirme

SEKA Park Gezisi

09 Kasım 2008

İzmit Kentsel Sit Alanı Gezisi: Orhan Camisi, Sırrı Paşa Konağı, Süleyman Paşa Hamamı, Portakal Mescidi, Kasr-ı Hümayun, Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Körfez Gezisi: Gebze Eskihisar Osman Hamdi Bey Müzesi ziyareti

Türkiye sanayiinde yüzde 70'lere varan payı, İstanbul'dan sonra ikinci büyük sanayi metropolü olması ve ilk büyük 500 sanayi kuruluşundan 75'ine ev sahipliği yapmasıyla, “sanayi kenti” kimliği her ne kadar öne çıksa da, Kocaeli artık yalnızca bu özelliğiyle tanınmak istemiyor.

Kocaeli ilinin merkezinde yer alan İzmit 3200 yıllık bir geçmişin mirasçısı. M.Ö. 1200'lü yıllarda Frigler yaşamış yörede. M.S. 200-300'lerde Nikomedia adını alan kent, Roma İmparatorluğunun yıldızlaşan merkezlerinden biri olmuş, dünyanın dördüncü büyük kenti olarak ün salmış. 11. yüzyılda Selçuklular'ın eline geçmiş, ama Türklerle Haçlılar uzun yıllar paylaşmamışlar bu toprakları. Ta ki Orhan Gazi'nin valilerinden Akçakoca Bey tarafından Osmanlı topraklarına katılana kadar. . . Osmanlı döneminde huzur bulan İzmit yüzyıllar sonra, İngiliz ve Yunan işgaline uğramış, 1921'de kurtarılarak bir cumhuriyet kenti olarak yeni bir yaşama adım atmış. Bir kapısı Anadolu'ya, diğeri İstanbul'a ve Avrupa'ya açılan Kocaeli, coğrafi konumundan kaynaklanan olanakları nedeniyle, Cumhuriyet döneminden sonra kalkınma hamlesinde önemli bir rol üstlenmiş, bir “sanayi kenti” niteliğini kazanmış. Ancak bugün Kocaeli, yalnızca sanayi kenti olma özelliğiyle değil, uzun bir tarihten devraldığı arkeolojik varlıkları, anıtsal ve sivil mimari eserleri, sanayiye rağmen güzelliğini koruyabilmiş doğal alanları, iki denize açılan kıyıları, bir gölü ve dünya güzeli Körfez'iyle de anılmak için çaba harcıyor.

Cumhuriyet dönemi endüstri mirasının özgün örneklerinden biri olan SEKA Kağıt Fabrikası (1934-2004), Tarihi Kentler Birliği'nin 7-9 Kasım tarihlerinde Kocaeli'de gerçekleştirdiği seminer çalışmalarına esin kaynağı oldu. “Endüstriyel Mirasın Yeniden Değerlendirilmesi” başlığını taşıyan panelde, ülke içinden ve dışından örneklerle zenginleşen sunumlar, TKB üyelerinin ilgisini endüstriyel mirasın önemi üzerinde odakladı. 2008 yılının son TKB semineri, Kartepe Green Park Otel'de verilen yemekte yapılan açılış konuşmalarıyla başladı.

Endüstri mirasının envanterini çıkarmaya başlayacağız

İlk konuşmayı yapan ÇEKÜL Vakfı ve TKB Danışma Kurulu Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen, TKB'nin 2009 yılı gündeminin, yeni konularla yoğun

olacağına vurgu yaptı. Sözen konuşmasında şu cümlelere yer verdi: “Kars'ta somut olmayan kültürel mirası konuştuk ve bu özel coğrafyada yaşayanların sahip oldukları mirasın, küreselleşme çağında ne kadar önemli

olduğunu hatırladık. Sanayi Devriminden geçmiş, Teknoloji Devrimini yaşayan dünyamızda, değer ölçülerinin altüst olduğu, küreselleşmenin sonuçlarının krizlerle ortaya çıktığı bu günlerde, yerelliğe önem vermenin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha görüyoruz. Kocaeli’de Kurtuluş Savaşı’ndan sonra fakirlik içinde kurulan ve bugüne ulaşan “**sanayi mirası**”nın yarına nasıl taşınacağını konuşacağız. İlk kağıt fabrikamız olan SEKA’nın kurulduğu Kocaeli’de bunu konuşmamız çok anlamlı olacak. Hem arkeolojik mirasın hem de endüstri mirasının birlikte yer aldığı bu alan, halkın nefes alabileceği bir yer haline dönüşecek. Bu mirası taçlandırarak olan Kocaeli Büyükşehir Belediyesi’ni kutluyorum. Bu yıl endüstri mirasının envanterini çıkarıp, tespit edilen yapılarını, eğitim kurumlarının, bilim adamlarının, yerel yönetimlerin ortak çalışmasıyla, halkın kullanımına açarak yeniden işlevlendirilmesini sağlayacağız.

“Tarihi Kentler Birliği, bütün kesimleri bir araya getirerek, merkezi hükümetten destek almadan, niteliği gitgide artan projeler üretiyor. Yereldeki çalışmalarda daha iyi sonuç alabilmek içinse üniversiteler ve bürokratların ortak çalışması gerekiyor. **Bürokrasiler tıkanma mekanizmaları olmamalı.** Bunun için bürokratların bu mekanizmayı kolaylaştıracak ve hızlandıracak şekilde rol üstlenmesi gerekiyor.

“Birlikteliğin, illerin yapay sınırlarını aşır doğal varlıkların etrafında sağlam bir temele oturması için, “**havza birlikleri platformu**”nu kurmak, 2009 yılındaki hedeflerimizin arasında yer alıyor. 2009’da ayrıca **endüstri mirası, arkeoloji mirası, Cumhuriyet mirası, ve somut olmayan kültürel miras,** temel başlıklar olarak koruma gündemimize girecek.

“Özendirme yarışmasına katıldıkları için TKB üyesi belediyeleri kutluyorum. **TKB Özendirme Yarışması Projeleri**’ni bir araya getiren kitap tiz bir çalışmanın ürünü olarak yayımlandı. Size başta inanmayanlara vereceğiniz en büyük cevap işte bu kitapta. Tarihi Kentler Birliği, kendini yenileyerek yoluna devam ediyor. Belediye başkanları yeniden seçilsin ya da seçilmesin, hepsini alnından öpüyorum.”

Bu ailenin ferdi olmaya devam edeceğiz

Metin Sözen’in ardından, **Muğla Belediye Başkanı ve Tarihi Kentler Birliği Encümen Üyesi Dr. Osman Gürün** konuklara hitap etti:

“Metin Hocayla her görüştüğümüzde, bize yeni mezun idealist bir öğrencinin heyecanını yaşıyor ve daha iyi ne yapabiliriz diye düşünüyor. TKB oluşumu Türkiye’de örneğine rastlanan bir oluşum değil. Kars ile Muğla’yı, Gaziantep ile İstanbul’u birleştiren, başından beri arkamıza baktığımızda övünülecek eserler ve kurumsal yapılar bırakan, siyaset üstü bir oluşum. TKB 2000 yılında kurulduğunda tarihi eserlerin korunması çok az sayıda belediyenin programındaydı. Şimdi ise tarihi dokuyu korumak, belediyelerin en öncelikli başlıkları arasına girdi. Bir yapıyı sadece ayağa kaldırmak değil, aynı zamanda kimliğini yaşatarak geleceğe aktarmanın önemini Kars’ta konuştuk. Bir ağaç gibi köklerimiz ne kadar derine indiğini fark eder ve oradaki bilgiyi açığa çıkartırsak, bir çınar gibi yüzyıllar boyunca yaşatabiliriz. Kocaeli’de ise endüstri mirasımızı geleceğe nasıl taşıyacağımızı konuşacağız. Bürokrasinin, bu yürüyüşe engel olmak isteyen düşüncesini yıka yıka, bunu Türkiye’nin gündemine sokacağız; çünkü başımızda çok cengâver bir kumandan olan Metin Hocamız var. Seçimlerden sonra da, her ne olursa olsun bu ailenin, ünvanlı ya da ünvanlız ferdi olmaya devam edeceğiz.”

TKB üyesi bazı belediyelerin kapatılmasıyla ilgili karar iptal edildi

TKB Danışma Kurulu üyesi, köşe yazarı/mimar Oktay Ekinci ise açılış konuşmasında, TKB’nin

gündeme getirmesi sonucunda, Anayasa Mahkemesi’nin aldığı kararla ilgili bilgiler verdi:

“TKB, nüfusu 2 binin altında kalan belediyelerin kapatılmasıyla ilgili yasanın, özellikle TKB üyesi olan ama kapatılma kararı verilen belediyelerle ilgili bölümünün yeniden gözden geçirilmesinin gündeme gelmesini sağladı. Bu süreç içinde tarihi kentlerin kültür, uygarlık, doğa ve çevre değerlerinin, kentsel değerleri oluşturduğunu dile getirdik. Belediyelerin nüfusu ne olursa olsun, çağdaş, demokratik yönetim tarzıyla yönetilmesi gerektiğini, kamuoyuna yansıtılabilmek bizim görevimizdi. Çabalarımız sonunda, bu durumu hukuksal bir katılım haline getirebildik. Bu çalışmanın sonucunda Anayasa Mahkemesi, tarihi, kültürel ve doğal mirası olan belediyelerin kapatılmasını engelledi. En yüksek yargı organı, TKB’nin kuruluş amacını onaylayarak tarih ve kültürün yerel yönetim eliyle korunması gerektiğine karar verdi. Bu çalışmalar hukuki bir kazanımdır. Anayasa Mahkemesi diyor ki: ‘Bir belediye, nüfusu ne olursa olsun, sahip olduğu ulusal ve evrensel değerleri korumak, kültürel ve doğal mirasın yaşatılmasına sahip çıkmak, geleceğe aktarılmasını sağlamaktan sorumluysa, nüfusuna bakılmaksızın

Kocaeli SEKA Fabrikası

SEKA Fabrikasi iç mekan

SEKA Fabrikasi iç mekan

Kocaeli Körfezi

Tren İstasyonu

belediye olarak var olması ve görevini sürdürmesi esastır. "Bu karar, kapatılma kararı iptal edilen belediyelere büyük bir sorumluluk yükledi; çünkü belediye olarak kalmalarını, tarihi miraslarına borçlular. Bazı belediyelerimiz hüsrana yaşamaktadır; ama karara baktığımızda, Büyükşehir belediyelerine bağlı belde belediyelerin tüzel kişiliklerinin tartışıldığı hukuksal bir sonuçla karşı karşıyayız. Bunun gerekçesi imar anarşisidir. Anayasa Mahkemesi haklıdır. Pek çok belde belediyesi bu anarşiyi yaratmamıştır belki; duyarlı belediyelerimiz de var. Ellerindeki imar yetkilerini kendi çıkarları için kullananlar büyük düşünememişlerdir. Bu duruma bakarak alınan kararı olgunlukla karşılamamız gerekir. İmar disiplininin sağlanması önemi ortadadır. Her belediyenin ille de imar yetkisine sahip olma şartı yoktur. Avrupa ülkelerine baktığımızda bunun örneklerini görüyoruz. Nüfusu ne olursa olsun belediye oluşturmak, demokratik bir yönetim şeklini benimsemek demektir, ama imar yetkisi verilmesi şart değildir. Kapatılma kararı iptal edilen Ürgüp, Alacahöyük, Kapadokya gibi belediyelerimize bundan sonra çok iş düşmektedir."

Sanayi kenti olmanın yanında doğal güzelliklerimiz de var

Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı İbrahim Karaosmanoğlu da yaptığı konuşmada, bir sanayi kenti olarak tanınan Kocaeli'nin 3 bin yıllık bir tarihe sahip

olduğunu söyleyerek sözlerine başladı: "Kocaeli'de SEKA ile başlayan sanayi serüveni, '60'lardan sonra plansız şekilde devam etmiştir. İş imkânlarının artmasıyla göç başlamış ve hâlâ devam etmektedir. Bu kentte yaşayan

insanlar artık, sadece çalışmak için bu kentte olmadıklarının farkında. Zengin bir kültüre, sosyal hayata ihtiyaçları olduğunun farkında. İnsan ihtiyaçlarının başında gelen su, temiz hava gibi ihtiyaçların yanında, tarihi miras ve doğal güzelliklerin, kenti ve içindekileri yaşattığının bilincinde. Burası bir sanayi kenti olsa da bizler, elimizde kalan tarihi ve doğal değerlerimizi korumak için mücadele ediyoruz. Bu bilince ulaşılmış olmaktan çok mutluyuz," dedi. Karaosmanoğlu konuşmasının ardından, Kocaeli'de bulunan 50 doğa yürüyüş parkurunu içeren kitabı konuklara tanıttı.

Hepimize görev düşüyor

Son konuşmayı yapan **Kocaeli Valisi Gökhan Sözer**, bu toprakların bin yıl önce yurt edinildiğini, ama daha önceki bütün dönemlere de sahip çıkılması gerektiğini vurguladı:

"Üzerine bastığımız taş, altında barındığımız çatı, bizlere bırakılmış değerlerdir. Toprağın sahibi biz isek, mirasın sahibi de biziz. TKB görev ve sorumluluğunu kamuoyuna yeterince anlatabilmiş ve önemli hizmetler yapmıştır. Belediyeler çok büyük sorumluluk sahibidir. Bu bilincin yükselmesi, sivil toplum örgütlenmelerinin ve kültür uzmanlarının koruma çalışmalarını takip ederek sahip çıkması bizi umutlandırmaktadır. Bu konuda hepimize görev düşüyor. Emek veren herkesi kutluyorum."

Açılış konuşmalarının ardından, Kocaeli Büyükşehir Belediye Konservatuvarı öğretmenlerinden oluşan ve solistliğini Neşe Sarısözen'in yaptığı Klasik Türk Müziği grubu, bir konser verdi.

PANEL

Endüstri Mirasının Yeniden Değerlendirilmesi

“Endüstri Mirasının Yeniden Değerlendirilmesi” başlıklı panel, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi’nin ev sahipliğinde Kartepe Green Park Otel’de yapıldı. Seminer kapsamında gerçekleşen panel öncesinde, **Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı İbrahim Karaosmanoğlu**, “Neredeyiz” başlıklı açılış sunumuyla kentte yapılan çalışmaları anlattı.

SEKA bir hatıralar denizidir

Karaosmanoğlu konuşmasına, şehirlerin canlı, yaşayan yerleşimler olduğunu söyleyerek başladı: “Camileri, sarayları, kaleleri, ormanları, asırlık ağaçları, asırlık evleriyle ayakta duran bir şehir bize

çok şey anlatır. Tarihi yapıları yıkmak, tarihi ağaçları kesmek, şehri kalbinden bıçaklamak gibidir. Kocaeli 3 bin 200 yıllık bir şehirdir. Bu anlamda bir açık

hava müzesi gibidir. Öte yandan, ticaretin ve sanayinin merkezi olmuştur. SEKA Fabrikası da bu sanayi yapılarından en önemlisidir. SEKA bir hatıralar denizidir. Bizim bu hatıralara derin bir hürmetimiz vardır. SEKA’nın müzesini kurmazsak, sanayi şehri kimliğimiz de, tarihi kent kimliğimiz de zaafa uğrar,” diyerek konuşmasını bitirdi ve ardından panele geçildi.

Oturum Başkanlığını ÇEKÜL Vakfı Başkan Yardımcısı ve TKB Danışma Kurulu üyesi **Mimar Mithat Kırayoğlu**’nun yaptığı panele, Kocaeli Üniversitesi Restorasyon Kürsüsü ve Kocaeli Koruma Kurulu üyesi **Yrd. Doç. Dr. Gül Köksal** “Türkiye’de Endüstri Mirasının Korunması ve SEKA Örneği”, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı Mimar **Mustafa Soydabaş** “SEKA Park Bilim Merkezi Projesi”, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve TKB Danışma Kurulu üyesi **Prof. Dr. Ülkü Azrak** “İstanbul Hasanpaşa Gazhane Projesi”, Muğla Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Başkanı **Yrd. Doç. Dr. Erkan Uçkan** “Eskişehir’de Mirası Yaşatacak İşlev” başlıklı sunumlarıyla konuşmacı olarak katıldı.

Kocaeli Semineri tarihi bir toplantıdır

Oturum Başkanı, **ÇEKÜL Vakfı Başkan Yardımcısı ve TKB Danışma Kurulu üyesi Mithat Kırayoğlu**, TKB'nin tarihi günlerinden birini yaşadığını vurgulayarak konuşmasına başladı: "Bu seminerle yeni bir

kavram daha gündemimize girmektedir. TKB hangi koruma kavramını gündemine alırsa, bu kavram ete kemiğe bürünmektedir. Bu nedenle **Kocaeli Semineri tarihi bir toplantıdır,**" değerlendirmesinin ardından, 1970'lerde Safranbolu'da başlayan koruma mücadelesine değindi. Kentel koruma kavramının "Evlerinizin içi sizin, dışı bizimdir" sloganıyla ortaya çıktığını vurgulayan Kırayoğlu sözlerine şöyle devam etti: "Kentlerimiz yapay sınırlarla birbirinden ayrılmaktadır. **Koruma çalışmalarında havza boyutu** bu nedenle önem kazanmaktadır. TKB, sadece tarihi kent dokusunun değil, doğal dokunun da korunmasını gündemine eklemiştir. Şimdi koruma alanlarımıza yeni bir halka daha ekliyoruz: Endüstri mirası. TKB, yeni kavramları önce kendi içinde değerlendirerek tüm Türkiye'ye yaymaktadır ve endüstri mirası da bunlardan biri olacaktır. Sanayi Devrimi insanlık tarihinin yaşadığı en büyük dönüşümlerden biridir. Sanayi alanındaki devrimle birlikte kentler de büyük ölçekte değişti. İnsanlar yeni kavramlar ve yeni yapılarla karşılaştı. Sanayi yapıları **mimari açıdan** da önem taşıyor. Kent merkezlerinin içinde yer aldıkları ve geniş bir alanı kapladıkları için de sanayi yapıları yeni fonksiyonlarla işlevlendirilmeye çok müsait. Kocaeli Semineri **TKB'ye yeni bir görev yüklemektir:** Endüstriyel kültürel mirasına farklı bir gözle bakmak ve değerlendirmek. TKB'nin kurulması koruma alanındaki bir milattir. TKB'den önce Koruma Kurulları ile belediyeler karşı karşıya gelirdi. Belediye başkanları yapıları yıktırmak için uğraşır, kurullar ise direnirdi. TKB'nin kuruluşundan sonra bu durum değişti," diyerek sözü panelistlere bıraktı.

Endüstri Mirası yaşamımızın bir parçasıdır

Kocaeli Üniversitesi Restorasyon Kürsüsü ve Kocaeli Koruma Kurulu üyesi Yrd. Doç. Dr. Gül Köksal "Türkiye'de Endüstri Mirasının Korunması ve SEKA Örneği" başlıklı

sunumuyla yurtdışından ve İstanbul'dan örnekler verdi: "Doktora tezimi hazırlarken Alman hükümetinden aldığım bursla, 2000 yılında Almanya'da

çok sayıda yapıyı inceleme fırsatı buldum. 15 yıldır bu konuda çalışmalar yapıyorum. Endüstri mirası kavramı İngiltere, Almanya ve Fransa gibi ülkelerde 1970'lerden sonra, sanayi yapılarının korunması gereken kültür varlığı olarak tanımlanması sonucunda ortaya çıktı; çünkü sanayi mirasının kültürümüzün ve yaşamımızın bir parçası olduğu görüldü. Aynı yıllarda, bu yapıların yeniden hayat bulması, kullanılan alanlar haline gelmesiyle ilgili çalışma yapan çeşitli örgütlenmeler kuruldu. 1989-1999 yılları arasında, 18 kentte endüstri mirasının korunmasıyla ilgili çalışmalar yapıldı. Yapılar, açık alan düzenlemeleri yapılarak kültür ve eğitim amaçlı, spor amaçlı işlev kazanmaya başladı.

SEKA fabrikası alanındaki Macar Müzesi

"Bugün Dünya Mirası Listesinde bulunan 900'e yakın yapının 30-40 kadarı endüstri mirasıdır. Alanların geceleri de aktif olmasına yönelik planlamalar yapılıyor, çağdaş sanat etkinlikleri ve sergiler düzenleniyor. Türkiye'den ise İstanbul örneğini vermek istiyorum. Osmanlı topraklarındaki sanayi tesislerinin yüzde 55'i İstanbul'da konumlanıyor. Tersane, tophane, darphane gibi 250 civarında bir sayıya ulaşan bu yapılar, günümüzde 25-50 civarına düşmüş durumda. Bu yapılar, Haliç'in iki kıyısında, Boğaz kıyılarında ve Marmara'da konumlanmıştır. Silaharağa Elektrik Santrali, dünyada eşi olmayan bir örnek. Planlama açısından çok önemli bir özelliği var. Üretim binaları ile sosyal konutlar için bir yeşil alan ayrılmış durumda. Burası ayrıca meşit, lokanta gibi hizmet birimlerinin de olduğu önemli bir yerleşke. Şimdilerde ise 49 yıllığına İstanbul Bilgi Üniversitesi'ne kiralandı. Üniversite, tescilli yapıları olduğu gibi koruyarak burada kültür, sanat faaliyetleri yürütüyor.

"SEKA, kentin yaşamını etkileyen bir tesis"

"SEKA ise, Cumhuriyetin ilk döneminde beş yıllık kalkınma planı içinde listeye alınan Sümerbank ve Etibank işletmelerinden biri. O dönemin koşullarında,

kağıdın önemine dikkat çeken Mustafa Kemal Atatürk, SEKA'nın kurulması için direktif veriyor. SEKA, erken Cumhuriyet döneminde, 1930'lardan itibaren kentin yaşamını kökten değiştiren, etkileyen bir tesis. SEKA kentin sosyal değişiminde olumlu ya da olumsuz öncü bir rol üstlendi. Önemli özelliklerinden biri de arkeolojik alanın üzerine kurulmuş olması. Yapının altında yer alan kalıntılardan, kentin geçmişinin çok gerilere gittiğini biliyoruz. Ayrıca bu alandaki ağaçların bir kısmı tescilli. Burası kağıt üretiminin nasıl yapıldığını anlatan önemli bir alan. SEKA'nın yeniden yaşaması, kentin transit yolları ve sanayi yolu ile bağlantılarının yeniden kurulması için bir fırsat. Bu nedenle kentin, mimari, sosyal ve kültürel refah düzeyini arttıracak bir potansiyele sahip. Yapı yeniden işlevlendirildiğinde, kıyı bağlantısı yeniden kurulacak ve kent canlanacaktır."

SEKA Bilim Müzesi olacak

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı Mimar Mustafa Soydaş "SEKA Park Bilim Merkezi Projesi" başlıklı sunumuyla ikinci panelist olarak söz aldı. Soydaş, SEKA'nın tarihçesi

ve önemiyle ilgili genel bilgiler vererek, bu bilgileri içeren kısa bir filmi de konuklara gösterdi. Soydaş, SEKA'nın "Bilim Müzesi" olarak fonksiyon kazanması için yapılan çalışmalarının devam ettiğini söyledi.

Sivil örgütler, iyi hareket ederse kötü şeylerin yapılmasını önleyebilir

Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve TKB Danışma Kurulu üyesi Prof. Dr. Ülkü Azrak, "İstanbul

Hasanpaşa Gazhane Projesi" başlıklı sunumuyla, sivil örgütlenmenin önemini vurgulayan bir örneği davetlilerle paylaştı:

"Osmanlı İmparatorluğu döneminde halkın önemli gündelik ihtiyaçlarını karşılanması için yabancı şirketlerle işbirliği yapılmıştı. Bunlardan Hasanpaşa, Dolmabahçe ve Yedikule Gazhaneleri İstanbul'un havagazı ihtiyacını karşılayan tesislerdi. Hasanpaşa Gazhanesi 120 yıl Anadolu yakasının ihtiyacını tümüyle karşıladı. Hasanpaşa Gazhanesi bir endüstri anıdır.

Bu yapılar, "Endüstri Arkeolojisi Sit Alanı" adı verilmektedir. 1938 tarihli bir yasayla devletleştirilmiş ve Bayındırlık Bakanlığı'na devredilmiştir. En son olarak da İstanbul Belediyesi'ne geçmiştir. Gazhane 1993'e kadar gaz üretmeye devam etmiş, üretim durduktan sonra tahrip başlamıştır. 2 No.lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 1994'te yapıyı tescil etti; ama tahribat devam etti. Önce kömür depolama alanı kuruldu. Sonra karton toplayıcılarının barakaları yerleşti. Daha sonra İ.E.T.T. makineleri ihaleyle satışa çıkardı. Bu süreçler, Gazhane Çevre Gönüllüleri Örgütü'nün çabalarıyla durduruldu. Çevre gönüllüleri Koruma Kurulu ve Belediye ile ilişki kurarak, yapıların rolövesinin yapılmasını sağladı. 1995 yılında Büyükşehir Belediyesi, bu alanda festival faaliyetleri yapılması için karar aldı, ancak bu, gerçek kullanım amacına uymayan girişimlerdi. Sivil toplum örgütü, Meclis kararını değiştirmek için harekete geçti.

Sivil örgütler, iyi hareket ederse kötü şeylerin yapılmasını önleyebilir. Baskı sonucunda Belediye, imar planında değişikliğe gitmek zorunda kaldı. Sivil örgütlenme, kooperatif kurarak daha da güçlendi ve 1997'de Belediye ile bir protokol imzalama imkanı yarattı. Protokol "Kadıköy Gazhane Koruma ve Yeniden Yaşatma Projesi" adını taşıyordu. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kadıköy Belediyesi, Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, Gazhane Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi protokole taraf oldular. Protokol 2000 tarihinde onaylandı. İTÜ Mimarlık Fakültesi gençlerle bir proje hazırladı. Bu proje Belediye ve Koruma Kuruluna sunularak 2001 yılında onayı alındı. Büyükşehir Belediyesi bugün, 2010 İstanbul Kültür Başkenti projesi içinde, bu çalışmayı da gerçekleştirmek için harekete geçmiştir. Gazhane'nin, "Kültür ve Sanat Merkezi" olarak kullanılması için, kooperatif, mahalle muhtarları, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, Kadıköy Belediyesi'nden oluşan demokratik bir organ oluşturuldu," diyerek örgütlenmenin önemine dikkat çekti. Prof. Dr. Ülkü Azrak ayrıca Almanya'daki gazhanelere nasıl işlev kazandırıldığına ilişkin de örnekler verdi.

Önemli olan model oluşturmak

Panelin son konuşmacısı **Muğla Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Başkanı Yrd. Doç. Dr. Erkan Uçkan** ise, "Eskişehir'de Mirası Yaşatacak İşlev" başlıklı bir sunum gerçekleştirdi.

Uçkan, "Eskişehir'in yerleşme sahasının gelişmesinde de sanayi faktörünün etkisi çok önemlidir. Sanayi bir taraftan kente çok sayıda işçi nüfusu çekerek

planlı konut alanlarının gelişmesini teşvik ederken, diğer taraftan bizzat kendi tesis sayısını artırarak kent arazisinde kapladığı alanı genişleterek, mekânsal yönden kentin görünümünü büyük ölçüde değiştirmiştir,” diyerek fotoğraf ve çizimler eşliğinde, Eskişehir’de yapılan çalışmalar hakkında konukları bilgilendirdi:

“Eskişehir’de Devlet Demiryolları’nın kurulmasıyla işçi nüfusunun da arttığını görüyoruz. 1900 ve 1950 arasındaki gelişmeler, Odunpazarı, Taşbaşı, Devlet Demiryolları ve Tayyare Bakım Atölyesi bölgesinde karşımıza çıkıyor. Bu dönemde Şeker Fabrikası ve Türkiye Toprak Mahsulleri Ofisi’nin de kurulduğunu biliyoruz. Kılıçoğlu Kiremit Fabrikası’nda olduğu gibi, Alman yapılarının öne çıktığını görüyoruz. Fabrikalar bölgesinde un fabrikaları da vardır. Bütün fabrikaların aynı bölgede olması, demiryoluna yakın olmasından kaynaklanıyor. Aynı bölgede Büyükşehir Belediyesinin hal binaları da vardı. İmar planında burası otopark alanı olarak görülüyor; ama biz burayı yıkmak yerine “Haller Gençlik Merkezi” projesini ürettik. Burada örnek bir şey yaparsak, boş duran, yıkılması beklenen fabrikaları kent yaşamına katabiliriz diye düşündük. Özel sektöre ait bir kereste fabrikasını, mal sahipleri, bahçesiyle birlikte halkın kullanımına açtı. Eğlence merkezine dönüştürülen fabrika, üniversite öğrencilerinin yoğun ilgisini görüyor. Konserler, festivaller burada yapılıyor. Aral Şarap Fabrikası da restore edilerek, eğlence ve kültür merkezine dönüştürüldü. Önemli olan insanlara bir model oluşturmak. Atıl durumda olan tescilli ya da tescilsiz, çok ayırım yapmadan bu yapıları kent yaşamına nasıl katabiliriz, bunu iyi değerlendirmek gerekiyor. Özel yatırımcı da bizim ürettiğimiz modeli kullanarak, kendisi için ve kent için yeni mekânların oluşmasını sağladı.”

Panelin Ardından Paylaşım ve Değerlendirmeler Yapıldı

Uzmanlara danışarak yol almamız gerekiyor

Seminer davetlilerinden Atlas Proje ve Arazi Geliştirme Yönetim Kurulu Başkanı Tavit Köletavitoğlu, konuşmacıların ardından söz alarak,

yurtdışı örnekleriyle ilgili tespitlerini paylaştı: “Buraya gelirken, endüstri mirası ile ilgili örnekleri inceledim. Dünyada en başarılı 78 destinasyon projesinin nasıl yaratıldığını ve başarı noktalarını araştırdım. Türkiye’deki örneklerle, ortak noktalarının olduğunu fark ettim. Yurtdışı örneklerinde, bütün sürdürülebilir örneklerin sahibi yerel yönetim, Belediyeler, üniversiteler,

sivil toplum örgütleri, gönüllüler bu çalışmaların taraflarını oluşturuyor. Bütünsel ele alınanların daha başarılı olduğunu görüyoruz. Yapılar, kentin özel görevleri çerçevesinde misyonunu yerine getiriyorsa yaşayan örnekler haline geliyor. Yıllardır kent kültür planını zedeleyen çalışmalar ürettik. Amacımız sadece yapıyı korumak değil, yaşam alanları üretmek olmalı. Örnekleri iyi inceleyerek, araştırarak, işin uzmanlarına danışarak yol almamız gerektiğine inanıyorum.”

Daha sonra söz alan ÇEKÜL Vakfı Ankara Temsilcisi Faruk Soydemir Ankara Havagazi Fabrikası ile ilgili yaşananları aktardı: “Tescilli yapının sosyal ve kültürel amaçlı işlevlendirilmesi için STK’lar, meslek odaları ve üniversitelerle birlikte çalıştık. Ancak Koruma Kurulu Büyükşehir Belediyesi’ne destek verdi ve yapı iki gün içinde yıkıldı. Şimdi burada tek katlı dükkânlardan oluşan bir çarşı var,” dedi. Ardından ÇEKÜL Gönüllüsü Raif Tokel Zonguldak’taki Yaşayan Madencilik Müzesi ile ilgili çalışmalarını, ÇEKÜL Malatya Temsilcisi Bekir Sözen de Malatya’daki Sümerbank Fabrikası, Şeker Fabrikası’nın korunması çalışmalarını anlattı.

ÇEKÜL Vakfı Yönetim Kurulu üyesi Hasan Özgen ise endüstri mirası bağlamında yapılardan çok içindeki insan ve teknolojiye ait, sendikal tarih, ustalık-çıraklık ilişkisi ve donanımlar gibi değerlerin de büyük önem taşıdığına dikkat çekti. Ayrıca, SEKA gibi büyük fabrikaların yanı sıra bazı yerlerdeki bezirhane, tabakhane, yağhane, değirmen gibi küçük işletmelerin de endüstri mirası çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini söyledi.

Kent merkezlerinde kalan yapılar yerel yönetimlerindir

Son olarak söz alan TKB Danışma Kurulu ve ÇEKÜL Vakfı Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen bir değerlendirme konuşması yaptı:

“Tarihi Kentler Birliği’nin başarısı,

Türkiye’ye bütüncül bakmasıdır. TKB kuruluncaya kadar, kültür politikası, korumacılık anlayışı hükümet programlarında yer almazdı. Şimdi ise ‘bu toprağın altı ve üstündeki bütün miras bizindir’ yaklaşımının benimsendiğini görüyoruz. Yılın son seminerinde Kocaeli’de, endüstri mirasını konuşmak için toplandık. Örneklerde de gördüğümüz gibi fabrikalar tarihsel bir üründür. Sadece bir bina değil, toplumsal yapının kendisidir. Yerel yönetimler konusunda uzman insanlarla el sıkışmalıdır. Kavramlardan yola çıkmazsanız, projeler demetinin içinde boğulursunuz. Yola çıkarken, öncelikli gündemimiz

Saat Kulesi

Kapanca Sokakta bir bahçe kapısı

İzmit Saraybahçe Belediye Başkanı Halil Vehbi Yenice, Prof. Dr. Metin Sözen ile birlikte

SEKA Parki

doğa, kültür ve her ölçekte tasarım yapmaktır dedik. Sonra kent tarihi müzelerini oluşturmaya başladık. Kent müzeleri, bellek merkezleri olması açısından önemlidir. Şimdi ise endüstri mirasını yeniden canlandırmak için mücadele edeceğiz. Kent merkezinde kalan yapılar yerel yönetimlerindir. Devlet Demiryolları'nın bırakacağı bütün yapıların da yerel yönetimlere devredilmesi için uğraşyoruz. Biz bunlar için çaba gösterirken bürokratların da kolaylaştırıcı olması gerekiyor. Yerel yönetimler de halkı yanına alarak hareket etmelidir. Önümüzdeki yıl, 2009 yılı hedeflerimiz arasında öncelik verdiğimiz 'havza birlikleri platformu'nu oluşturacağız. Cumhuriyet dönemi mirasını ele alacağız ve korunması için TKB ile işbirliği yapacağız. Görüldüğü gibi, 2009'da bizi yoğun bir gündem bekliyor. Böyle bir gündem, tarafların ortak bir amaç etrafında buluşmasını, birbirini sıkıntıya sokmadan işbirliği ve dayanışma içinde çalışmasını gerektirir."

Endüstri Mirası Sergisi Kocaeli'de

Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin "Endüstri Mirası" konulu sergisi de, Kocaeli Seminerinin ilgi çeken etkinliklerinden biri oldu. Sergi, Ankara'dan sonra, Mimarlar Odası Zonguldak Temsilciliği ile Maden ve Makine Mühendisleri Odası Zonguldak Şubesi'nin girişimleriyle, Zonguldak'ta açılmıştı. Zonguldak Lavuarı'nın Yaşayan Madencilik Müzesi'ne dönüştürülmesiyle ilgili bir paftanın da yer aldığı sergide, Ankara Garı, Avusturya ve Yunanistan'daki Gazhaneler ile Almanya ve İngiltere'de yapılan endüstri mirası koruma çalışmalarından örnekler bulunuyordu. Ayrıca endüstri mirası konusunda bilgi aktaran paftalar da, katılımcılar tarafından ilgiyle okundu.

Endüstri Mirası Sergisini Kocaeli'ye getiren **Mimarlar Odası Zonguldak Şubesi yetkililerinden ve ÇEKÜL Vakfı Zonguldak Temsilcisi Muhsin Maden**, "Zonguldak'ta uzun yıllardır bu konu üzerine çalışmalar yürütüyoruz. Şimdi belediye başkanlarının da aynı konuda duyarlılık kazanıyor olması bizi çok sevindirdi. Alanda yapılan çalışmalarda bürokratik engellerin en aza

Zonguldak ÇEKÜL Gönüllüsü / ÇEKÜL Vakfı Kilis Temsilcisi Raif Tokel ile ÇEKÜL Vakfı Zonguldak Temsilcisi Muhsin Maden

indirilebilmesi için, yerel ve merkezi yöneticilerin konu hakkında bilgilendirilmesi çok önemli," dedi.

Cumhuriyet'in Endüstri Mirası SEKA

Panelden sonra SEKA Kağıt Fabrikası ve SEKA Parkı gezildi. 1934 yılında Atatürk'ün direktifleriyle kurulan fabrika, 2004 yılında kadar üretimini sürdürmüştü. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk sanayi işletmelerinden biri olan kağıt fabrikası, dört yıldır içindeki makineleri, işçilerin soyunma odaları, duvarlarındaki aynalar, kağıt boyaları ve kantarlarına kadar, bir dönemin yaşam izlerini hâlâ koruyor. Camları kırılan, bahçesinde otların yükseldiği SEKA'nın, Belediye'nin girişimleriyle yeniden kente kazandırılması planlanıyor. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından kısa sürede tamamlanan SEKA Park, çay bahçeleri ve gezi yoluyla halkın kullanımına açılmış durumda.

Evliya Çelebi'nin Kocaeli Tespitleri

ÇEKÜL Vakfı Yüksek Danışma Kurulu üyesi Necdet Sakaoğlu, oteldeki akşam yemeğinin ardından, ÇEKÜL gönüllülerinin ve bazı

belediye başkanlarının katıldığı küçük bir söyleşi yaptı. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nden çeviri yaparak, Osmanlı dönemindeki Kocaeli'yi anlattı.

Kentsel Sit Alanında İnceleme Gezisi

TKB üyeleri, bilim insanları, sivil toplum kuruluşları temsilcileri ve çok sayıda davetlinin takip ettiği Kocaeli Semineri'nin son gününde ise, İzmit Kentsel Sit Alanı'nda bulunan Orhan Camisi, Sırrı Paşa Konağı, Süleyman Paşa Hamamı, Portakal Mescidi, Kasr-ı Hümayun, Kocaeli Etnografya ve Arkeoloji Müzeleri incelendi.

Deniz otobüsüyle Körfez gezisi yapan katılımcılar, Gebze Eskihisar'daki Osman Hamdi Bey Müzesi'ni de ziyaret etti. TKB üyeleri, Cumhuriyet dönemi endüstri mirasının en önemli örneklerinden biri olan SEKA Fabrikası'nın etkileyici anısıyla Kocaeli'den ayrıldı.

Gezi sırasında Kocaeli Kültür Elçileri de konuklara kentsel sit alanı hakkında bilgiler verdi.

Kasr-ı Hümayun

İZLENİMLER

Beyhan Aktop

Abdülkadir Yılman

Raif Tokel

Turan Demirtaş

Filiz Gürboğa

Kocaeli Semineri Katılımcılarından İzlenimler

Beyhan Aktop, SEKA Fabrikası eski işçisi

“Hatıralarımızın yaşaması için SEKA müze olmalı”

“1984 yılında SEKA Meslek Okuluna girdim ve 18 yaşında fabrikada vardiyalı kağıt makinesi işçisi olarak çalışmaya başladım. 2005 yılında fabrikamızın Büyükşehir Belediyesine devredilmesiyle, fabrika sahasındaki demirbaş malzemelerin kontrolü ve gelen ziyaretçileri bilgilendirme görevlisi olarak kaldım. SEKA fabrikasında, benim gibi buraya emek vermiş insanların anılarını yaşatacak birçok şey var. Kağıt makinesi, boyalar, diğer makineler hâlâ fabrikanın çalıştığı günlerdeki gibi içinde duruyor. Hatıralarımızın yaşaması için buranın müze olarak değerlendirilmesini isteriz. 1984’te 3500-5000 arasında işçi çalışıyordu. 2004 sonunda sadece 700 civarında işçi kaldı. İzmit’te kağıtçılık ve kağıt teknolojisi eğitimi veren fakülte öğrencileri burada staj yaparlardı. Onlar için sembolik bir kağıt atölyesi kurulabilir. Ben hâlâ kendimi belediye personeli gibi hissedemiyorum; çünkü hiç başka bir yerde çalışmadım. 14 yaşında geldim buraya; şimdi 38 yaşındayım ve hâlâ SEKA’dayım. Bana nerede çalıştığımı sordukları zaman SEKA’da diyorum. ‘SEKA kapandı’ diyorlar; ben hâlâ ‘SEKA’dayım’ diyorum. Bu cevabı vermek hoşuma gidiyor. Fabrikanın kapatılmaması için yapılan 55 günlük eylem sırasında, SEKA’da kalmak için dua ettim. Herhalde dualarım kabul oldu.”

Raif Tokel, Zonguldak ÇEKÜL gönüllüsü/

ÇEKÜL Vakfı Kilis Temsilcisi

“Yaşayan Madencilik Müzesi’nin açılması için çalışıyoruz.”

“Kilis’te çalışıyorum, ama Zonguldaklıyım. 1993’ten beri koruma hareketinin

içindeyim. Özellikle endüstri mirası benim ilgi alanım. Zonguldak’taki eski kömür ocaklarının ‘Yaşayan Madencilik Müzesi’ olması için çalışıyorum. 1980 öncesinde Hekimhan’da DİSK’e bağlı Yeraltı Madenci Sendikası’na eğitim ve örgütlenme uzmanı olarak destek vermeye başlamıştım. O dönemde Aşkale’nin kapatılacağı açıklanınca, ‘Burası kapatılacaksa, o halde kömür ocaklarını müze yapalım’ dedim; bunu söylediğimde sene 1975 idi. Endüstri mirasımızın, orada çalışan insanların anılarını yaşatması ve o bölgeye yeniden kazandırılması için geliştirdiğimiz düşüncelerin, şimdi uygulanmaya başladığını görmek sevindirici. Özellikle panelde anlatılan Eskişehir Fabrikalar bölgesindeki örnekler, herkesin dikkate alması gereken çalışmalar. Kocaeli’deki SEKA Park alanı da çok değişmiş. Belediye Başkanını kutluyorum. Düzenleme yaptıktan sonra yeni yapılanmaya yer vermemiş olması da çok güzel.

“Berlin’den kalkıp Bağdat’a ulaşan demiryolu Kilis’teki Çobanbey Tren İstasyonu’ndan geçermiş. Buradaki tarihi istasyon binasının tescillenmesini sağladık. Şimdi Devlet Demiryolları eski istasyonları onarıyor. Kilis’te ayrıca halk arasında “orman yiyen santral” diye bilinen, termik elektrik santralının binası var. Zamanla mahallenin ortasında kalmış; çünkü 1924 yılında kurulduğundan itibaren, yakıt olarak çevresindeki ormanları tüketmiş. Sonra boşalan alanlar evlerle dolmuş. Bu binanın da tescil edilmesi için çalışmalarımız sürüyor.”

Sinan Polvan, Bahçeşehir Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Öğretim Görevlisi / ÇEKÜL gönüllüsü

“Doğru planlama yapılması ve özendirilmesi gereken bir konu”

“Tarihi Kentler Birliği toplantısına ilk defa katılıyorum. Seminer konusu ilginçti; çünkü daha önce endüstriyel mirasın yeniden işlevlendirilmesi belediye başkanlarının gündeminde değildi. Kalan binaların yeniden kullanılması, kentsel dokunun değiştirilmeden bunun sağlanması çok önemli.

Sinan Polvan

Dr. Mustafa Baloğlu

Umarım belediye başkanları bu konuya gerçek anlamda sahip çıkar. Türkiye’de bulunan endüstri mirası sayabileceğimiz yapı stoku oldukça fazla. Bunların yıkılıp yerine yeni yapıların yapılması kentsel dokunun bozulmasına neden olur. Doğru planlanması gereken ve özendirilmesi gereken bir konu.

1930’larda büyük bir özveriyle kurulmuş olan milli sanayinin oluşturulduğu dönemden kalan birçok önemli yapı var. Türkiye’de önce bir ana bina yapıyoruz. Sonra ihtiyaç doğdukça eklemeye yapıyoruz. SEKA için de aynı durum söz konusu. Yine de tarihi önemi, yaşanmışlığı daha çok öne çıkıyor. Kentin hayatında çok önemli bir yer tuttuğunu görüyoruz. O nedenle SEKA’nın yaşamaya devam etmesi gerekiyor. SEKA PARK ise belki iyi niyetle yola çıkılarak, kentin kenarında insanların da katılacağı bir gezinti alanı kazandırılmak için yapılmış; ama bu kenti yansıtmadığını düşünüyorum.”

Turan Demirtaş, Mimarlar Odası Zonguldak Temsilcisi

“Endüstri mirası hakkında bir çalıştay yaptık ve kitap çıkarttık”

“TKB seminerine ilk defa katılıyorum. Zonguldak Belediyesi’nin bu birliğe hâlâ üye olmamasına çok şaşırımdı. Zonguldak, Cumhuriyet’in ilk kentlerindedir. Hem endüstriyel açıdan, hem doğal ve tarihsel açıdan çok önemli. Kocaeli Belediye Başkanını kutluyorum, güzel işler yapmış. ICOMOS 2006 yılını endüstri yapıları yılı olarak ilan etmişti. Türkiye’de de, 16 kentin Mimarlar Odası temsilcilerinin katıldığı bir toplantıyı Zonguldak’ta yaptık. Zonguldak Lavuarı’nın, sinema, tiyatro, müze, kültür parkı gibi çok amaçlı bir merkez yapılması için müracaat ettik; ama inceleme sürecindeyken yıkım kararı çıktı. Çok az bir bölümü ayakta kaldı. Üç kule ve yeraltında bir bölüm hâlâ kullanılabilir durumda. Burayı kurtarabilmek için mücadele veriyoruz. 2007 yılında, Zonguldak’ta bir atölye çalışması sonunda bir kitap hazırladık. Belediyeler için kaynak kitap olabilir.”

Filiz Gürboğa, İzmir 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Sanat Tarihçisi ve Raportörü

“Endüstri miraslarını tescillemeye başladık”

“22 yıldır aynı yerde görev yapıyorum. TKB’nin toplantılarını takip etmeye çalışıyorum. Kocaeli’ye ilk defa geldim. Hayal ettiğimden daha büyük bir kentle karşılaştım. Özellikle SEKA alanı beni çok etkiledi. Denizle ilişkisinin kuruluyor olması büyük şehre yakışan bir anlayış. Aydın’da bu tür endüstriyel yapıları tescil etmeye başladık. Örneğin 1935 yılında Sümerbank bünyesinde kurulan Nazilli Basma Fabrikası tescillendi. İçinde o dönemi yansıtan fotoğraflar ve Atatürk ile ilgili bilgiler bulunuyor. Sanayi müzesi olmaya aday bir fabrika alanı. Fabrika, Adnan Menderes Üniversitesi’ne devredilmişti. Henüz bir çalışma başlamadı. Fabrika alanı, kent dışında modern anlayışla düzenlenmiş. Sosyal hayat ihtiyaçları bu alanda görülüyor. Lojman, sinema salonu, balo salonu, restoran, okul, idare binaları; ayrıca ulaşımı sağlamak için Gıdı Gıdı ismiyle bilinen bir tren hattı da mevcut. Sinema salonunda, sinema makineleri hâlâ muhafaza ediliyor. Aydın ili merkezinde de Aydın Tekstil Fabrikası’nın tescilini yaptık. 1937 yılı yapımı bir fabrika. İlk özel teşebbüs örneklerinden bir yapı; bir santral binası var, kendi elektriğini kendi üretiyor.”

Abdülkadir Yılman, Göynük Belediye Başkanı

“Her konuda bilgi sahibi olmak gerekiyor”

“TKB’nin kurucu üyeleri arasındayız. Göynük’te 166 tescilli eserimiz var. Restorasyon konusunda epey yol aldık. Kocaeli’nin son halini çok beğendim. SEKA fabrikası değerlendirilmesi gereken bir yapı. Göynük’te endüstri mirasımız yok. Göynük’te tarıma dayalı bir ekonomi var; ayrıca tavukçuluk sektörü ileri durumda. Özellikle çevreyi kirleten sanayinin olmaması aslında bir bakıma sevindirici. Fakat tarım sektörü gerilemeye başladı; çünkü bir çok aile tavukçulukla uğraşılıyor. Yöresel ürün ve el sanatları konusunda da sıkıntı yaşıyoruz. Halk Eğitim Merkeziyle protokol yaptık; ama ilginin çok az olduğunu görüyoruz.”

Dr. Mustafa Baloğlu, Akşehir Belediye Başkanı

“Gelecek kuşaklara hayalini kurduğumuz kentler bırakacağız”

“ÇEKÜL Vakfı önderliğindeki TKB, her geçen gün gücüne gün katmakta. TKB seminerlerinin farklı kentlerde, farklı konularla yapılması, bilgilerin paylaşılmasına, çabaların birleşmesine olanak sağlamakta. Kars’ta gündeme gelen somut olmayan kültürel miras ve Kocaeli’deki endüstri mirasının yeniden değerlendirilmesi hakkında verilen bilgiler, biz belediye başkanlarının ufkunu genişletmekte. Akşehir’de daha çok sivil mimari örneklerini görebilirsiniz. Bu yapılardan biri, somut olmayan kültürel mirasa uygun olan Nasrettin Hoca Evi olarak hizmete açıldı. Bunun yanı sıra pek çok türbe, mescit, medrese gibi yapının restorasyonu yapıldı, sivil mimari örnekleri de yeniden hayata geçirildi, sokak sağlıklılaştırma çalışmaları yapıldı. Bu çalışmaların yapılmasında bize her zaman destek olan ÇEKÜL Vakfı’na ve Metin Hocama çok teşekkür ederim. İnanıyorum ki TKB ve ÇEKÜL ile daha pek çok projeyi hayata geçireceğiz. Endüstri mirası hepimiz için önemli bir konuydu. Bilinçli yaklaşımlar sergileyerek ve uzmanların da desteğini alarak bu yapıları kentlere yeniden kazandıracak olmanın heyecanını yaşıyorum.”

Sanayileşme Serüveninin Tanıkları

Handan Dedehayır, ÇEKÜL Vakfı

Sanayileşme 18. yüzyıl ortalarında İngiltere’de, el tezgâhlarından dokuma makinelerine geçişle başladı; önce batı dünyasını sonra da tüm gelişme yolundaki ülkeleri kapsadı. İnsanlık tarihinin en çarpıcı dönüm noktalarından biri olan Sanayi Devrimi ekonomik yaşamda köklü bir dönüşüme neden oldu. Verimlilik artışıyla yaratılan kitlesel üretim önce Avrupa, daha sonra da Amerika’da bir dizi siyasal ve toplumsal değişimi de beraberinde getirdi. Üretimde kömür ve buharın kullanılması, makineleşmeyi hızla yaygınlaştırırken, artan refah düzeyi teknolojik gelişmelere de ivme kazandırdı. Çelik, elektrik, petrol ve kimyasal maddelerin üretime girmesi, sanayi işletmelerini farklı boyutlara taşıdı. Giderek eski sanayilerin yerini sürekli yenileri alırken ve dünya teknolojik devrime doğru evrilirken, eski üretim işletmeleri işlevlerini yitirdi ve terk edildi.

Çok kısaca özetlediğimiz endüstriyel gelişmenin sonucunda, kentlerin kimi zaman içinde kimi zaman çevresinde devre dışı kalan eski teknoloji ürünü sanayi tesisleri, uzun bir süre kaderine terk edildi. 1960’lardan sonra İngiltere’de başlayarak diğer batı ülkelerine yayılan bir ilgi sonucunda, bu unutulmuş yapıların, bir dönemin mimari anlayışını, teknolojisini ve çalışma sistemlerini temsil eden, insanlığın önemli atılımlarından birinin tanıkları oldukları fark edildi. Aynı zamanda, bu işletmelerin her köşesinde, endüstriyel gelişmenin ilk yıllarındaki acımasız ve zorlu koşullarda, bugün ulaşılan refahın ilk birikimlerini gerçekleştirmiş yüz binlerce emekçinin alın terinin izleri vardı. Arkeolojinin toprak altından çıkarılan çanak çömlek ve araç gereçleri inceleyerek, tarihsel bir dönemin yaşanmış insan öykülerini bulup çıkarmasına benzer şekilde, işlevini yitirmiş sanayi işletmeleri de, insanın çalışma ve üretme tarihine yönelik zengin deneyimler ve hikayeler içeriyordu.

Eskişehir TMO silosunun eski hali

Türkiye açısından bakıldığında, bilindiği gibi, Osmanlı İmparatorluğunun Sanayi Devrimi'ne ayak uydurmakta gecikmesi, görkemli bir dünya devleti olma konumunu yitirme nedenlerinin başında gelmektedir. Her ne kadar Osmanlı Devleti son dönemlerinde, giderek bağımlılık kazandığı batılı müttefikleri eliyle demiryolları, limanlar, fabrikalar, maden işletim alanları açılmasına gayret etmişse de, kapitülasyonların boyunduruğundan kurtulamamıştı. Fransızlardan, Almanlardan, İngilizlerden kalan bu yapılar ve alanlar birer sanayi mirası olarak, tarihimizin talihsiz bir döneminin tanıkları olarak derslerle dolu anılar içermektedir. Daha sonra, Cumhuriyet döneminde, genç cumhuriyetin ülkülerine inançla bağlanmış özverili insanların çabalarıyla, büyük yoksulluk ve yoksunluklara karşı gerçekleştirilen ekonomik atılımın ürünleri olan bayındırlık ve sanayi yapıları da, bugünün insanlarına farklı dersler sunmaktadır.

Dünyanın farklı coğrafyalarında farklı koşullarda gerçekleşen bu köklü değişimin maddi kanıtları evrensel insan değerleri arasında yer almakta ve bunların incelenip korunması bu nedenle önem taşımaktadır. Sanayi faaliyetlerine ayrılan alanlarla içindeki yapılar, bunların içinde kullanılan donanımlar, süreçler ve araçlar ile bunların yer aldığı kentlerin ve doğa parçalarının, maddi ve manevi tüm sonuçlarıyla birlikte temel öneme sahip olduklarını ortaya koymak, insanlık adına ortak bir mirasın korunması anlamına gelmektedir. Bunlar günümüzde ve gelecekte kullanılmak ve

yararlanılmak üzere incelenmeli, tarihleri öğretilmeli, anlamları ve önemleri araştırılıp herkes için belirgin hale getirilmeli, ve önemli özellikleri belirlenip korunarak varlıkları sürdürülmelidir.

Sanayi mirası, sanayi kültürünün tarihsel, teknolojik, sosyal, mimari ve bilimsel değere sahip kalıntılarından oluşur. Bu kalıntılar; binalar, makineler, atölyeler, imalathane ve fabrikalar, madenler ile işleme ve arıtma alanları, ambarlar ve depolar, enerji üretilen, iletilen ve kullanılan yerler, ulaştırma ve altyapısı, ayrıca sanayi ile ilgili sosyal faaliyetler için kullanılan hizmet yapılarından oluşur.

Sanayi arkeolojisi, sanayinin geçmişi ile bugününün daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla, sanayi faaliyetleri sonucunda yaratılan belgelerin, eserlerin, yapıların, insan yerleşimlerinin, doğal ve kentsel peyzajların, somut ve somut olmayan tüm kanıtlarını inceler.

Sanayi mirasıyla ilgili araştırmalar, sıradan insanların yaşamlarına ait belgeler olarak sosyal bir değere sahiptir ve kimlik duygusu yaratılmasını sağlar. Ait olduğu döneme ait imalat, mühendislik, inşaat alanındaki teknolojik ve bilimsel gelişmeler, mimarlık, tasarım ve planlama anlayışı, çalışana verilen değerle ilgili önemli ipuçları sunar. Bu değerler, sanayi yapısının çevre düzenlemesine ve hizmet binalarının kalitesine, yapının dokusuna,

Eskişehir TMO silosunun yeni hali

bileşenlerine, makinelerine ve ortamına ve hatta insanların anılarında ve geleneklerinde yaşayan somut olmayan izlere yansır. Endüstriyel Mirasın Korunması için Uluslararası Komite (TICCIH), dünyadaki sanayi mirasını korumak ve yaşatmak amacıyla oluşturulmuş ve bu konuda ICOMOS'a danışmanlık yapan bir kuruluştur. Endüstriyel mirasın tanıtılması, korunması, incelenmesi, belgelenmesi ve yorumlanması konularında çalışmaktadır. Temmuz 2003'te Rusya'daki konferansında kabul edilen "Sanayi mirası için Ninji Tağil Tüzüğü", bu doğrultuda alınması gereken önlemleri içeren bir kılavuz niteliğindedir.

Ödemiş İstasyon Binası

2006 yılında ICOMOS ile TICCIH tarafından yapılan bir çağrı ile, "Uluslararası Anıtlar ve Tarihsel Yerler Günü" endüstri mirasının korunmasına ayrılmış, çağrıyı destekleyen Europa Nostra, dünyanın çeşitli sanayi mirası örneklerini derleyerek *Europa Nostra Review*'da tanıtmıştı. ÇEKÜL Vakfı da, cumhuriyetin örnek sanayi işletmelerinden **Sivas-Divriği'deki Cürek Demir Madenleri İşletmesi** örneğiyle bu yayında yer almıştı. (Bkz. Necdet Sakaoğlu'nun "Cumhuriyet'in Örnek Maden Sitesi Cürek... "incelemesi)

Sanayi mirasını kültürel mirasın bir parçası olarak görmek gerekir. Bu anlayışla ele alınan sanayi yapıları, bütünlükleri bozulmadan çağdaş kentlerle ilişkilendirilerek ve kentlilerin ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde yeniden düzenlenerek korunmalı ve yaşatılmalıdır. Kentsel gelişmede sürekliliğin her evresini saptamaya olanak veren ortamlar olarak yaratılmalıdır. ÇEKÜL Vakfı Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen'in, 1998 yılında Japonya'da ziyaret ettiği "Kanazawa Sanat Merkezi" ile ilgili izlenimleri bu açıdan derslerle doludur. 1996 yılında Belediye tarafından yeniden düzenlenerek açılan merkez, "programı ve fabrikaya yaklaşımı açısından, kentin ilk sanayi bölgelerini belgelediği kadar, anlamlı bir sürekliliği gündeme getirmekte ve iki temel öğeyi içermektedir. Bunlardan birincisi, eski fabrika binalarının sanatın değişik dalları için yeniden tasarlanmasıdır. İkincisi ise, fabrika yapılarıyla yarışmayacak boyutlarda, kendi içlerinde bütünlük oluşturan, kentte her yaş diliminden insanın becerilerini geliştirmesine, sonuçlarını

sergilemesine olanak veren "Kanazawa Geleneksel Zanaatlar Enstitüsü" bölümüdür. Çevresinin yeşil dokuya kavuşturulması, içinden su geçirilerek hareketlendirilmesi, gerekli altyapılarla donatılması, çok yönlü yaklaşımların işarettiridir. Yapının elde kalan tüm birimleri, yeni işlev uğruna göz ardı edilmemiş, her parçası yeni düzenlemede özenle değerlendirilmiştir." Fabrikanın bir bölümü, kentlilerin çevre ve kültürle ilişki kurmasını sağlayan programlara ayrılmış, diğer birimler, tiyatro çalışmaları, sergiler, müzik etkinliklerine ayrılmıştır. Eski bir dokuma fabrikası bir yandan korunurken, bir yandan da çağdaş kentlilerin hizmetine sunulan dinamik bir merkeze dönüştürülmüştür.

Son dönemde ülkemizde de sanayi mirasının değerlendirilmesi, çağdaş anlayışla yeniden işlevlendirilerek kentlere kazandırılması yönünde çalışmaların artmış olması sevindirici bir gelişme olarak dikkat çekiyor. Bunlar arasında, 2007 TKB Özendirme Yarışması'nda proje ödülü **Bursa Merinos Dokuma Fabrikası** alanında yapılan **Atatürk Kongre-Kültür Merkezi ve Merinos Parkı**, Kocaeli'de **SEKA Kağıt Fabrikası**'nda gerçekleştirilen **SEKA Park ve Bilim Merkezi**, İstanbul'da, 1914-1983 yılları arasında kente elektrik sağlayan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk kent ölçekli elektrik santrali olan **Silaharağa Elektrik Santrali**'nda Bilgi Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen **Santralistanbul Eğitim, Kültür, Sanat Merkezi**, yine İstanbul'da 1884 yılında kurulan, 1900'lerin hemen sonrasında faaliyete başlayan, 1925'te cumhuriyetin kurulmasından hemen sonra, 45 yıllık Fransız işletmeciliğinin ardından kamulaştırılan **Tekel Cibali Tütün Fabrikası**'nın **Kadir Has Üniversitesi kampüsüne** dönüştürülmesi, **Eskişehir'de Toprak Mahsuller Ofisi Un Siloları**'nın otel, **Eskişehir Sebze Hali**'nin **Haller Gençlik Merkezi** olarak düzenlenmesi, **Mudanya'da** Batı Anadolu'nun **ilk demiryolu istasyonunun otel** olarak düzenlenmesi sayılabilir.

Bu doğrultuda yeni projeler de dikkat çekmektedir. 1876 yılında yapımına başlanan ve garı, depoları, ambarları, ışıkları, istim kazanı deposu ve lojmanlarıyla tüm donanımlı olarak 1888 yılında hizmete açılan **Ödemiş-Alsancak demiryolu hattı ve Eski istasyon binalarının** restorasyonuna ilişkin proje bunlardan biridir. ÇEKÜL Batı Anadolu Koordinatörü Emin Başarınbilek'in öncülüğünde hazırlanan proje, Küçük Menderes Havzası'nı İzmir limanına bağlayarak yörenin tarımsal üretiminde ve ticaret hayatında canlılık kazandırmıştı. Ne var ki, 1960'lardan itibaren taşımacılığın karayollarına kaydırılması nedeniyle demiryolu canlılığını yitirdi ve kaderine terk edildi.

Kaynakça:

Endüstri Mirası, 6-7 Nisan, 2007, Atölye, Korumada yeni Tanımlar Yeni Kavramlar, yayıma hazırlayan Emre Madran ve diğerleri, TMMOB Ankara Şubesi, Zonguldak Temsilciliği, 2008.

<http://www.mnactec.cat/ticcih/>

Eski Kurt Kiremit Fabrikası

Eskişehir Haller Gençlik Mekezi

Cumhuriyet' in Örnek Maden Sitesi Cürek...

Necdet Sakaoğlu, Tarihçi

Türkiye Cumhuriyeti'nin 10. Yılı'nda ileri bir hedef gösterilmiştir: Çağdaş uygarlığı yakalamak ve hayata geçirmek! Bu hedef Atatürk'ün, o güne kadar yapılanlara bakarak, ulaşılabacağına inanarak koyduğu doğru bir hedefti. Nitekim, o tarihten ölümüne kadar geçen beş yılda, bayındırlık, kültür, toplum hayatı alanlarında önemli atılımlar başarıldı. Hedeflerden biri de “**yurdu demir ağlarla örmek**”ti. Bu ülkeye özveriyle hizmet eden Türk mühendis ve işçileri, Irmak–Filyos “**Kömür**”, Sivas–Divriği “**Demir**”, FevziPaşa–Diyarbakır “**Bakır**” yollarını tamamladılar. Madencilik, dokuma, çimento, kağıt ve diğer sanayi dallarındaki büyük yatırımlar, olgun bir sessizlik ve ulusal hizmet anlayışıyla başarılar, kalkınan Türkiye'ye yeni boyutlar kazandırdı. Halkevlerinin dil, tarih, tiyatro, köycülük, el sanatları ve özellikle de sosyal yaşantının gelişmesine dönük çalışmaları da, yine bu yıllarda doruğa ulaşmış bulunuyordu.

1933–1938 arasında rastlayan beş yıldaki kalkınma ve aydınlanma evresinde, bu zincirin bir halkası olarak dışa bağımlılığı önleyici önemli yatırımlarından biri olan Divriği demir cevheri yatakları, Atatürk döneminin son yılı olan 1938'de, Sivas–Erzincan Demiryolu'nun açılışını izleyen günlerde işletmeye açıldı.

Yüzyıllar önce Divriği'de boy veren uygarlık anıtlarının, bu çevredeki demir cevherinin birer ürünü olduğu dikkate alındığında, bu açılışın tarih bağlamında da özel bir anlamı olduğunu vurgulamak gerekir. Bu bölgeyle ilgili tarih verileri ve yer yer rastlanan cüruf kalıntıları, İlkçağ'dan beri buradaki demir cevherinden yararlandığını göstermektedir. Zenginleştirme işlemine tabi tutulmadan değerlendirilebilir kalitedeki “**kelle**” **cevherlerin**, Divriği ve köylerindeki ilkel ocaklarda eritilip, demir ve çelik elde edilmek suretiyle nal, mih, yapı elemanları, kılıç, bıçak üretildiği anlaşılmaktadır.

Mengücekoğulları'nın Ulu Cami ve Darüşşifa ile Divriği'deki diğer anıtsal mimari eserleri, Katip Çelebi'nin "**Beğler mahsulüdür**" dediği buradaki demir yataklarından elde edilen servetle gerçekleştirdikleri kesindir.

Bu hatırlatmayı yapmamızın nedeni, tarihin 700 yıl arayla farklı iki döneminde, iki önemli yöresel kalkınma modeli ile bunların uygulayıcıları arasındaki koşutlukları vurgulamaktır. Mengücek Meliki Ahmed Şah, Divriği'de M. 1220'lerden 1240'lara uzanan hükümdarlığı boyunca, barışı ve kalkınmayı öngören bir siyaset izlerken, bir yandan da küçük ülkesindeki zengin demir yataklarından sağladığı geliri, savunma, ibadet, eğitim, ticaret, sulama ve tarım yatırımlarına harcamıştır. Anadolu'nun ücra bir köşesinde, bugün bile görüleni hayrette bırakan ve çok ileri bir kentleşme idealinin nirengileri olan eserler yaratmıştır. Ne var ki Divriği Külliyesi, onu bütünleyen diğer eserlerden soyutlandığı ve bu süreçte geleneksel kent, çarşı, mezarlık, bağ—bahçe dokuları göz ardı edildiği için, 13. yüzyılın ilk yarısında gerçekleştirilmiş olan ileri kent modeli ve kent halkının sosyal düzeyini yükseltme çabası, bir bütün olarak henüz mercek altına alınabilmiş değildir.

Anadolu Selçuklu aydınlanmasının bir uzantısı olan Divriği'deki bu ilk kentleşme sürecinden yedi yüzyıl sonra bu yörenin, Sivas-Erzurum demiryolunu sarp Divriği arazisinden geçirmeyi göze alan ve buradaki zengin demir yataklarına el atan Cumhuriyet'in ilk dönem yöneticilerinde de yeni bir yöresel kalkınma umudu uyandırdığı görülüyor. Tarihin bu iki dönemi arasındaki zamani iç dünyasına dönük geçiren, ancak eski bir payitaht olmanın kazandırdığı kültürel zenginliği de korumayı bilen Divriği'nin, demir madeninin işletmeye açılmasını izleyen yıllardaki kazanç ve kayıpları tartışılabilir. Yine de yapımı 1939-1941 yılları arasında tamamlanan **Cürek Yerleşkesi**, Cumhuriyet Türkiye'si'nin, tarihi kentin yüzyıllar önceki bayındırlığına bir naziresi olmuştur. İlkın, Cürek'te gerçekleştirilen modern bir yerleşkeyle eski bayındırlık örneği kent arasında bir kaynak ve gerekçe koşutluğu göze çarpıyor. Dahası, kıraç ve sarp bir doğayı islah edip canlandırmak, uygar ve düzenli yerleşime elverişli bir ortam geliştirmek; kültüre, sanata, toplumsal refaha öncelik vermek bakımından da, iki dönemin hedeflerini ve yönetici yaklaşımlarını buluşturan benzerlikler görülmektedir.

İş verimliliğini sağlamak amacıyla, birey ve aile yaşantısının yanı sıra doğaya da önem verilmesinin; yaşamın, doğayı zenginleştirici bir etken sayılmasının; 1930'lu, 1940'lu yıllarda Türkiye Cumhuriyeti'nin çalışan ve üreten vatandaşları için öngördüğü yaşam standardının kavranabilmesi için Cürek, belki de en somut örnektir. Şayet Divriği'deki demir madeni yatakları 1930'lu yılların sonunda değil de 1950'lerde veya daha sonra işletmeye açılmış olsa idi; acaba Cürek Yerleşkesi gibi bir tasarım ve yerleşim söz konusu olabilir miydi? Kesinlikle hayır. Olasılıkla tepelere yamanmış tenekeler, gecekondu evler, ortada da zevksiz bir işletme binasıyla birkaç atölye ve işçi pavyonu görülecekti.

Sarp dağların eteklerinde, eğimli ve kıraç bir arazide, modern Cürek Yerleşkesinin kurulması idealini anlayabilmek için, o dönemin Cumhuriyet hükümetlerinin kentleşme, mimarlık, bayındırlık ve sanayi yerleşimleri siyasetlerini vurgulayan, sözde kalmamış hedeflerine bakmak gerekmektedir. **“Saltanat Devrinin Cumhuriyet rejimine harap ve geri bir halde bıraktığı yurdun yeniden imar ve inşası işlerinde, Cumhuriyet Hükümetince takip ve tatbik edilmekte olan idari usuller, Cumhuriyetin onuncu yılını takip eden ve 1934 senesinde yeni ve daha mütekâmil bir şekilde düzeltilmiş ve kurulacak şehirler, kasabalar ve binalar için, umumi sanat ahengi ve teknik birliği maksadıyla, devlete ait yapı ve şehircilik işlerini Nafia Vekaleti’ne tevdi eden kanun yapılmış ve o tarihten itibaren tatbik mevkiine konmuştur. Bu sonuncu beş sene içerisinde Devlet Nafiası’nca başarılan yapı ve imar işleri, Cumhuriyet rejimi ve inkılâbın bütün sahada yarattığı büyük eserler hisasında bulunmaktadır. (. . .) Hükümet konakları, mektepler, hastaneler, karakollar, hapishaneler ve diğer devlet binaları muntazam birer program dahilinde yeniden inşa edilmekte, ve bu eserlerle ve diğer medeni unsurlar ve vasıtalarla imar ve tezyinine, Cumhuriyet Nafiası çok verimli ve müsbet çalışmalarla yurdun her köşesini birer mamure haline getirmeye azmetmiş bulunmaktadır.”¹**

Cürek bu hedefler doğrultusunda, Cumhuriyetin “devletçilik” prensibine göre **“Madencilik inkişafı ve maden cevherlerini işlemek, hükümetin maden programını realize etmek üzere(. . .)”²** kurulmuş en başarılı örneklerdendir. 1935’de kurulan Etibank’ın madencilik sahasındaki girişimleri kapsamında ve reklamına gereksinim duyulmayan bir **“ayrıntı”** sayılarak, demir madeni çalışanlarının hizmetine sunulan Cürek’in tasarımındaki vurgu, tek parti döneminin ünlü altı ilkesinden **“devletçilik”** in, maden işletmeciliğine bakışıyla yakından ilgilidir. Bu bakışın temelinde; müessese müdüründen kazmacı amelesine kadar tüm çalışanların, aşağı yukarı aynı olanaklardan yararlanmaları, uygar bir ortamda üretken vatandaşlar olarak onurlu ve müreffeh yaşamaları ilkesi vardır. Şu halde Cürek Yerleşkesi ve

benzerleri, Atatürk döneminde gündeme gelen ve yurdun kalkınması için her düzeyde çalışanlara refahı hak gören sosyal devlet anlayışının somut örnekleridir. Dolayısıyla Cürek ve korunabilmiş başka yerleşkelerin, -kuruluş amaçları bakımından işlevlerini yitirmiş olsalar bile- Cumhuriyet tarihinin ilk dönemindeki **“muasır medeniyet”** hedefinin kanıtları olarak yaşatılmaları zorunludur.

Cürek Nasıl Bir Yerd, Şimdi Ne Durumdadır?

Divriği Demir Madenleri, 1938-1985 faaliyet döneminin 1955’e kadar süren ilk evresinde, Etibank’a bağlı **“Etidemir”** işletmesi’nce; bu tarihten 1985’e kadar da Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğü’ne bağlı Divriği Demir Madenleri Müessesesi’nce çalıştırılmış, Cürek 1942-1985 yılları arasında bir maden merkezi olmuştur. Divriği’nin 18 kilometre kuzeybatısındaki bu merkezin ilçe merkeziyle bağlantısı, yerleşkeye 1,5 kilometre uzaklıktaki Cürek İstasyonu’ndan demiryoluyla ve ayrıca çok virajlı bir şoseyle sağlanmıştır. Fiziki açıdan kentten kopuk olmasına karşın, 1970’li yıllarda belediye sınırları içine alınmıştır.

Gerek Divriği Demir Madenlerinin işletmeye açılışının, gerekse Cürek’in kuruluşunun, Cumhuriyetin ilk dönemindeki heyecanlı, özverili, özenli faaliyetleri anlatan belgesellerle akademik tezlere konu olmayışı, ayrıca arşiv yetersizliği, bu havzadaki doğuşun senaryosunu gözler önüne sermeyi engelliyor. Ancak, 1950’lere kadar uzanan kişisel gözlemlerimiz ile birkaç kaynağın, toplanabilmiş birkaç fotoğrafın, işletmede görev yapanların anlamlarının ışığında, Cürek’in öyküsünü özetlemek mümkündür.

19 Mayıs 1938’de ilk kazma vurularak işletmeye açılan Divriği Demir Madenlerinin işletme hakkı, Bakanlar Kurulu’nun 15.12.1938 tarih ve 2/10050 sayılı kararnamesiyle İktisat Vekaleti’ne verilmiş; 23 Mayıs 1940’da da Etibank Umum Müdürlüğü’ne bırakılarak bir dönem **“Eti Demir”** adıyla da anılan Divriği Demir Madenleri Müessesesi kurulmuştur.

Cürek Tesisleri’nin dönemin çağdaş mimari anlayışını yansıtan görüntüleri

Bu yeni müessesenin merkezi olmak üzere, modern bir “**maden köyü**” tarzında tesisi öngörülen yerleşke inşa edilinceye değin işletme çalışmaları, kısa bir süre Divriği’de, daha sonra Kavacık Köyü’ne yakın Çaltı Suyu’yla Hornavil Çayı’nın kavşağındaki demiryolu müteahhitlerinin terk ettiği şantiye binalarında sürdürülmüş; 1939 sonbaharında ise A Kafa, B Kafa ve C Plaseri üretim alanlarına 5-6 kilometre mesafedeki “**Cürek**” denilen eğimli arazide yerleşkenin kuruluş çalışmaları başlamıştır. Bu girişimde ilk müessese müdürü Yusuf Gürata’yla (1938-1941) halefi Necit Erkin’in (1941-1946) hizmetleri anılmaya değerdir.³

Yerleşkenin kurulduğu 1939-1941 yıllarında çekilen fotoğraflar, Yusuf Gürata’yla kurucu arkadaşlarının çalışma koşullarını yansıtmaktadır. O günlerde gerek maden sahalarında gerekse yerleşke mevkiinde yapılan çalışmalar hükümetçe öylesine önemsenmiştir ki, iki yıl zarfında, devlet erkânından buraları ziyaret etmeyen kalmamıştır. Bu cümleden olarak, 12 Aralık 1938’de Milli Müdafaa Vekili Kazım Özalp’in, bir yıl sonra 16 Aralık 1939’da Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün, 27 Nisan 1940’da Başbakan Dr. Refik Saydam’la İktisat Vekili Hüsnü Çakır’ın, 6 Kasım 1940’da Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, 3. Ordu Müfettişi Orgeneral Kazım Orbay’ın ve generallerin, Divriği’ye gelerek işletme sahalarını ve inşa halindeki Cürek yerleşkesini gezdikleri saptanmaktadır.

Yerleşke tamamlanıp, 1942’de yönetim buraya taşındıktan ve memurlarla işçiler aileleriyle lojmanlara yerleştikten sonra, Cürek’te kısa zamanda ileri bir sosyal ve doğal çevre oluşmuştu. Kıraç tepeler yeşeredursun, her birinin tasarımında mimari ve estetik kaygılar ön planda tutulan, bahçeli ev tarzında lojmanları, spor kulübü, tenis kortu, basketbol, voleybol ve futbol sahaları, yüzme havuzu, oyun ve çocuk bahçeleri, meyve bahçeleri, piknik mahalleri, kapalı ve açık sinemaları, elektrik santrali, merkezi ısıtmalı kalorifer tesisatı, ilkokulu, hastanesi, P.T.Si, istasyonu, misafirhanesi, işçi pavyon ve pansiyonları, “ekonom” adı verilen marketi, ayrıca işletmeye ait atölye, garaj, ambar, ahır ve diğer tesisleriyle yerleşke, modern bir kasaba görünümü almıştır.

Buna koşut olarak, Divriği’yle Cürek arasındaki alış veriş ve ailevi ilişkiler de giderek gelişme göstermiş; böylece geçmiş yüzyılların anılarını ve izlerini yaşayan tarihi kentle Cumhuriyetin armağanı modern yerleşke, bir ulusun iki ayrı zamanda başardığı iki farklı uygarlık olarak yan yana gelmiştir. İlerleyen yıllarda yeni tesislerin eklenmesiyle giderek gelişen Cürek’in sönüşü, 1980’li

yıllara rastlar. 1984-1986 yıllarında konstrasyon ve peletleme tesisleri tamamlanınca, işletme de Divriği’nin batısındaki Selavattepesi’nde inşa edilen yeni merkeze taşınmış; boşalan Cürek’e ise –geleceği konusunda herhangi bir tasarı olmaksızın- işçi aileleri yerleştirilmiştir. Bu bir anlamda Cürek’in tarih mezarlığına terk edildiği ve unutulmuşudur.

Sonuç

Endüstriyel üretim ortamlarında, kimi ayrıntıların kültürel, sosyal, hatta siyasal değerler de ifade edebileceği çoğu zaman göz ardı edilebilir. Bu tür değerleri, yeni işlevler kazandırarak kurtarmak amacıyla harekete geçmek, gerekiyorsa hükümeti, her kademedeki yöneticileri uyarmak görevinise akademik kuruluşlar, sivil oluşumlar ve basınca üstlenilip gündeme taşınması da gereklidir. Bu tavır, sorumlu mercilerin akılcı ve sağduyulu yaklaşımlarıyla buluşabilirse çok olumlu sonuçlara gidilebileceği gerçektir. Cürek için de bu

temenniyle yola çıkılması, öncülüğü de ÇEKÜL’ün yapması beklenir. Kuruluş amacı, organizasyonu, Cumhuriyetin hedeflediği bayındırlık ve çağdaş yaşantının örnek ortamlarından oluşu, planlanışı, yarım yüzyıla yakın işlevselliği dikkate alındığında Cürek; Cumhuriyet tarihimizin anlamlı yapıtaşlarından ve öncülüğünü Atatürk’ün yaptığı “Anadolu’yu kalkındırma siyaseti”nin somut örneklerinden teki olarak, asla kaybedilmemesi gereken bir değeri ifade etmektedir. Bu değerın önemsenmesiyle burada, 21. yüzyıl kültürüne turizm, çevrecilik, yaz okulu vb. alanlarda hizmet edecek yeni bir organizasyona gidilmesi, 1930’ların çağcılığını da aşan bir yaklaşım. Aksi halde, Cürek’in bir süre sonra “Cumhuriyet höyüğü” olmasına ilgisiz kalmanın, tam bir aymazlık olacağı unutulmamalıdır.

Kaynakça:

1- Cumhuriyet Halk Partisi On Beşinci Yıl Kitabı, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1938, s: 273

2- a.g.e. s: 141

3- Demir ve Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğü’nün ve Divriği Madenleri Müessesinin yayınladığı tanıtım kitaplarında, ne kurulann özverili çalışmalarına ne de kuruluş koşullarına dair hiçbir anıya yer verilmemiştir. (Bk. Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri, İstanbul, 1973; 40. Yılında Türkiye Demir-Çelik Sanayi, İstanbul, 1977; Divriği Madenleri Müessesesi 50. Yılında, Ankara, 1988)

Geçmişine Sahip Çıkan Kent: Viyana

Tarihi İstanbul kadar eskiye dayanmasa da, Viyana, Avrupa'nın eski kentlerinden biridir. Hâlâ daha Habsburg hanedanının izlerini taşıyan eski kent merkezi ve Schönbrunn Sarayı, Avusturya'nın başvurusu üzerine Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından dünya kültür mirası olarak kabul edilmiştir.

Sinan Polvan, Mimar, Bahçeşehir Üniversitesi Mimarlık Fakültesi

Karlskirche (Karl Kilisesi), J. B. Fischer von Erlach 1713-1737

Tarih öncesi dönemde küçük bir Kelt yerleşimi olan bölgede, Roma'nın egemenliğinde bir garnizon kenti olan "Vindobona" kuruldu. Roma'nın güç kaybetmesiyle kent, Macar ovalarından gelen barbarların akınlarına açık hale geldi. 10. yüzyılda Cermen "Babenberg" hanedanı Viyana'ya yerleşti ve üç asırlık egemenliği sırasında kenti önemli bir ticaret merkezi haline getirdi. Viyana'nın önem kazanmasında kıyısına kurulduğu Tuna nehri, özellikle Karadeniz'e kadar çeşitli kentlerin arasında ulaşım ve ticaret olanağı sağladığından, büyük rol oynadı. 13. yüzyılda "Habsburg" hanedanının yönetimine geçen kent, 1529 ve 1683 yıllarında iki kez Osmanlılar tarafından kuşatıldı. İkinci Osmanlı kuşatmasından sonra hızla gelişen kent, 18. yüzyılda Avrupa'nın en önemli kültür ve ticaret merkezlerinden biri oldu. 1809 yılında Napoléon'un kenti işgal etmesi Habsburg hanedanının gücünü önemli ölçüde azalttı. 20. yüzyıl başında iki milyona ulaşan kent nüfusu, I. Dünya Savaşı

Stadtbahnstation Karlsplatz (Karlsplatz istasyonu), Otto Wagner 1896

sırasında azalmaya başladı. Savaş sonrası kurulan cumhuriyet, Viyana'nın tekrar toparlanmasını sağladı. 1938 yılında Nazi Almanyası'nın oluşturduğu birliğe katılan Avusturya'nın II. Dünya Savaşı sonundaki yenilgisinin ardından 1945 yılında kent, müttefiklerin kontrolüne girdi. Viyana, Avusturya'nın egemen bir devlet haline gelmesiyle, 1955 yılında bağımsızlığını tekrar kazandı.

Viyana, Avrupa kentleri arasında mimari gelenek bakımından da önemli bir yere sahiptir. Roma döneminden arkeolojik yapı kalıntılarının da bulunduğu kent, gotik, rönesans, barok gibi akımların canlı tanıkları olan yapılara sahiptir. 19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'yı saran Neoklasik akımların önemli örneklerini barındıran Viyana, özellikle 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyılın başında etkili olan "Art Nouveau" veya Viyana'daki adıyla "Wiener Secession" ya da

"Jugendstil" döneminde Avrupa sanatına ağırlığını koymuştur. Viyana, II. Dünya Savaşı sırasında Alman kentlerine kıyasla daha az hasar görmüştür. Bu sayede yapı mirasının büyük bölümü günümüze ulaşabilmiştir. 1955 yılından itibaren uygulanan imar politikaları da korumacı yaklaşımı güçlendirmiş ve çok az tarihi yapının yerine yeni binalar inşa edilmiştir. Kent merkezindeki yapılar, hükümet ve belediyenin ayırdığı fonların desteğiyle, harabe haline dönüşmeleri beklenmeden kapsamlı şekilde restore edilmektedir.

Özellikle kent merkezinde, ana akslar ve bu aksların kesişim noktalarını oluşturan görkemli anıt-yapıların egemen olduğu meydanlar kadar, kentin ufak sokakları da eski şemalarıyla korunmuştur. Nüfusun artmasıyla beraber 19. ve 20. yüzyılda Viyana, eski kent merkezi sınırlarının ötesine, coğrafi

Belvedere Sarayı, J. Lucas von Hildebrandt 1714-1716

konumunun da etkisiyle "dairese" olarak genişlemiştir. Bu genişlemenin sonucunda oluşan "dış mahalleler", sanayi devrimi sonrası gelişmekte olan endüstri tesislerinin gereksinimi olan iş gücünü de sağlamaya başlamıştır. Yine bu dönemde, kent merkezini oluşturan "kültür mirası" yapılar gibi, dış

semtlerde de günümüzde "sanayi mirası" olarak anılabilecek yapılar inşa edilmiştir. Bu endüstri yapılarının çoğu, günümüzde gelişen teknolojiyle beraber işlevlerini yitirdiklerinden, işlevsiz kalmaktadırlar. Bu nedenle dış görünüşleri korunarak "yeniden işlevlendirilen" yapılar her geçen gün artmaktadır.

Gasometer (Gazhane), Franz Kapaun 1896 – Jean Nouvel, Coop Himmelblau, Manfred Wehdorn, Wilhelm Holzbauer 2001

Sanat tarihçileri, mimarlar ve restoratörler arasında fikir ayrılıklarına neden olan "yenileme" - "yeniden işlevlendirme" tartışmaları Viyana'da olduğu gibi ülkemizde de süregelmektedir. Doğan Kuban, "Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu" adlı çalışmasının giriş yazısında restoratörü bekleyen zorluklara değinmiştir:

"Yapı ne kadar iyi korunmuşsa, restoratörün bilimsel tutumu o kadar tımdır. Özellikle, büyük bir cami gibi işlevini de sürdüren bir yapı restorasyonu gerçekten bilimsellik ve nesnellik gerektirir. Bu, temelde, bir bakım sorunudur. Fakat restorasyon yalnızca ayakta duran yapıların bakımıyla sınırlı değildir. Tarihi çevreyi oluşturduğu kabul edilen yapılar, değişik tarihi süreçler içinde çeşitli değişiklikler geçirerek, harap olarak, yeniden yapılarak ya da yapılmadan günümüze gelmişler, büyük bir çoğunluğunun ayakta

Gasometer (gazhane) A blok iç mekân, Jean Nouvel 2001

kalmasını sağlamak için özgün işlevleri değiştirilmiş ya da değiştirilmek zorunda kalmıştır. Bu koşullarda restoratörün tasarım için vereceği karar, yeniden yaratan mimarınki gibi özgür olmasa bile, onun kadar karmaşık ve daha zordur. Tarihi yorumlamak da, yeniyi üretmek kadar yaratıcı olmak zorundadır. Bu da, yeni bir yapı yaratmak gibi, estetik boyutun ağırlık taşıdığı bir yaratıcılıktır.”

Viyana'daki yeniden işlevlendirilmiş endüstri yapılarının şüphesiz en tanınışları Simmering semtindeki “Gasometer”, yani gazhane yapılarıdır. 1896 yılında kentin havagazı ihtiyacını karşılamak için inşa edilmiş olan üretim tesisinin içinde yer alan, teleskopik çelik pistonları çevreleyen dört adet silindirik tuğla yapı, geçtiğimiz yıllarda yeniden işlevlendirilerek kullanıma açılmıştır. Yeni komplekste konutlar, ofisler, alışveriş alanları, eğlence ve kültür mekânları yer almaktadır. Her bir kütlenin içi, ayrı bir mimar tarafından projelendirilmiştir.

İstanbul'da da uzun yıllardır hizmet dışı olan gazhane yapıları, bu projede olduğu gibi, bir gün yeni işlevleriyle kent yaşamında tekrar yer alabilirler mi? Bunu da önümüzdeki yıllarda hep birlikte göreceğiz.

Sıcak bir Ağustos sabahı Emirgan'da...

54

Handan Dedehayır, ÇEKÜL

5 Ağustos 2008 günü Türkiye'nin dört bir yanından İstanbul'a gelen konuklar, Emirgan'daki Şerifler Yalısı'nda, Tarihi Kentler Birliği'nin Temmuz 2000'de Bursa'da başlayan uzun yolculuğunun anlamlı duraklarından birinde bir araya geldiler. Kentsel, kültürel ve doğal mirasımızın bir "Ortak Miras" anlayışıyla korunması ve yaşatılması amacıyla, Tarihi Kentler Birliği çatısı altında birleşmiş olan yerel yöneticiler, sekiz yılda ulaşılan başarıyı simgeleyen

Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay TKB üyeleriyle birlikte

ürünlerin sergilendiği ve ödüllendirildiği bir törende, böyle bir hareketin içinde yer almanın gururunu yaşadılar.

2000 yılından bu yana yerel yöneticiler kentlerine farklı bir sevgi ve anlayışla bakıyorlar. Kentlerinin yıllardır hoyratça yıpratılan kimliğini ve dokusunu korumak adına mücadele veriyorlar. Büyüklü küçüklü kentlerin yöneticileri, siyasal kaygılardan uzak, içtenlikli bir birlik ve dayanışmayla ortak hedefe yürüyorlar. 5 Ağustos günü de, kendilerine ait tarihi bir mekânda, başarı öykülerini paylaşmanın mutluluğuyla selamladılar birbirlerini. Tarihi Kentler Birliği'nin 2001 yılında başlattığı, **tarihi-kentsel-arkeolojik-doğal**

Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Asım Güzelbey, Metin Sözen Koruma Büyük Ödülü'nü alırken

değerlere ilişkin koruma bilincini yaygınlaştırmak, koruma çalışmalarına nitelik kazandırmak, üyelerinin koruma projelerini ve uygulamalarını özendirmek için düzenlediği **Tarihi Kentler Birliği Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması 2007 yılı** ödülleri dağıtıldığı törende bir araya geldiler.

2007 yılında yarışmaya, "**Proje**" ve "**Uygulama**" alanlarındaki çalışmalarıyla **24 belediye** katılmıştı. Uzun inceleme, değerlendirme ve raporlama sürecinin ardından, jüri olarak görev yapan TKB Danışma Kurulu, 26 Haziran 2008 tarihinde Tarihi Kentler Birliği'nin merkezi Şerifler Yalısı'nda yaptığı toplantıda katılımları değerlendirmiş, ödül alacak belediyeleri belirlemiş, TKB Encümeni'nin değerlendirmesine sunmuştu.

2007 Yılı TKB Özendirme Yarışması Ödülleri

Koruma Ödülleri, **Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay**'ın da katıldığı Emirgan'daki Şerifler Yalısı'nda yapılan bir tören ve sergi açılışıyla sahiplerini buldu. Ödül töreninde TKB ve Kayseri Büyükşehir Başkanı Mehmet Özhasseki, TKB Danışma Kurulu ve ÇEKÜL Vakfı Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen, İstanbul Valisi başta olmak üzere çeşitli illerin valileri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile ilçe belediye temsilcileri, TKB üyesi belediyeler ve TKB Danışma Kurulu Üyeleri ile pek çok davetli hazır bulundu.

Prof. Dr. Metin Sözen Koruma Büyük Ödülü'nü, kentsel mekânın kültürel mirasla birlikte bütüncül bir yaklaşımla değerlendirildiği "Kültür Yolu Projesi" ile Gaziantep Büyükşehir Belediyesi aldı.

Proje Ödülleri; "Cenova Şatosu ve Cenova Armaları Müzesi" projesi ile Amasra Belediyesi, "Merinos Atatürk Kültür Merkezi Projesi" ile Bursa Büyükşehir Belediyesi, "Eyüp Bahariye Mevlevihanesi Projesi" ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi, "Kubat Paşa Medresesi Projesi" ile Tarsus Belediyesi'ne verildi.

Amasra Cenova Armaları Müzesi Proje Ödülü'ne layık görüldü

Uygulama Ödülleri; "İnci ve Dutlu Sokakları Sağlıklılaştırma Projesi" ile Altındağ Belediyesi'nin, "Abacioğlu Hanı Restorasyonu" ile Konak Belediyesi'nin, "Tuz Han Restorasyon Projesi ve Bizim Mahalle Projesi" ile Osmangazi Belediyesi'nin, "Arif Bey, Işıklar, Koca Müftü Sokaklar Sağlıklılaştırma Projesi" ile Odunpazarı Belediyesi'nin oldu.

Bu değerlendirme dışında kalan, ancak her biri üstün nitelikte proje ve uygulamalarıyla dikkat çeken Bergama, Birgi, Çanakkale, Develi, Kadıköy, Kars, Kütahya, Malazgirt, Manisa, Niksar, Şanlıurfa, Şehitkamil, Talas ve

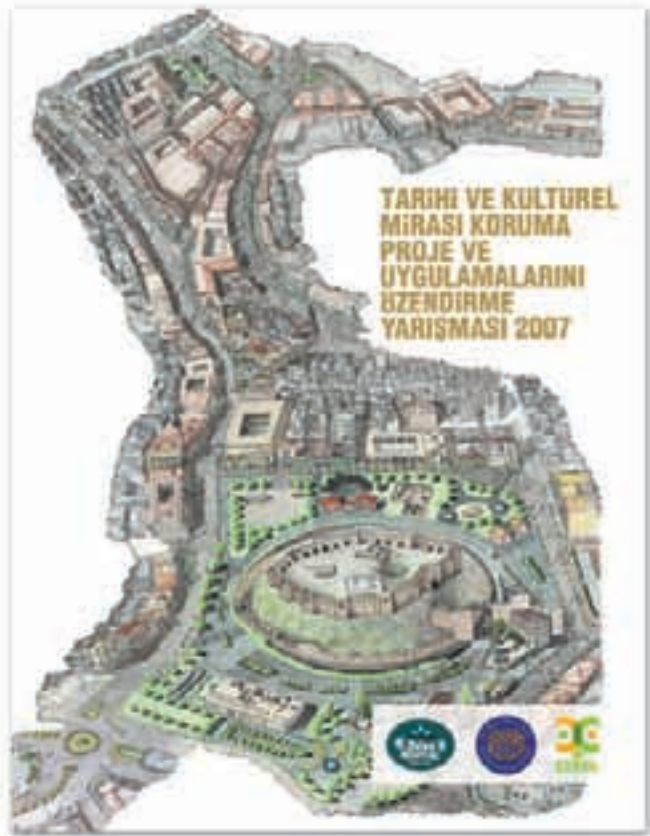
Yarışmaya katılan TKB üyeleri toplu halde

Uşak belediyeleri de, kentlerinin kültürel değerlerinin korunup yaşatılmasına yaptıkları katkılardan dolayı teşekkür belgesi aldı.

Projeler Bir Kitapta Toplandı

TKB Özendirme Ödülleri Yarışması 2001 yılında altı katılımcıyla başlamıştı. O günlerde amaç, yarışmanın adında da belirtildiği gibi, Birlik üyelerini koruma amaçlı projeler üretmeye özendirmek ve bu amaçla ödüllendirmektir. Ancak son birkaç yıldır üretilen projelerin niteliği, derinliği ve çeşitliliğindeki gelişme, koruma ve yaşatma serüveninde katedilen yolu ve ulaşılan düzeyi gözler önüne seriyor.

Kültürel miras varlıklarımızı çağdaş yaklaşımlarla yorumlayan çalışmalar, yerel yönetimler ile projelerin mimar ve uygulayıcılarının mükemmel ulaşma yarışı içinde olduklarını açıkça gösteriyor. Yarışma giderek koruma

ve restorasyon alanında saygın bir platforma dönüşüyor; kurumsallaşma çabasının somut örneklerinden biri olarak da önem kazanıyor. Üretilen projelerin ve gerçekleştirilen uygulamaların kalıcı birer belge olarak daha geniş kesimlerle paylaşılması ve geleceğe aktarılması ihtiyacı somutluk kazanıyor. Bu düşüncelerle oluşturulan ve ödül alanlarla birlikte yarışmaya katılan tüm projeleri içeren katalog, töreninin ardından Ekim ayında, "Kültür Yolu" projeler bütünüyle Prof. Dr. Metin Sözen Koruma Büyük Ödülü'ne layık görülen Gaziantep Belediyesi'nin katkılarıyla yayınlandı.

Koruma Sürecinde Bir Kavşak: Gaziantep Modeli

Tarihi Kentler Birliği Özendirme Yarışması'nda, "Prof. Dr. Metin Sözen Koruma Büyük Ödülü"nü kazanan Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin "Kültür Yolu" projesini yerinde tanıtmak amacıyla, 28-29 Ekim 2008 tarihlerinde Gaziantep'te bir buluşma programı düzenlendi.

Başkan Dr. Asım Güzelbey'in her fırsatta vurguladığı gibi "Ortak Akılın Ürünü" olan başarılı projeye destek veren tarafların hazır bulunduğu toplantıya; Gaziantep Valisi Süleyman Kamçı, İl Özel İdare Genel Sekreteri Abdülkadir Demir, Gaziantep Vakıflar Bölge Müdürü İsa Güven, Gaziantep milletvekilleri, Gaziantep Üniversitesi Rektörü Mehmet Yavuz Coşkun, ÇEKÜL Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen ve Yönetim Kurulu üyeleri, TURSAB Danışmanı Prof. Dr. Refik Duru, Gaziantep Ticaret Odası Başkanı Mehmet Aslan ve üyeleri, Gaziantep Sanayi Odası Başkanı Nejat Koçer ve üyeleri, Gaziantep'liler Dernekleri Federasyonu temsilcileri, Tarihi Kentler Birliği ve Danışma Kurulu üyeleri, Gaziantep Mimarlar Odası temsilcileri, gazeteciler ve kalabalık bir davetliler grubu katıldı.

Gaziantep Kültür Yolu Alan Gezisi

Buluşma'nın ilk günü, Gaziantep Kültür Yolu alan gezisiyle başladı. Kır Kahvesi önünden, Keçehane caddesi, Uzun Çarşı, Hamdi Kutlar caddesi, Gümrük caddesi, Alaüddevle sokak, Meyveci Çarşısı ve Eski Saray caddesinden Bakırcılar Çarşısına, Buğday Arasasına, Almacı Pazarına, Şirehan ve Yemiş Han'a devam etti. Kültür Yolu proje aksı üzerinde 18 Han, 9 Cami, 4 Hamam, Mevlevihane ve daha birçok taşınmaz kültür varlığı ve sivil mimari örneği incelendi. Gezinin ikinci bölümünde, Kayack (Bey) Mahallesi'nde altı sokak ve 200'ün üzerinde evi kapsayan, sokak sağlıklılaştırma çalışmaları yerinde görüldü.

Gaziantep Kalesi ve çevresi

Gaziantep Modeli Tartışıldı

Kent gezisinin ardından, yaklaşık 300 kişinin katıldığı ve Gaziantep'liler Dernekleri Federasyonu ile Gaziantep Ticaret Odası tarafından düzenlenen panelin açılış konuşmasında, Gaziantep Ticaret Odası Başkanı Mehmet Aslan, sanayi ve ticaret şehri Gaziantep'in son yıllarda kültür alanında yaptığı büyük hamlelere işaret ederek, bunun büyük bir turizm potansiyeline dönüşeceğini belirtti.

Gaziantep'te tarihi ve kültürel dokuda yapılan çalışmaları ve kentin sahip olduğu değerleri anlatan Büyükşehir Belediye Başkanı Dr. Asım Güzelbey, başarının **ortak aklın ürünü** olduğunu vurgulayarak, **kamu-yerel-sivil-özel birlikteliğinin** önemine bir kez daha dikkat çekti.

Prof. Dr. Metin Sözen ise, tarihi ve kültürel mirasın korunmasına yönelik genel ilkeleri ve yapılması gerekenleri içeren konuşmasıyla, tüm konuklara düşündürücü bir ufuk turu yaptırdı.

Son olarak söz alan Hürriyet Gazetesi yazarı, gazeteci Zeynep Göğüş ise konuşmasına, Gaziantep'te son gördüklerinden dolayı şaşkınlık ve mutluluk içinde olduğunu belirterek başladı. 2010 Kültür Başkenti İstanbul Buluşması'nda Gaziantep'in tanıtımının yapılması gerekliliğini vurguladı. Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nin çoğu üyesinden çok daha fazla ürüne ve

Konuklar Gaziantep Kültür Yolu alan gezisinde

değere sahip olan bu kentin, muhakkak Avrupa Tarihi Kentler Birliği'ne üye olması gerektiğine işaret etti.

Akşam saatlerinde yapılan değerlendirme söyleşisinde, Gaziantep Valiliği, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, İlçe Belediyeleri, Gaziantep Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Gaziantep İl Özel İdaresi, Mimarlar Odası, Gaziantep Sanayi ve Ticaret Odaları, sivil toplum örgütleri ile Gaziantep halkının işbirliği ve katkılarıyla gerçekleşen çalışma ve kazanımların, **kamu-yerel- sivil-özel birlikteliğinin** başarılı bir örneği olduğu bir kez daha ifade edildi.

Bakırcılar Çarşısı

Bayaz Han

Bayaz Han Kent Müzesi Oluyor

Buluşmanın ikinci günü, restorasyonu son aşamasına gelen **Bayaz Han**'i gezen davetliler, yapıya verilecek yeni işlevlerle ilgili bilgi aldılar. Konağın üst katının "kent tarihi müzesi", alt katta caddeye bakan bölümlerin "sanat galerisi", girişteki büyük avlunun karşısındaki (develik) bölümünün "Gaziantep yemekleri lokantası", avlunun sol tarafındaki odaların ise "yerel el sanatları üretim ve satış mekânları" olarak düzenleneceği belirtildi. Ardından gezilen **Metin Sözen Kültür Evi**'nin de, kültür etkinliklerinin yanı sıra, Gaziantep modelini temel alan bir "eğitim merkezi" olarak hizmet vermesi önerildi. **Dr. Asım Güzelbey Evi** ve **Kurtuluş Camisi** görüldükten sonra davetliler, Fırat Havzası'na hareket ettiler.

Fırat Havzası Gezisi

Buluşmanın ikinci günü, Fırat Havzası'nda bulunan ve özgün tarihi ve kültürel zenginlikleriyle önemli turizm potansiyeli taşıyan yerleşmeleri yerinde görmek üzere bir gezi düzenlendi. Yavuzeli ilçesinden tekne yolculuğuyla ulaşılan **Rumkale**'de davetliler, İl Özel İdare Genel Sekreteri Abdülkadir Demir'den havzada yapılması planlanan çalışmalar hakkında bilgi aldılar, Rumkale ve **Gümüşgün** köyünde incelemeler yaptılar. Yöreyle ilgili değerlendirmenin ardından buluşma, gezinin son durakları olan Halfeti

İnceleme gezisinden bir anı

ve Birecik çevresinde yapılan incelemeyle son buldu. (Fırat Havzası'ndaki yerleşmeler ve "Aşağı Fırat Havzasının Turizme Kazandırılması Projesi hakkında ayrıntılı bilgi, Yerel Kimlik dergisinin 2009 yılı ilk sayısında yer alacaktır.)

Gaziantep Dönüşünde Otobüs Forumu: "Korumada Bir Başarı Öyküsü"

Gaziantep Buluşması'nın son saatlerinde davetliler grubu, havaalanı yolundaki otobüs yolculuğu sırasında, iki günün izlenim ve değerlendirmelerini paylaştıkları bir "forum" gerçekleştirdiler. İlk söz alan TKB Danışma Kurulu üyesi ve ÇEKÜL Başkan Yardımcısı Mithat Kırayoğlu, şu görüşleri dile getirdi: "Gaziantep'te çok kısa bir sürede elde edilen başarının ardından, Gaziantepli yerel kahramanların emeğini, Tarihi Kentler Birliği'nin sekiz yıllık birikimini ve ÇEKÜL'ün uzun mücadelesini saygıyla anmak gerekir. Gaziantep, korumada model arayışı ve yeni açılımların başlangıç noktasıdır.

"2000 yılında Avrupa Birliği'nin "Avrupa Bir Ortak Miras" kampanyası sırasında kurulan sekreteryada ÇEKÜL Vakfı da yer almıştı. Projelerden birisi de, Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nin kurulması ve Türkiye'nin de buraya üye olması idi. ÇEKÜL Vakfı Türkiye'de Tarihi Kentler Birliği'nin kurulmasına önyak oldu ve Bursa Büyükşehir Belediyesi ile birlikte kuruluş tamamlandı. Birliğin mayası, ÇEKÜL'ün yıllar boyu emek verdiği 50 kentte uygulanan "Kendini Koruyan Kentler" projesi idi. Temmuz 2000'den bu yana, bugün sayıları 300'e yaklaşan tarihi kent belediyesi, düzenli Buluşma'larda bir araya gelerek, kentlerinde verdikleri koruma kavgasını ve başarı öykülerini paylaşıyor. Artık aralarında ortak akılda, ortak emekte, ortak hedefte mayalanan yeni bir akrabalık oluştu. Dolayısıyla Gaziantep'in başarısı hem yerel kahramanların başarısıdır, hem TKB'nin başarısıdır, hem de ÇEKÜL'ün başarısıdır.

"ÇEKÜL'ün ortaya attığı **kamu-yerel-sivil-özel birlikteliğine** dayalı yeni koruma kavramı, katılımcı-çoğulcu, birlikçi-bütünlükçü, paylaşımcı-dayanımcı bir koruma modelini tanımlamaktadır. Gaziantep deneyiminde, sözü edilen tüm aktörler süreç içindeki yerlerini almışlar, görevlerini

Rumkale

yapmışlardır. Başarının altında yatan, başka alanlarda birbirine sırtını dönen sektörlerin, kültür mirasını koruma amacıyla buluşmaları ve hedeflenen sinerjiyi yaratmaları olmuştur.

“Gaziantep şehri, kültür mirasını koruma hamlesini **“Varlığını Bereketle Dönüştüren Kent”** sloganı ile başlattı ve çok kısa sürede mucizevi başarılar elde etti. Bu kararlı yürüyüşte gelinen nokta ise bir eşiktir. Bundan sonra başarı çizgisinin iyi tahlil edilmesi, koruma bilincinin kurumsallaştırılması gerekmektedir. Gaziantep deneyiminden bir koruma modeli çıkarılabilmeyiz.

“Koruma, önce anıt eserlerle başladı, sonra sivil mimarlık örneği yapıları kapsadı, sokak ve doku koruma doğrultusunda genişledi, giderek kent-bölge ve havza boyutunda, **her ölçekte koruma** aşamasına ulaştı. Gaziantep deneyiminde bu koruma bütünlüğünü görmekteyiz. Eşiğin öbür tarafında Fırat Havza Projesi durmaktadır. Atatürk ve Birecik Barajları arasında, **“Suyla Gelen Kültür Havzası”** projesi Gaziantep önderliğinde, Urfa ve Adıyaman’ın duyarlı yaklaşımını beklemektedir. Metin Sözen Hoca diyor ki; **‘Kale düşerse kent düşer / Çarşı düşerse yaşam biter / Mahalle düşerse sevgi söner’**. **Gaziantep’te**, bu kentsel mekân üçlemesinin somut örneklerini görmekteyiz.

“Kimiksiz toplum, kimiksiz kentler ülkemizin en önemli sorunudur. Kültür

mirasımız yeni bir kentsel ve toplumsal kimlik arayışımızın en önemli verisidir. Kentler ve kentliler, kültür mirasına sevgiyle yaklaşmalıdır. Tanpınar’ın deyişiyle *“Ancak sevdiğimiz şeyler bizimle birlikte yaşarlar ve bizimle birlikte yaşadıkları için bizimle birlikte değişirler.”* Gaziantep deneyiminde bu sevgiyi görmekteyiz. Son söz olarak, **Gaziantep yeni yıla farklı giriyor ve kültür varlığını bereketle dönüştürerek Türkiye’ye bir yeni yıl hediyesi sunuyor.”**

Kırayoğlu’nun ardından söz alan **Muğla Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Başkanı Yrd. Doç. Dr. Erkan Uçkan**, 2004 yılında zorlu bir projeye başladığını, oluşturulan projenin halkı yanına almaya özen gösterdiğini, Başkan ve ekibinin de dik durması sayesinde bürokratik ve yasal engellerin aşılmasıyla başarıya ulaşıldığını ve Bakırcılar Çarşısı’ndan başlayan projenin restorasyon çalışmalarını tetiklediğini anlattı ve şöyle devam etti: “Artık bundan sonra bir ‘Gaziantep Modeli’ oluşturularak benzer kentlerde uygulanmalıdır. Prof. Dr. Metin Sözen Kültür Evi bu yöndeki çalışmalar için bir merkez olabilir. Her havzanın kendine özgü karakteristiği vardır ve Bursa ve Eskişehir Modelleri de kendi havzaları ve kültürel çevreleri için geçerlidir. TKB de artık havza yaklaşımını benimsemeli ve her havza için bir kent modeli geliştirilmelidir. Model kent, havzadaki merkeziyle, eğitimiyle, ekibiyle sürükleyici olmalıdır. Havza ile ilgili sorunlar, bürokratların ve restoratörlerin

eğitimi bu merkezde çözümlenmelidir. Hatta havza belediyelerinin, TOKİ'nin kaynakları, tüm kaynaklar o merkezde toplanmalıdır. Gaziantep Modeli'ni kurumsallaştırmalıyız.”

Eskişehir Anadolu Üniversitesi'nden Doç. Dr Yelda Uçkan da şunları ekledi: “Gaziantep'te yapılanlar gerçekten de örnek bir çalışma. Gaziantep kentinin ve halkının, kültürle ilgili güncel gelişmelere ve yeniliklere açık bir yapıya sahip olduğu anlaşılıyor. Buna karşılık Gaziantep'te üniversitenin, Eskişehir'den farklı olarak, fazla etkin olmadığını gözlemledim. Bundan sonra, üniversitenin kente nasıl katkıda bulunabileceğini düşünmek gerekiyor.”

ÇEKÜL Yönetim Kurulu üyesi A. Faruk Göksu ise değerlendirmesinde, Gaziantep'in başarı öyküsünün arkasındaki ekip çalışmasına, Başkan ve ekibinin ÇEKÜL ile işbirliğine işaret etti. Kentel ölçekte gerçekleşen Gaziantep örneğini bölgesel ölçüğe taşımak için, yerel ekip ile ÇEKÜL ekibinin birlikte çalışarak havza ölçüğünde bir yol haritası çıkarmalarının yararlı olacağını önerdi.

ÇEKÜL Yönetim Kurulu üyesi Hasan Özgen de, geleneksel kentleri var eden üç temel öge olan kale, çarşı ve mahalle dokusunun Gaziantep'te yeniden ortaya çıkarıldığına tanık olduğunu vurgulayarak, bundan sonra bu üç öge

arasında dinamik bir alışveriş oluşturulması gerektiğini ve kenti turizmle canlandırmanın hedeflenmesi gerektiğini dile getirdi.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler eski Genel Müdür Yardımcısı Yalçın Kurt da, Gaziantep deneyimi sürecinde Belediye ve ÇEKÜL ekibiyle yaptıkları işbirliğini, ve Bey Mahallesinde gerçekleştirdikleri çalışmaları anlatarak, bundan sonra ilin kültür varlıkları ile ilgili bir stratejik eylem planının yapılması gerektiğini vurguladı.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürü Sezer Cihan ise, çarşıdan başlayarak kaleye uzanan ve diğer projelerle zenginleşen çalışmalarda, Mimarlar Odası, ÇEKÜL ve kamu kuruluşları ile işbirliği yaptıklarını anlatarak, “2009'a kadar hedeflerimizi koyduk. Bütün projelere halkı da katmaya başladık. Süreç içinde deneyim kazandık. Ortak akıl harekete geçti. En sıkıntılı aşama, kamulaştırmalar ve yıkımlar oldu. Başkanımızla dik durduk. Öncelikle Metin Hocamıza teşekkür ediyorum,” dedi.

ÇEKÜL Vakfı Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen'in Fırat Havzası'na yönelik çalışma hedefleri doğrultusundaki mesajlarından sonra Mithat Kirayoğlu, “Gaziantep'e düşen görev, çalışmaların hafızasını oluşturmak için bu modelin öyküsünü yazmak olmalıdır,” sözleriyle söyleşiyi tamamladı.

Halfeti Savaşan Köyü

İkinci Kurtuluş

Zeynep Göğüş, Yazar, Hürriyet Gazetesi

Gaziantep sürat teknesi Rumkale kalıntılarının önlerinde hafif hafif salınırken telefon çaldı.

- Alo neredesin?
- Tekne gezintisinde.
- Kekova, Gökova?
- Yok Gaziantep'teyim.
- ???..

Coğrafyayı şaşırılmışlığımız yok, hakikaten Gaziantep'teyiz, üstelik şehir merkezine yarım saat mesafede. 99 kilometrelik bir baraj gölü oluşmuş, Urfa, Antep, Adıyaman kıyıdaş şehirler. Kıyı kasabalarından artık kaptan yetişiyor, gencecik idealist kaymakamlar, köylü çocuklarını nasıl kürekçi yaparız diye düşünürken...

Bölgede bu kadar büyük bir göl oluşunca daha önce hiç gidilip görülmeyen tarihi yerler kıyı olmuş. Kekova Kaleköy'ün pabucu dama atılması bir durum ortaya çıkmış. Suyla haşır neşir olmanın bölge kültürü üzerinde yaratacağı büyük değişimi ve oluşacak turizm dalgasını önümüzdeki yıllarda birlikte izleyeceğiz.

* * *

Mucize nedir? Sanki bir peri kızı gelmiş, Antep'in üzerine sihirli asasıyla dokunmuş. Şehrin 90'lı yıllarda fark edilmeyecek kadar kötüleyen tarihi dokusu, el dokunmamış hiçbir tarihi çarşı, han, hamam, kale, ev, cami, kilise, bedesten ve sinema kalmamışçasına restore edilip ayağa kaldırılmış. Antep'in tarihi Bey Mahallesi, İtalya'yı aratmayan bir görsel ziyafet sunan şekilde sokakları yerden aydınlatmaya varıncaya kadar ince düşünülüp ayağa kaldırılmış. Atatürk'ün nüfusunun bu mahalleye kayıtlı olduğunu pek kimse bilmez...

Kültür Yolu adı verilen bazalt döşeli 5 buçuk kilometrelik bir yürüyüş güzergâhında tüm tarihi doku yenilenmiş. Butik otelleri, cam, mutfak, kent

müzeleri... Ve Türkiye için çok önemli bir tabela mucizesi. Görsel kirlilik yaratan floresanlı tabelaların hepsi kalkmış.

Bu mucize nasıl olmuş? Önce vizyon gelmiş, sonra da belediye, devlet ve sivil toplum işbirliği. Çekül Vakfı Başkanı Metin Sözen hocamızın yıllardır verdiği emek, Belediye Başkanı Asım Güzelbey'in kararlılığı ve İl Özel İdaresi'nin verdiği destekle birleşince şehir artık sadece anı kitaplarında kalan kimliğine yeniden kavuşmuş.

Mucize ancak yerel idare Asım Güzelbey'in ekibiyle elini taşın altına koyunca gerçekleşmiş. Avrupa Birliği fonları ihmal edilmemiş. Özürlü tuvaleti yapıyor gerekçesiyle kalenin önündeki hela bile Avrupa fonu ile yenilenmiş. AB fonları tarihinde bu bir ilkiymiş!..

* * *

Metin Hoca'nın peşine takılıp bu mucizeye tanık olmak büyük bir mutluluktur. Tarihi doku anlamında artık ümit kesilen bir şehrin yeniden kurtuluşuna tanık oldum. Kurtuluş Savaşı'nın işgal altındaki Antep'inde Fransız topçu ateşine direnen Mitat Enç Konağı gibi yapıların tamamlanmakta olan restorasyonlarını gördüm.

En hoşuma gelen de (Antep'te hoşuma giden yerine Azeri Türkçesindeki gibi hoşuma gelen deniyor) bu gezide bizimle birlikte Kültür Yolu'nu arşınlayan Güneydoğulu diğer belediye başkanlarının gıpta ederek Antep'i gezmeleriydi.

"Antep'in yeniden kurtuluşu"nun diğer Güneydoğu kentlerimize de örnek olacağından hiç kuşku yok. Bölgede başlayan bu tatlı rekabetin sonuçlarını 4-5 yıl içinde göreceğiz. Ve bunun için de Gaziantep Belediye Başkanı'na ve ekibine sadece kendi şehrine değil, tüm Türkiye'ye bırakacağı bu büyük armağan için binlerce teşekkür edeceğiz.

* 1 Kasım 2008 tarihli Hürriyet Gazetesinde yayınlanmıştır.

Göğüş Konağı

2008'in ardından 2009'a doğru ÇEKÜL

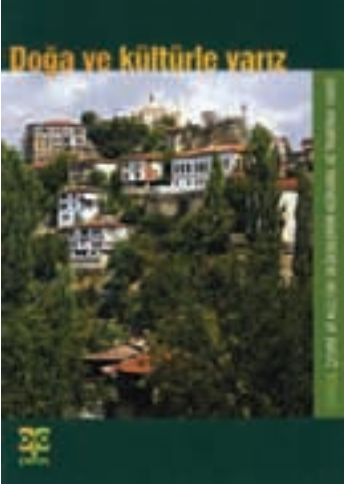
"Kamuoyu duyarlılığını güçlendirerek, kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel değerlere ve kimliklere sahip çıkılmasını sağlamak... bu varlıkları özgün niteliğine dokunmadan, benzersiz kimliğini bozmadan ortaya çıkarmak, korumak, iyileştirmek, çağdaş bir anlayışla işlevlendirmek ve yaşatmak... Bir miras, bir belge olarak geleceğe aktarmak..."

Handan Dedehayır, ÇEKÜL VAKFI

Tarihi Kentler Birliği'nin kuruluşunda ve gelişim sürecinde önemli katkıları olan ÇEKÜL Vakfı, 18 yıldır ülkemizin doğal, tarihsel ve kültürel varlıklarını korumak ve yaşatmak amacıyla, kurucu başkanı Prof. Dr. Metin Sözen'in yukandaki sözlerinde ifadesini bulan vizyonu doğrultusunda çalışmalarını sürdürüyor. 1950'lerden bu yana ülkemizin, derin bir kültürel kimlik bunalımının yanı sıra çevre sorunları altında da ezilmeye başlaması karşısında, geçmişten günümüze ve geleceğe uzanan değerlerimize sahip çıkmak ve çevre ve kültür öncelikli bir gündem oluşturmak hedefine, engeller ve zorluklar karşısında yılmıyışa düşmeden, umutla ve inançla adım adım yaklaşıyor.

*2008 yılı da ÇEKÜL açısından, çok boyutlu bütüncül çalışmaların büyük bir hız ve kararlılıkla başlatıldığı, sürdürüldüğü ve somut sonuçlara ulaştığı verimli bir yıl oldu. Çalışmaların büyük çoğunluğunda, Tarihi Kentler Birliği üyesi olan yerel yönetimlerin önemli katkıları oldu, verimli işbirlikleri gerçekleştirildi, yüz güldüren örnek sonuçlar elde edildi. ÇEKÜL'ün 2008 yılında yayınladığı **11 adet broşür**, vakfın çalışmalarının kapsamını ve boyutlarını gözler önüne sererken, kültürel mirasa ve korumacılığa bakışını da özetliyor. **Kent-havza-bölge-ülke ölçeğinde** geliştirilen ve uygulanan çalışmaları toplumun tüm kesimleriyle paylaşmayı, "**kamu-yerel-sivil-özel birlikteliği**" ilkesi doğrultusunda ortak amaçta buluşturmayı da amaçlıyor.*

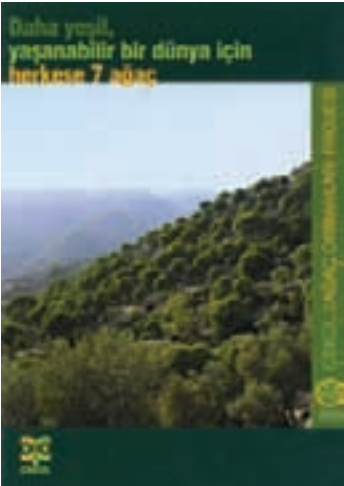

Doğa ve Kültürle Varız

ÇEKÜL Vakfı'nı genel özellikleriyle tanıtan broşürlerden ilkinin başlığında yer alan "Doğa ve Kültürle Varız" özdeyişi, vakfın doğa-kültür-insan üçlemesine dayanan düşünce sistemini temsil ediyor. Broşürde ÇEKÜL'ün temel ilkeleri, çalışma anlayışı ve

yöntemlerinin yanı sıra, "doğa, kültür, eğitim, örgütlenme ve tanıtım" başlıkları altında hayata geçirdiği ve sürdürdüğü proje ve programlar kısaca tanıtılıyor. Çok çeşitli uzmanlık alanlarında seçkinleşmiş ÇEKÜL gönüllülerinin katkıları ve kamu-yerel-sivil-özel birlikteliğiyle gerçekleşen projeler sivil bir hareketi yansıtıyor. Çalışmaların çeşitliliği arasında, ana hedefe yönelik ve bir bütünü tutarlı bir biçimde tamamlar nitelikteki etkileşim ve bağlantılar dikkat çekiyor. Her projenin, ÇEKÜL'ün vizyonunu hayata geçiren bir yapıtaşı olduğunu, yan yana ve üst üste gelerek adım adım hedefe ulaşıldığını gözler önüne seriyor.

Daha Yeşil, Yaşanabilir Bir Dünya İçin Herkese 7 Ağaç

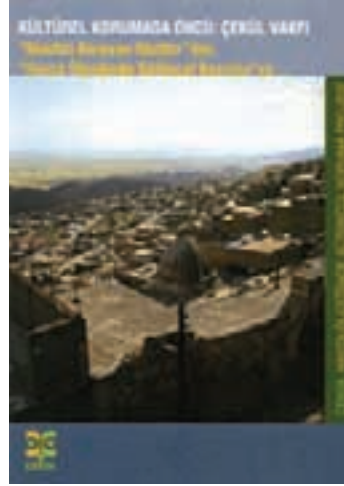
"Doğal yaşamı boyunca kuşakları birbirine bağlayan bir varlık düşünün... Yüzylerce yıl dimdik ayakta kalabilen, gözü hep yüksekte olan o seçkin varlık... Ağaç... Onbinlerce yıl önce insana yuva olmuş, araç

olmuş, besin olmuş, kollamış gözetmiş insanı... Binlerce yıl hiç kopmamış insan ağaçtan, ağaç insandan."

Prof. Dr. Metin Sözen

ÇEKÜL'ün öncü çalışmalarından "7 Ağaç Ormanları", her kesimden birey ve kurumların katılımıyla yaşamsal dayanıklarımızın kaynağı olan ormanları korumayı ve çoğaltmayı, toplumsal bir seferberlik anlayışıyla hayata geçiriyor. 1993 yılından bu yana, Türkiye'nin ilk en geniş sivil katılımı girişimlerinden biri olan "7 Ağaç Ormanları", 15 yıl sonra bugün, yaklaşık 800.000

doğaseverin desteğiyle dikilen 3 milyon fidana ulaşılmış bulunuyor. "Doğa-Kültür-İnsan" üçlemesinin en temel boyutunu ele alan çalışmalar, insanın ve kültürün yaşamsal kaynaklarının sürekliliğini vurguluyor ve tüketim alışkanlıklarını gözden geçirmeyi özendiriyor. 2008 yılında **Sivas Divriği**'de ardiç ve **Kars**'ta huş fidanlarıyla büyüyen "7 Ağaç Ormanları", 2009 yılında da **Kars**'ta devam edecek ve **Elazığ** ve **Alanya**'yı da kapsayacak.

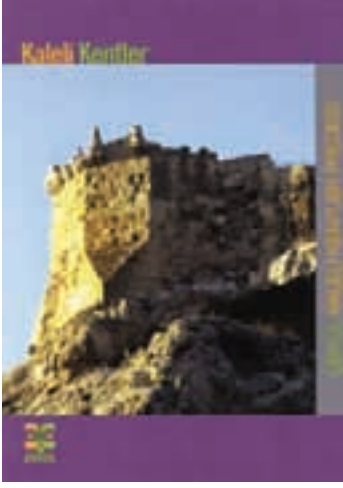
Kendini Koruyan Kentler'den Havza Ölçeğinde Bütüncül Koruma"ya...

ÇEKÜL broşürler dizisinin üçüncüsü, 1998 yılında başlatılan "7 Bölge 7 Kent" projesinin "Kendini Koruyan Kentler" başlığı altında 250

yerleşmeye yayılmasıyla, evlerden sokaklara, mahallelere, kentlerin bütününe ve giderek havza, bölge ve ülke boyutuna uzanan bir sürecin sonunda bugün ulaştığı "Havza Ölçeğinde Bütüncül Koruma Birlikleri"ni mercek altına alıyor, koruma hareketinin tarihine ışık tutuyor. Havza boyutunda koruma modeli; yapay ve yönetsel sınırlar dışında, ortak bir coğrafyayı, ortak çevresel, tarihsel, toplumsal ve kültürel özellikleri paylaşan büyüklü küçüklü yerleşmelerin, sahip oldukları kaynaklar ve değerler çevresinde birleşmelerini ve bütüncül bir kalkınma modelini hayata geçirmelerini anlatıyor.

1996 yılında havza birliklerinin ilk adımının atıldığı **Akseki-İbradı** yöresini, **Elmalı-Kaş-Finike Havzası** izledi. 2003 yılında 5 il, 15 ilçe ve bağlı belediyelerle 2 üniversite ve yerel sivil toplum örgütleri tarafından oluşturulan **Kelkit Havzası Kalkınma Birliği** yol gösterici bir örnek oldu. 2006 yılında GAP Bölgesinde 9 ili kapsayan **Güneydoğu Anadolu Kültürel Miras ve Turizm Kalkınma Birliği** kuruldu. Batı Anadolu'da **Bakırçay-Gediz-Büyük Menderes-Küçük Menderes-Yarımada**'da aynı doğrultudaki çalışmalar bölge birliğine doğru geliyor. Doğu Anadolu'da 5 il ve 3 belediye ile çevre yerleşmelerin işbirliğiyle oluşturulan **Yukarı Fırat Havzası Kalkınma Birliği**'nin tüzüğü İçişleri Bakanlığı'nda imza aşamasına gelmiş bulunuyor. Ekim 2008'de 4 il ile çevre ilçe, belde ve köylerinin katılımıyla, kısa adı "BAKAB" olan **Batı Karadeniz Kalkınma Birliği** hayata geçti. **Kızılırmak-Tohma-Göksu-Ergene havzalarında** ve **Çanakkale** çevresinde yasal girişimler sürüyor.

Ülkenin temel girdilerini belirlemek, çözüm yollarını kolaylaştırmak, "kalkınma" sözcüğünün içeriğini doldurmak için havzaları ülke boyutunda bir "havza birlikler platformu"nda buluşturmak, ÇEKÜL Vakfı'nın 2009 yılı hedefleri arasında yer alıyor.

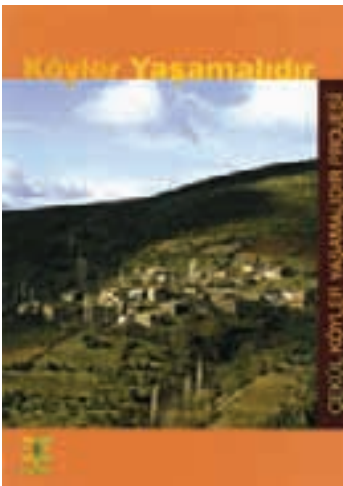

Kaleli Kentler

ÇEKÜL Broşürler dizisinin dördüncüsü, son yıllarda birçok kentimizde artan bir ivmeyle onarılan, çevreleri temizlenen ve kültür turizmine açılan kaleler ve surları anlatıyor. ÇEKÜL Vakfı'nın yol göstericiliğinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve yerel yönetimler tarafından ele alınan kale ve surlar, birçok yerde bütünlüklü kentsel

korumanın çıkış noktasını oluşturuyor.

2000 yılında ÇEKÜL'ün önderliğinde başlayan **Diyarbakır Surları ile İçkale**'de restorasyon ve kültür öncelikli işlevlendirme projesi, büyük ölçekli bir çalışma olarak devam ediyor. Bursa'da **Osmangazi Kalesi**, yenilenen kapıları ve surlarıyla kent kimliğini zenginleştiriyor. **Gaziantep Kalesi**, 5,5 kilometrelik bir güzergâh boyunca uzanan "Kültür Yolu" üzerinde gerçekleştiren tarihsel dokuyu koruma çalışmalarının çıkış noktasını oluşturuyor. Urartular'a kadar uzanan **Harput Kalesi**'nde iki yıldır süren kazılar, değerli buluntular ortaya çıkarıyor ve kalenin onarım çalışmalarının altyapısını hazırlıyor. **Niksar Kalesi**, içinde yer alan Yağlıbasan Medresesi başta olmak üzere, türbeler, cami, hamamlar ve diğer yapılarıyla birlikte onarılıyor. M.Ö. 6.-7. yüzyıllara uzanan **Boyabat Kalesi**, yeraltındaki 110 metrelik ana tünel ve çok sayıda tali tünelle birlikte onarılarak çekim merkezi oluyor. **Sinop Kalesi**, restorasyon sonrasında kültür merkezi olarak hizmet veriyor. 2009 yılı hedefleri arasında yer alan yeni kale onarım projeleri, önemli bir kültür mirasının kurtarılmasına yönelik umutları pekiştiriyor.

Köyler Yaşamalıdır

"Köyler Yaşamalıdır" broşürü, insanın doğayla bütünleştiği, köklü medeniyetlerin temellerini attığı, emek ekip kültür biçtiği köyleri, doğasıyla, ekonomik kaynaklarıyla ve kültürüyle canlandırmayı hedefleyen girişimi tanıtıyor. Yarım yüzyıldır süren kırdan kente göç sonucunda yitirilen yerel

Yörük Köyü

üretim biçimlerini ve özgün kültür çeşitliliğini hayata döndürecek çözümler öneriyor. 1975 yılında Safranbolu ile birlikte "koruma ve yaşatma" hareketine katılan **Yörük Köyü**'nde hayata geçirilen yaklaşımın, farklı bölgelerdeki köylere yayılmasını anlatıyor. "Köyler Yaşamalıdır" projesi, hem Anadolu'nun kalkınması, hem de göçün önlenmesi için bir çıkış noktası niteliği taşıyor. Projeye katılan köyler, kendi koşulları ve olanakları doğrultusunda seçecekleri, organik tarımdan hayvancılığa, yerel zanaatlardan geleneksel besin üreticiliğine ve köy turizmine yönelik bir geçim kaynağında uzmanlaşıyor. Geleneksel mimarlık örneklerinin onarılmasından köyün özgün kültürünün yaşatılmasına kadar uzanan bir yelpazede çekim merkezlerine dönüşüyorlar.

Kent Envanterleri

Sahip olduğumuz kültürel ve doğal varlıkların dökümünü yapmak, nitelik ve niceliklerini araştırarak belgelemek, korumanın önkoşuludur. "**Kent Envanterleri**" broşürü, bu ilkedeki hareketle son yıllarda birbiri ardına yayınlanan çalışmalara dikkat çekiyor. 2000 yılından bu yana ÇEKÜL

Vakfı'nın önerisiyle yerel yönetimler tarafından yayınlanan kent kültür envanterlerinin listesi hızla zenginleşiyor. Kentlerimiz, kültürel varlıklarını kendi birikimleriyle ve yerel kurum, kuruluş ve kişilerin katkılarıyla belgeleyerek, kullanılabilir bir veritabanı oluşturuyorlar. 2001 yılında İzmir'in öncülüğünde başlayan envanter çalışmaları, Antalya, Karaman ile devam etti ve 2007 yılında yaygınlık kazandı. 2008 yılında İstanbul'un ilçe belediyelerinin de katılımıyla, Mardin ve diğer birçok yerleşmenin sahip olduğu kültürel varlıklar kayıt altına alınıyor ve **ÇEKÜL Bilgi-Belge Merkezi**'nde araştırmacılara sunuluyor. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve TÜBA Bilimler Akademisi'nin bu yöndeki çalışmaları ile birlikte, ülkemizin doğal ve kültürel varlıkları saptanarak korumanın altyapısı hazırlanmış oluyor.

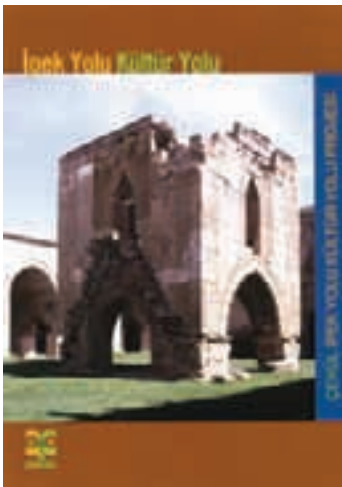

Kent Müzeleri ve Arşivleri

Son yarım yüzyılda geçirdikleri dönüşüm sonucunda kentler, doğal ve kültürel varlıklarının yanı sıra belleğini de yitirdi. Kent kültürüne ve kimliğine yabancılaşmış kuşaklar yetişti. Bu durum karşısında, ÇEKÜL Vakfı'nın 90'lı yıllarda 'kültürel sürekliliği vurgulamak' amacıyla

hayata geçirdiği **Çevre Kültür Evleri**'nin ardından, 2000 yılından başlayarak gündeme getirdiği kent müzeleri, kentlileri ortak anılar ve ortak bir kimlik altında buluşturan mekânlar olarak önem kazanıyor. Geçmişle bugünü geleceğe bağlayan, kentlinin kendini yaşadığı mekâna ait hissetmesini sağlıyor. Çağdaş kent müzeleri, canlı, eğitici, geleceği birlikte üretmeyi özendirilen dinamik bir kültür merkezi niteliği kazanıyor. Büyük kentlerde dünya standartlarında örnek kent müze ve arşivleri kurulurken, küçük ölçekli yerleşim yerlerinde de yitirilmiş tarihsel kimliğin izini süren kent tarihi müzeleri açılıyor.

İlk örneklerden **Kemaliye Kent Müzesi** ve çevresindeki köy müzeleri, **Edirne Kent Müzesi**, **Kastamonu Kent Tarihi Müzesi**, **Bursa Kent Müzesi** ve **İzmir Kent Arşivi ve Müzesi (APİKAM)** öncü çalışmalar arasında yer alıyor. Onları **Safranbolu Kent Tarihi Müzesi**, **Beyazıt Kent Tarihi Müzesi** izliyor ve **Niksar'da**, **Gaziantep'te**, **Elazığ'da**, **Antalya** ve **Mardin'de** müze çalışmaları sürüyor. 2009 yılında bunlara yenilerinin ekleneceği bekleniyor.

İpek Yolu Kültür Yolu

"İpek Yolu Kültür Yolu" broşürü, ÇEKÜL Vakfı'nın 1990 yılından başlayarak gündeminde tuttuğu, Anadolu üzerinden batıya açılan İpek Yolu güzergâhlarındaki Selçuklu kervansaraylarını koruma girişimini tanıtıyor. Ortaçağ'ın ıssız Anadolu bozkırlarından

yükselen aydınlık Selçuklu dünyasını temsil eden kervansaraylar, aynı zamanda farklı coğrafyalardan kopup gelen çeşitli kültürlerin kesiştiği

özgün mekânlar. ÇEKÜL Vakfı, bu anıtsal konaklama yapılarının onarılarak ve işlevlendirilerek yaşatılması, tüm çevreleriyle kültür turizmi kapsamında dünyaya açılması, Selçuklular, Beylikler ve Osmanlıların Anadolu kültürüne yaptıkları aydınlık ve yaratıcı katkıların bütünsel bir yaklaşımla anlamlandırılmasını amaçlıyor.

2005 yılında ÇEKÜL'ün yol göstericiliğinde, Kayseri-Sivas-Tokat valilikleriyle ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'yle ortak bir program çerçevesinde **Kayseri'de Sultan Han** ve **Karatay Han**, **Sivas'ta Alaca Han**, **Tokat'ta Mahperi Hatun** kervansaraylarını özgün kimliğine ulaştırmak için ilk adımları attılar. Bunu **Konya Selçuklu Belediyesi'nin Zazadin Han**'ının onarımı izliyor ve diğer yerel yönetimler de bu çabalara katılıyorlar. Son olarak ÇEKÜL Vakfı, Selçuklu ve Beylikler dönemine ait han, kervansaray ve köprüleri içeren bir haritayı tüm çalışmalara zemin oluşturmak için yayına hazırlamış bulunuyor.

Sinana Saygı

"Dünya durdukça, eserlerimi gören akli selim sahiplerinin çabamın ciddiyetini göz önünde bulundurarak bana insaf ile bakacaklarını ve beni hayırlı dualarla anacaklarını umarım, inşallah."

Mimar Sinan

Bu vasiyeti yerine getirmek amacıyla ÇEKÜL Vakfı'nın 90'lı yıllarda başlattığı çalışmaları tanıtan broşür, bu toprakların yetiştirdiği en saygın kimliklerden biri olan Mimar Sinan'ın eserlerine yönelik sahipsizliği kırmayı ve Sinan'ın mirasına saygıyı egemen kılmayı hedefliyor. "**Sinan'a Saygı**" projesi, Mimar Sinan'ın simge değerinden yararlanarak, tüm kültürel değerlere sahipçkmayı amaçlıyor.

1998 yılında, İstanbul ve Trakya'daki Sinan eserlerine yapılan "**Sinan'a Saygı Gezileri**" zaman içinde bir "**Mimar Sinan Envanteri**"ne dönüştü; 2007'den başlayarak "**Mimar Sinan Eserleri Gezi Haritaları**" yayınlandı. Çalışmalar, 2003 yılında düzenlenen "**Mimar Sinan Eserleri Eskiz Yarışması**"nın ardından 2008'de "**Mimar Sinan Fotoğraf Yarışması**" ve sergileriyle devam etti, yarışma albümü ise yayınlanmış bulunuyor. ÇEKÜL Bilgi-Belge Merkezi'nde oluşturulan **Sinan Kitaplığı** araştırmacılara sunuluyor. 2007 yılında hayata geçen www.sinanasaygi.com web sitesi, günde ortalama bin ziyaretçi ile, İnternet üzerinden yapılan aramalarda ön sıralarda yer alıyor.

Kent Atölyeleri

“Kent Atölyeleri” projesi, ÇEKÜL Vakfı'nın uzun yıllar süren çabalarıyla son yıllarda ivme kazanan koruma ve onarma çalışmalarında, geleneksel yapı teknikleri ve malzemelerini bilen ustaların eksikliği nedeniyle karşılaşılan sorunlara çözüm sunuyor. “Kent Atölyeleri” geleneksel yapı

sanatımız için ihtiyaç duyulan usta ve teknik eleman boşluğunu doldurmak üzere hayata geçiriliyor. Kent Atölyelerinde, **zanaatkâr-usta, teknik eleman** (mimar, mühendis, tasarımcı, vb.) ve **vasıfsız işgücü** bir araya getiriliyor, usta-çırak ilişkisi içinde pratiğe yönelik bir eğitim veriliyor. Yetişen ustalar tarihsel ve kültürel dokusunu koruyan kentlerdeki projelerde istihdam ediliyor ve bu işgücünün başka kentlerdeki projelere de aktarılması sağlanıyor.

Kentler Çocuklarındır Kültürel Miras Eğitim Programı

ÇEKÜL'ün, kültürel miras bilinci kazanmış genç kuşaklar yetiştirmek amacıyla geliştirdiği “Kentler Çocuklarındır Kültürel Miras Eğitim Programı” broşürü,

uygulamanın gelişim sürecini ve ilkelerini tanıtıyor. Program, doğal ve kültürel varlıklarımızı yarınlar taşıyacak olan çocuklara kentlilik bilinci kazandırmayı, yaşadıkları kentin doğal ve kültürel zenginliğinin farkına varmalarını sağlamayı amaçlıyor. Eğitim sonunda “yaşadıkları kente farklı bir gözle bakmayı” öğrenen çocuklar, kentlerinin gönüllü **Kültür Elçileri** oluyorlar.

2003 yılında, “7 Bölge 7 Kent Projesi” kapsamındaki kentlerde UNESCO'nun desteğiyle yapılan uygulama, Vakfın yerel temsilcilikleri ve yerel kurumlarla birlikte yürütüldü; toplam **105 Kültür Elçisi** yetiştirildi. 2007 yılında Tarihi Kentler Birliği'yle işbirliği içinde sürdürülen programın ikinci evresinde, doğa ve kültüre öncelik veren, kent kültürünü, sivil toplum katılımını ve toplumsal

duyarlılığı geliştirmeyi amaçlayan yerel yönetimlerle birlikte uygulandı ve **116 çocuk** kentlerinin Kültür Elçisi oldular. 2008 yılında da, TKB üyesi belediyelerle ve ETİ ile ortak hareket edilerek, 11 kentte **300 çocuk** daha eğitildi. Aynı yıl eğitim alan çocuklar Temmuz ayında İstanbul'da bir araya gelerek kenti gezip tanıdılar ve birbirlerine kentlerini anlattılar. Eğitim alan çocuklar ve eğitimcilerle iletişimi sürekli kılmak amacıyla www.kulturelceleri.org web sitesi yayına girdi, programı uygulamak isteyen öğretmenler için **eğitim kılavuzları** hazırlandı. **2012 yılına kadar 77 kentte** binlerce çocuk Kültür Elçisi olarak yetiştirilecek.

Ağırnas Kültür Elçileri

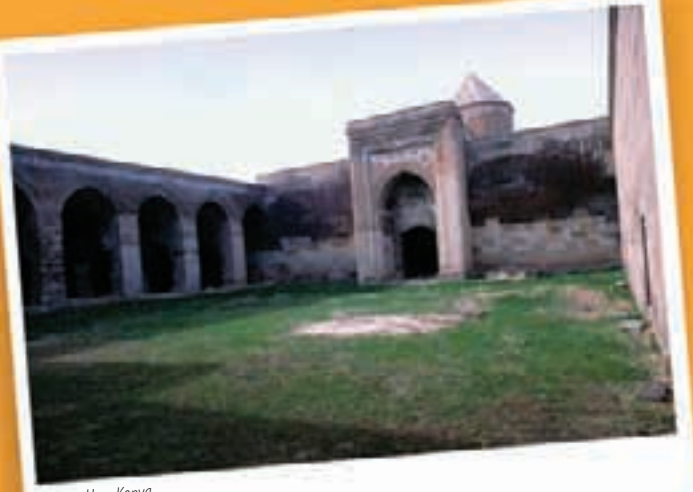
ÇEKÜL Vakfı, doğal ve kültürel varlıklarımızın korunması ve yaşatılmasına yönelik geliştirdiği uzun soluklu ve bütüncül politikalar doğrultusunda 2009 yılı hedefleri arasında dört başlık daha ekliyor. Bunlar;

- 1- Arkeolojik miras
- 2- Endüstri mirası
- 3- Cumhuriyet mirası
- 4- Somut olmayan kültürel miras

Bu dört başlığın da, 2009 yılında hazırlıkları tamamlanacak olan “**Havza Birlikleri Platformu**”nun ana hedefleri içinde yer almasıyla, çalışmalar bir bütünlük içinde sürdürülme olanağı yaratılmış olacak. Bugüne kadar TKB Seminerlerinde değişik başlıklar altında tartışmaya açılan ve ilk uygulama örneklerinin verilmeye başlandığı bu yeni koruma alanlarıyla birlikte, ülkemiz ilk kez “**kamu-yerel-sivil-özel birlikteliği**”nin doğruluğu denenmiş yöntemleri, özlü değerleri ve kaynaklarının ne anlama geldiğini ve somut sonuçlarla kanıtlandığını görmüş olacak. Bu süreçte ÇEKÜL'ün yükümlendiği sorumluluğun sürekliliğinin anlamı da, belirgin ve kavranabilir bir çizgiye ulaşacak.

Boyabat Kalesi

Karatay Han, Konya

Birgi ÇEKÜL Çevre ve Kültür Evi

Kastamonu Kent Tarihi Müzesi

Midyat ÇEKÜL Kültür Merkezi ve Konukevi

Safranbolu

Sarıyer Kısırkaya, Dikim Şenliği

Bir Koruma Gönüllüsü Görüşlerini Paylaşıyor

Dr. Enis Yeter

Bu yıl içinde, İsviçre Çalışma Müşaviri ve eski Kastamonu Valisi Dr. Enis Yeter'in *Kentsel Gelişme ve Kültür Değerleri* kitabı Tarihi Kentler Birliği yayınları arasında okuyucuyla buluştu. Kentsel gelişmede kültürel değerlerin önemini, tarihsel süreç içinde gelişimini ve kentsel gelişmeye katkılarını irdeleyen kitap, Dr. Yeter'in, A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı'nda hazırladığı doktora çalışmasının ve Kastamonu Valiliği (1997-2003) sırasında hayata geçirdiği örnek uygulamalardan edindiği deneyimin bir ürünü. Tarihi Kentler Birliği'nin, ülkemizin kültürel birikimini koruyarak ve yaşatarak kentlerine değer katma yarışını sürdüren üyeleri için bu değerli çalışma önemli bir kaynak, bir başucu kitabı niteliğinde.

Tarihi Kentler Birliği'nin kuruluş çalışmalarından başlayarak, her dönemde katkı ve desteklerini esirgemeyen bir kültürel koruma gönüllüsü olan Dr. Enis Yeter'le kitabı üzerine söyleştik, kültür değerleriyle kentsel gelişme ilişkileri konusundaki görüşlerini aldık.

Kentsel gelişme ile kültür değerlerinin korunması arasındaki etkileşimin her zaman öncelikleriniz arasında yer aldığını kitabınızdan anlıyoruz. Sizi bu konuda bir kitap yazmaya yönlendiren ne oldu? Kitabınızın hangi ihtiyaca cevap vereceğini düşündünüz? Tarihi Kentler Birliği bu sürecin neresinde yer alıyor?

*Kentler ve kültür değerleri, toplumsal yaşamın vazgeçilmezleridir. Aralarındaki etkileşim ise uygulamada olumlu ya da olumsuz yönleriyle ortaya çıkar. Beni bu çalışmayı yapmaya yöneltten, bu etkileşim sürecinde güzel ve pek de güzel olmayan örneklerle ilgili gözlemlerim ve **ülkemde güzele olan hasretim** olmuştur.*

Kitapta öncelikle bu etkileşimin nedenleri ve sonuçlarıyla ilgili bilgileri derleyip paylaştım. Sonrasında, özellikle kültürel değerleri sahiplenmenin kentsel gelişmedeki önemine işaret etmeye ve bunu sağlamanın yollarını örnekleriyle anlatmaya çalıştım.

Tarihi Kentler Birliği kuruluşundan bu yana, bir yandan yerel yöneticilerin

ve toplumun dikkatini kitapta yer verdiğim başlıklara çekmeyi, diğer yandan da kentsel gelişme ve kültürel değerlerin etkileşimiyle bağlantılı somut örnekler, yöntemler ve teşvikler sunarak bu alana önemli katkılar yapmıştır.

Kentsel gelişme ile kültür varlıkları arasındaki etkileşimin etkin bir biçimde dengelendiği Batı toplumlarının bugünkü yapısının, yüzyıllar süren mücadeleler sonucunda ortaya çıktığını, ülkemizde ise böyle bir sürecin yaşanmadığını, bu durumun popülist bir anlayışın ortaya çıkmasına zemin oluşturduğuna ilişkin bir gözlemden bulunuyorsunuz. Bu analiz çerçevesinde, bugünden sonra ülkemizde kamu yararını ve bu bağlamda kültür öncelikli bir anlayışı egemen kılmak için neler yapılabilir? Kentlerden sorumlu yönetimlerin böyle bir anlayış kazanması için neler öneriyorsunuz?

Konunun can alıcı noktası bu sorunuzda yatıyor. Kentleri, rant ya da haksız kazanç sağlama aracı olmaktan uzak tutmak gerekir. Rantı öne çıkaran anlayış bir kez benimsendiğinde, artık önünü almak mümkün olmamaktadır. Buna ilave olarak bir de kültür değerlerinin önemi göz ardı edildiğinde, kentlerin havası solunamaz bir hale gelmektedir.

Yerel yönetimlerin konuya duyarlılığını ve merkezi yönetimin bilinçli yaklaşımını önemli görüyorum. Yerel yönetimlerin karar organlarına seçilme hakkının kamu görevlilerine de tanınması, hem demokrasi hem de konumuz açısından yarar sağlayacaktır.

Ayrıca TKB, ÇEKÜL gibi gönüllü kuruluşlara, kent planlaması, yapılaşma ve kültür değerlerinin korunması süreçlerinde yasal katılım/müdahale/şikayet hakkının verilmesi akılcı olacaktır.

Çeşitli kademelerde yöneticilik yapmış ve her zaman kültürel değerlerin korunmasına öncelik vermiş bir kişi olarak, sizce Türkiye'de kültürel değerlerin korunmasına yönelik yasal, yönetsel, mali ve yargısal yapı bağlamında, korumacılığın istenen düzeyde

uygulanmasını zorlaştıran en temel engel/engeller neler?

Korumaçılığın istenen düzeyde uygulanmasını sağlamak için, öncelikle anlayış değişikliğine yani bilinçlenmeye gereksinme olduğunu düşünüyorum. Tarihi binaları yıkıp yol açarak bunu kahramanlık sayan bir düşünceyle başarıya ulaşmak mümkün gözükmemektedir. Gelişmeyi sadece maddi boyutlarıyla değerlendirmek, onu etik ve kültür değerlerinden soyutlamak, kent boyutunun da ötesinde toplumsal yapıya ciddi zararlar verecektir. Bilinçli ve vizyon sahibi yöneticilerin varlığıyla, burada sayılamayacak kadar çeşitlilik içeren tüm engeller ortadan kalkmış olacaktır.

Kastamonu Valiliğiniz sırasında örnek uygulamalar gerçekleştirdiniz. Yukarıdaki soruda dile getirdiğiniz engelleri nasıl, hangi yöntemlerle aşmayı başardınız? Bu süreçte karşılaştığınız en büyük sorun/sorunlar neydi? Bugünün yöneticilerine bu yönde ne gibi tavsiyelerde bulunmak istersiniz?

Kastamonu Valiliği döneminde yaptığımız en önemli çalışmaların başında, ilköğretim çağından başlayarak kentlileri tarihi eserlerle tanıştırmak, barıştırmak ve kaynaştırmak gelmektedir. Bu süreçte en çok eksikliğini duyduğumuz, önümüzde örnek alacağımız kurumsallaşmış bir yapının olmamasıydı. Prof. Dr. Metin Sözen Hocanın katkıları bu boşluğun doldurulması yönünde bize destek oldu, bir ilk gerçekleştirilmiş oldu.

Valilik bünyesinde restorasyon proje ve yapım ekibini oluşturduk. Bu girişim, bir taraftan çalışmaları nitelikli şekilde hızlandırırken diğer taraftan maliyetleri düşürdü. Ayrıca bir eğitim kurumu işlevi kazandı ve yetişmiş işgücünün yaratılmasını sağladı; bu gençler sadece Kastamonu'ya değil, diğer illere de hizmet verdiler. Yöneticilere tavsiyem; vizyon sahibi olarak ve inisiyatif kullanarak, hukuk sınırları içerisinde yörelerinin gelişmesine, kültürel ve doğal varlıkların korunmasına, eğitime ve istihdama katkı sağlamalarıdır.

Kuruluşundan bu yana içinde ve yanında yer aldığınız Tarihi Kentler Birliği'nin 2000 yılından bu yana gerçekleştirdiği gelişme sürecini nasıl değerlendiriyorsunuz? Elde edilen sonuçların, kitabınızda vurguladığınız hedeflere ne kadar yaklaştığını düşünüyorsunuz? TKB'nin bundan sonraki hedefleri ve öncelikleri sizce neler olmalı?

TKB'nin bundan sonra geniş toplum kesimlerine yönelmesi doğru olacaktır. Örneğin; kısa televizyon yayınlarıyla, kültürel değerler ve kentlerin yaşanabilirliği gibi öncelikli konular halka anlatılabilir. Her türlü politik mülahazadan uzak olarak, yanlış uygulamaların üzerine gidilip toplumsal hassasiyet uyandırılabilir. Son olarak, TKB'nin ilgi alanı doğrultusunda çalışmalar yapacak bir Merkez veya Akademi ya da Enstitü oluşturularak, eğitilmiş insan yetişmesine katkı sağlanabilir.

Kitabın bir bölümünde Shakespeare'den bir alıntı yapıyorsunuz: "O kadar geç ki, henüz erken demek mümkün." Ülkemizde bugün hâlâ rant kaygısının ötesine geçebilen, kentin, kentinin çıkarları ve haklarını gözetken bir kentsel dönüşümün olabilirliği hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bazı güzel örnekler dışında, ne yazık ki çok olumlu düşünemiyorum. Rant kaygısı aşılsa bile kentlerin, bina yoğunluğuna mahkum edilerek geliştiğine inanan yöneticiler ve yönetilenler var oldukça, mutlu sona ulaşmak kolay görünmemektedir. Ancak son sözüm olumlu ve ümit verici olacaktır. Son yıllardaki gelişmeler sonucunda, kültür değerlerinin öneminin topluma mal olması da sevindiricidir. Yöneticilerimiz bu konudaki duyarlılığı önemsenecek boyuttadır. Tüm emek ve gönül verenleri kutluyorum. Teşekkür ederim.

Kazdağları'nın Güneyinde Yerleşme Kültürüne Bir Örnek: Adatepe Köyü

İsmail Erten, Mimar, ÇEKÜL Çanakkale Temsilcisi

Kazdağlarının güneyi, deniz seviyesinden zirveye kadar olan farklı yükseltilerde ve değişken bir flora, fauna ve ekosistem özellikleriyle kültürel izler taşır. Yapılaşma ve yerleşme kültürünü, tarihsel derinlik içinde üç dönemsel evrede incelemek mümkündür. Birinci evre, M.Ö. 700'lerden önceki dönemdir. Yerleşim ve kent merkezli yönetim ve yaşam biçiminin hakim olduğu arkaik dönem yerleşimleri bu döneme aittir. Örneğin, Neandria, Lamponia, Gargara gibi kentler bu dönemde kurulmuştur. Gerek karadan, gerekse denizden gelen ciddi saldırılardan korunmak amacıyla yerleşimlerin ulaşılması zor dağ zirvelerine kurulduğu bu dönem, binlerce yıllık insanlık yaşamına tanıklık eder.

İkinci yapılaşma ve yerleşme kültürü evresi, M.Ö. 700'lerden başlar ve günümüzden elli yıl öncesine, 1960'lara kadar gelen dönemdir. Helenistik dönemle birlikte bölgede oluşturulan güvenli hakimiyet, korsanların dağıtılmasına olanak sağlar. Özellikle, Büyük İskender'in bölgede kurduğu hakimiyet, dağ zirvesindeki yerleşimlerin aşağılara doğru inmesine ve Roma, Bizans ve Osmanlı döneminde çok önemli yerleşim merkezlerinin bölgede oluşmasına olanak sağlar. Aleksandria Troas, Assos, Antandros vb. gibi diğer arkeolojik yerleşimler ile hâlâ yaşamlarını sürdüren ve bu yazının esas

konusu olan denizden 160 metre yukarılarda kurulan yerleşimler, bu dönemin merkezlerindedir. Bu yerleşimlerin varlık gerekçesi, **insani değerlerin akılla ve yaratıcılıkla birleştirilmiş ve doğayla uyumu esas alan özellikler** barındırmasında yatar. Yerleşimlerin, zeytin ile ormanın birleşim kotu olan 160 metre yükseklikte bulunması, akıl ve yaratıcılık açısından en öne çıkan özelliktir.

Üçüncü yapılaşma ve yerleşme evresi, günümüzden 40-50 yıl öncesine dayanan ve ikinci konut ile kıyı yağmacı vahşi turizmin sonucu olan yerleşimlerdir. Küçükkuyu ile birlikte özellikle Balıkesir il sınırlarında oluşan Altınoluk, Güre, Akçay, Zeytinli, Edremit sahillerinde deniz boyunca oluşan kıyı yapılaşması bunların en belirgin örnekleridir. Bu incelemenin hedeflerinden biri de, üçüncü evre kıyı yağmasına dayalı yapılaşmanın, akıl ve yaratıcılıktan yoksun ve doğayı yok eden örneklerini ciddi bir sorgulamadan geçirmektir.

Çanakkale (Biga Yarımadası) Bölgesi Yapılaşma Havzaları ve Kültürü
Çanakkale yapılaşmasının yoğunlaştığı havzalar 3 üst bölümde incelenebilir.
Birinci Yapılaşma Havzası: Deniz ve Boğaz boyunca uzanan sahil kesimidir.

İkinci Yapılaşma Havzası: Kazdağlarından başlayıp batı yönünde ilerleyen Kara Menderes Çayı boyunca oluşan yapılaşma havzasıdır.

Üçüncü Yapılaşma Havzası: Yine Kaz Dağlarından başlayıp kuzeye doğru ilerleyen Kocabaş Çayı boyunca oluşan yapılaşma havzasıdır.

Çanakkale yapılaşma havzalarının binlerce yıllık birikimi, bölgenin bir geçiş alanı olması ve çeşitli kültürlerin etkisiyle harmanlanmış, zengin bir çeşitliliğe kavuşmuştur. Doğudan İç Anadolu, güneyden Ege, kuzeyden ise Balkanlar ve Trakya kültürleri, Çanakkale ve civarını binlerce yıldır etkilemiştir. Bütün kültürlerin etkisi, bölgede baskın bir ve tek kültürün oluşmasını önlemiştir. Bu durum bölgenin, çok ve çoğul kültürlü olduğu görülmektedir.

Yerleşimin Belirleyicisi Tarım

Kara Menderes ve Kocabaş Çaylarının suladığı geniş ova ve düzlükler tarıma en elverişli alanlar olarak hâlâ işlevini sürdürür. Bu zengin tarım toprakları binlerce yıllık yerleşimin bugüne yansımalarıdır. Bugün Çanakkale ilindeki başat ilçe kasabalarının (Bayramiç-Ezine-Merkez ile Çan-Biga yerleşimlerinin) beslediği alanlar, bu iki havzadaki tarımsal üretim arazileridir. Akarsular dışında bir başka yapılaşma havzası olan Boğaz ve Ege Denizi kıyılarında geniş düzlük ve ovalara pek rastlanmaz. Küçük çayların vadilerinde yapılan tarımın yanı sıra, dik yamaçlarda ve rüzgarlı tepelerde yetişen zeytin ve üzüm üretimi, tarımsal faaliyetin binlerce yıla dayanan ve sürdürülen önemli ürünleridir. Üstelik bu iki tarımsal ürün, çok fazla suya ihtiyaç da duymaz. Bu tarımsal faaliyetlerin, boğaz ve deniz kıyılarındaki yerleşimleri yönlendirdiği tespit edilmektedir.

Çanakkale'nin Güney Yerleşimleri

Çanakkale ilinin güney bölümünde yer alan ve Edremit körfezine doğru uzanan yerleşimler, Kazdağları'nın güney yamaçlarında çok eski tarihlere inen yerleşimlerle bilinir. Gülpınar-Edremit yerleşimleri arasındaki köyler incelendiğinde, bazı benzerlikler öne çıkar. Bu köy yerleşimleri denizden uzaktır. Bu durumun denizden gelecek saldırılara karşı güvenlik sebebiyle olduğu bilinir. Mutlaka civarı rahat gözetleyebilecek bir yamacın göğsüne, fakat bir tepenin siper edinildiği, gizlenmeyi sağlayan konuma sahiptirler.

Fakat hepsinin ortalama +160 kotunda yer aldığı bir başka durumdur. Denizden 160 metre yüksekliğindeki bu kotun özelliği; zeytinin bitip ormanın başladığı bir çizgi olmasıdır. Bilindiği gibi zeytin, doğal ortama göre yetişen ve ürün veren, bu çerçevede dünyanın belli yerlerinde üretilebilen, en iyi ürünlerin ise Edremit körfezinden alınabildiği özellikli bir tarım ürünüdür.

Binlerce yıldır süren üretim, yüzlerce yıllık yerleşimlerin yerinin, en uygun noktasını, bizlere akılla göstermektedir. Bu akıl, denizle yerleşim arasında zeytincilik üretimi yapıldığını, yerleşimden yamaçlara doğru ise hayvancılık yapıldığını gösteriyor. Dolayısıyla, bir taraftan her iki tarımsal faaliyetin faydasından yararlanmak, diğer taraftan iki farklı tarımsal faaliyetin birbirine olası zararlarını (keçilerin zeytin ağaçlarına vereceği zararlar gibi.) engellemek mümkün olabilmıştır.

Geleneksel Bir Yerleşim: Adatepe

Adatepe, Çanakkale il sınırlarında Ayvacı ilçesine bağlı Küçükkuşu beldesinin

kuzeyinde bir yerleşimdir. Kıyı yerleşimlerinin önemli örneklerinden birisidir. Adatepe söylencelere bakıldığında bin yıllık yerleşimi ifade eder. Tespit edilen ve eldeki kaynaklara göre, 1530 yılındaki haritada Adatepe'nin varlığı belgelenir. Daha sonra bölgeye ait haritalar incelendiğinde Adatepe'nin kesintiye uğramaksızın yaşamını sürdürdüğü gözlenir. Tüm bu belgeler asgari 500 yıllık bir yerleşimin birikimiyle bugüne gelen bir mimari kültürün içinde bulunduğumuzu bizlere gösterir. Yüksekçe bir tepenin içindeki bir vadiye yerleşmesi ve bu tepeye her yönden ulaşmanın zor olması, bir "ada" şeklindeki konumu dolayısıyla adının oluştuğu gözlenir.

Mübadeleyle birlikte giden Rumların köyün güney bölümünde, Müslümanların ise kuzey bölümünde yer aldığı sözlü kaynaklardan öğrenilmektedir. Her iki mahalle kendi içinde bir dini mekân (Müslüman mahallesindeki hâlâ görülebilen cami ile şimdiki çınar altındaki meydanda olduğu bilinen ve yıkılmış olan kilise) ile bütünleşir. Müslüman ve Rum mahallelerinin kesişim noktaları, büyük konakların ve idareyi de elinde tutan gösterişli mekânların yer aldığı bir bölgedir. Kesin sınırlar bulunmaz ve organik sokak dokusuna sahiptir.

Adatepe köyünün 800 haneyi barındırdığı ifade edilir, ancak yapılan yüzeysel araştırmalardan ve yapı izleri üzerinden gidildiğinde bu sayının 400 haneyi bulduğu gözlenmektedir. Bütün yapılar iç avlulu ve bahçeli konumdadır. Sokakla organik ilişkisi bulunur. Eklenti ve müstemilatsız yapı yoktur.

Adatepenin Yapıları

Bölgenin tarımsal faaliyetleri olan zeytincilik ve hayvancılık, yapı-sokak-bahçe ve müstemilatlarını doğrudan etkilemiştir. Adatepe evlerinin ana binaları iki katlıdır, müstemilatlar ise tek katlıdır. Ana yapının alt katında günlük hizmetlerin ve yaşamın geçtiği mekânlar bulunur. Yapı içerisinde yer alan merdivenle üst kata çıkılır. Üst katta yatma birimleri bulunur. Ana binada pişirme ve ıslak hacimler yer almaz. Ana bina ve bahçe ile ilişkili mutfak-hela-yıkama yeri eklenti olarak bahçede yer alır. Ayrıca birçok yapıdaki müstemilatlar, hem hayvanlarının barındığı ahır-ağıl, hem de ürünlerin konulduğu ambar-kilerden oluşur. Bu müstemilatların, yapıya bitişik olanlarının genellikle mutfak-ambar-kiler, yapıdan uzak bahçe içindikilerin ise ahır-ağıl olduğu tespit edilmektedir. Her iki yapı türünde de dış duvarlar taş malzemeden, kaba yontu ve kamalı örgü sistemine sahiptir. Çatıların ana binalarda kiremitle örtüldüğü ve kırma sistem olduğu gözlenir. Müstemilatlarda ise, mutfak-ambar-kiler mekânlarının çatısı toprak damdır; yazın bu toprak damın, kışlık erzak kurutmaları için kullanıldığı görülür. Ahır-ağıl müstemilatının çatısı ise genellikle tek yönlü veya beşik kırmalı kiremit örtülü çatıdır.

Sonuç

Adatepe, yerleşim kültürü ve mimari değerler açısından önemli olduğu kadar, özgün kimliğe de sahiptir. Bu yerleşim 20 yıldan bu yana sit alanı statüsündedir. Bu statü Adatepe'ye değer katmıştır. Fakat, bir süredir zarar oluşturmaktadır. Çünkü süreç yarım kalmıştır, plansızdır ve geçici yapılanma koşullarıyla imarlaştırılmaktadır. Adatepe köyü kentsel sit alanı, hızla koruma imar planına kavuşmalıdır.

Batı Karadeniz Havzası Kalkınma Birliği Kuruldu

ÇEKÜL Vakfı'nın önderliğinde 2004 yılında Safranbolu'da yapılan bir toplantıyla ilk temelleri atılan Batı Karadeniz Havzası Kalkınma Birliği kuruldu. Kısa adı "BAKAB" olan ve Karabük, Kastamonu, Bartın, Bolu İl Özel İdareleri ve il belediyeleri; Safranbolu, Eskipazar, Ovacık, Eflani, Yenice, Devrek, Çaycuma, Gökçebeğ, Alaplı, Amasra, Araç, Taşköprü, Pınarbaşı, Daday, Göynük, Mudurnu, Taraklı ilçe belediyeleri; Yortan, Ovacuma ve Filyos belde belediyeleri ile Bulak ve Yörüük köylerinin kurucu üye olduğu Batı Karadeniz Kalkınma Birliği, ilk toplantısını 14 Ekim 2008 günü Karabük'te yaptı. Birlik başkanlığına Karabük Valisi Nurullah Çakır seçildi. BAKAB'ın, Safranbolu'da tahsis edilecek bir konaktan çalışmalarını yürütmesi kararlaştırıldı.

Geniş katılımlı toplantıya Karabük Valisi Nurullah Çakır başta olmak üzere, ÇEKÜL Vakfı Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen, Karabük Belediye Başkanı Hüseyin Erer, Safranbolu Belediye Başkanı Nihat Cebeci, Eskipazar Belediye Başkanı Hüseyin Dönmez, Ovacuma Belediye Başkanı Abdullah Deniz, Yenice Belediye Başkanı Mustafa Akay, Ovacık Belediye Başkanı Orhan Kaya, Eflani Belediye Başkanı İbrahim Ertuğrul, Bartın Belediye Başkanı Ahmet Altınel, Amasra Belediye Başkanı Ali Yıldırım, Araç, Gökçebeğ, Daday, Pınarbaşı ve Çaycuma Belediye Başkanları ile İl Genel Meclisi üyeleri ve Belediye Meclisi üyeleri katıldı.

Toplantının açılış konuşmasını yapan ÇEKÜL Vakfı Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen, 2004 yılında başlatılan süreci değerlendirdi. Havza birliklerinin, kurulduğu yöre için önemine dikkat çeken Sözen, Batı Karadeniz Havzası'nın tarih, doğa ve kültür alanında bir bütün olarak çalışmalarını yürütmesi gerektiğini vurguladı. Karabük Valisi Nurullah Çakır da, Birliğin kurulmasına

büyük emek veren Metin Sözen başta olmak üzere tüm üyeleri teşekkür etti. BAKAB ile birlikte, bölgenin tüm dinamiklerinin daha verimli olarak kullanılacağını ve tanıtımının yapılacağını belirten Çakır, Birlik üyesi olan illerdeki üniversitelerin, bölgedeki kalkınmanın mimarı olacaklarını söyledi.

Anadolu Havza Birlikleri Platformu'na Doğru

Son dönemde sayıları hızla artan havza birliklerinin bir platform altında toplanması, ÇEKÜL Vakfı'nın 2009 yılı hedeflerinin başında yer alıyor. Tarihi Kentler Birliği Kars Buluşması ve Kocaeli Semineri'nde de Prof. Dr. Metin Sözen'in, gündeme getirdiği "Anadolu Havza Birlikleri Platformu" nun kurulmasına yönelik girişimlerin önümüzdeki aylarda başlatılması bekleniyor. Metin Sözen bu konuda, "Kurulma aşamasında olan yeni birliklerimiz var. **Bütüncül bakış açısını** kaybetmemek ve **havzalar arası ortak gündem** oluşturarak birlikte hareket etmek için bir üst platformun kurulması gerekiyor. Bu oluşumla kaliteli bilgi akışını sağlayabiliriz. Havza birlikleri, doğru ve akılcı yöntemlerle ilerlemek istiyorsa, olumlu-olumsuz deneyimlerini paylaşabilmeli," dedi.

Batı Karadeniz Havzası Kalkınma Birliği de yaptığı ilk Encümen toplantısında, ÇEKÜL Vakfı ve Kelkit Platformu koordinatörlüğünde kurulma çalışması yürütülen "Anadolu Havza Birlikleri Platformu"na katılma kararı aldı.

Kültür Elçileri Eğitim Programının 2008-2009 Dönemi Bergama'da Başladı

2007 yılından bu yana Tarihi Kentler Birliği üyesi belediyelerle işbirliği içinde yürütülen "Kültür Elçileri" eğitim programının 2008-2009 öğretim yılı ilk uygulaması, Bergama Belediyesinin ev sahipliğinde 20-22 Kasım tarihlerinde yapıldı.

ÇEKÜL Vakfı'nın 2003'ten bu yana geliştirdiği "Kentler Çocuklarındır Kültürel Miras Eğitim Programı" doğrultusunda uygulanan "Kültür Elçileri Projesi" ETİ Şirketler Grubu'nun kurumsal desteğiyle yürütülüyor. 2008 yılında 11 kentte yapılan eğitimlerden sonra,

yeni öğretim yılında; **Bergama, Taşucu, Alanya, Osmangazi, Tekirdağ, Eskişehir, Sinop, Giresun, Trabzon, Avanos, Adıyaman, Sivas, Ahlat, Gevaş** kentlerinde devam edecek.

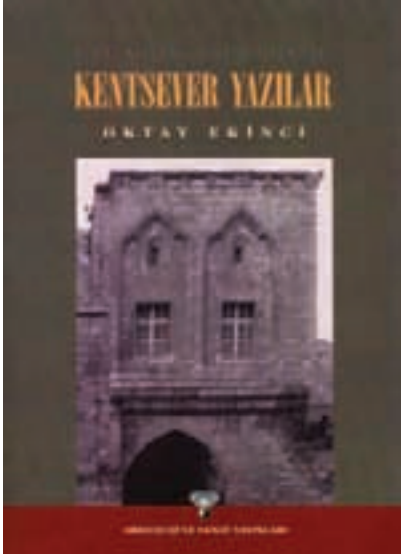
Bergama Belediyesi'nin ev sahipliği yaptığı 2008-2009 döneminin ilk eğitiminde, 14 Eylül İlköğretim Okulu 6. sınıf öğrencilerinden seçilen 13 kız, 13 erkek toplam

26 öğrenci, Bergama Kültür Elçisi oldu. Kültür Elçileri eğitimi, ÇEKÜL Vakfı'nın gönüllü eğitimleri ve yerel uzmanların katılımıyla gerçekleşti.

Ege Üniversitesi Bergama Meslek Yüksekokulu'ndan arkeolog **Mustafa Çakalgöz**'ün Bergama'nın arkeolojik mirasıyla ilgili sunumun ardından öğrenciler, Akropol, Kızıl Kilise, Asklepion ve Arkeoloji Müzesi'ni gezdiler. Parşömen Atölyesini ziyaret ederek **Macit Gönülügür**'den bilgi aldılar. Coğrafya öğretmeni **İlter Özverin** sunumuyla "Küresel Isınma ve Çevre" konusunu tartıştılar. Kozak Yaylası gezisiyle kızılçam ve fıstık çamı ormanlarını incelediler. sanat tarihçisi **Hatice Özdemir**'den kentin tarihi yapılarını öğrendiler ve Ulu Camisi, Küplü Hamam, Arasta, Çukur Han, Mescitaltı Mescidi, Bedesten ve Talatpaşa Mahallesi'ni gezdiler. Yerel tarihçi emekli öğretmen **Necati Karaçoban**'la Bergama'nın yaşam ve yemek kültürü ve halıcılıkla ilgili bir söyleşi yaptılar.

Öğrencilerin üç gün boyunca yaptığı çalışmalardan oluşan "**Kültür Elçileri Sergisi**"nin Bergama Belediyesi Konservatuar binasında ziyarete açıldı ve ardından Sertifika Töreni yapıldı. Törene, Bergama Belediye Başkan Yardımcısı **Şenol Çakı**, Belediye Meclis Üyesi **Nur Ahmet Biçer**, 14 Eylül İlköğretim Okulu Müdür Yardımcısı **Bilginer Engin**, Bergama Restorasyon ve Rölöve Birimi'nden **Ayşe Göldaş, Fatih Kurunaz, Hatice Özdemir** ve **Özgül Oktay**, ÇEKÜL eğitimcileri ve veliler katıldı.

Oktay Ekinci'den Kentsever Yazılar

Tarihi Kentler Birliği Danışma Kurulu üyesi, mimar yazar **Oktay Ekinci**'nin, 2000-2008 yılları arasında, Cumhuriyet Gazetesi'ndeki "**Uygurlıkların İzinde**" köşesinde yayınlanmış olan kentlerle ilgili yazıları bir kitapta toplandı.

Arkeoloji ve Sanat Yayınları'ndan çıkan *Kentsever Yazılar* isimli kitapta, Adana'dan Zonguldak'a, Kars'tan Çanakkale'ye kadar birçok kentle ilgili 95 yazı yer alıyor. 368 sayfadan oluşan kitabın kentlere ait siyah beyaz fotoğraflarla desteklenmesi, okuyucuya yazılar hakkında referans oluşturuyor.

Oktay Ekinci kitabın sunum bölümünde şu cümlelerle okuyucuyu karşılıyor: "Dünya kentleri arasında 'bizim'kiler, tarihsel derinliği en zenginler arasındadır; çünkü Anadolu, yeryüzü uygurlıklarının beşiği olmasını, binyılların kentlerine de 'ana'lık etmesine borçludur. [...] Gerek ülkemiz gerekse dünya, birkaç bin yıl önce 'yaşayan kentler'ken, ilerleyen çağlarda değişik nedenlerle terk edilerek bugünkü ören yerleri'ne dönüşen antik yerleşim merkezleriyle bezelidir.

"... Özellikle Avrupadaki, bizimkilerin yanında çocuk sayılabilecek yaşlarda olan eski kentlerin bile nasıl korunduğunu görenleri, kıskançlıkla yoğrulmuş bir pişmanlık duygusunun sarmaladığını biliyor. Aynı duygu, son yıllarda kimi yerel yöneticilerimizin harekete geçmelerine de yol açtı; örneğin Tarihi Kentler Birliği'nde

geçmiş gözetilen bir imar anlayışının izlenmesi çabalarının yoğunlaşmasına neden oldu.

"... Özellikle 2000'lerden bu yana kentlerimizle ilgili gözlemlerimizi, düşüncelerimizi ve önerilerimizi belgeleyen yazıları, ait oldukları yerleşim adımı esas alan ve il, ilçe ayrımı olmaksızın alfabetik sırayla sunuyoruz. "Hayalimiz ise 2010'ların başlarında yine, aynı kentlerimizle ilgili gözlemlerimizi derleyerek, uygurluk tarihimizden beslenecek 'kimlikli kentleşme' çabamızda başarılı sonuçların alındığı örnekleri kutsayarak, gelecek kuşaklara esin kaynağı olabilmek..."

Kentsever Yazılar'ı okurken, kentlerin ÇEKÜL Vakfı ve Tarihi Kentler Birliği ile yaptığı çalışmalara da tanık oluyoruz; değişim süreçlerine, etkileşimlerine, kimlikli kent olma çabalarına ortak oluyor, kentimize karşı bireysel sorumluluklarımızı hatırlıyoruz. Oktay Ekinci'nin kaleminden, kentler arasında bir yolculuğa çıkıyoruz.

Geçmişten Günümüze Açılan Kapı: Beypazarı Kent Tarihi Müzesi

1990'lı yılların sonlarından itibaren açılmaya başlayan

kent tarihi müzelerine bir yenisi daha katıldı. İki yılı aşkın sürede çalışmaları tamamlanan Beypazarı Kent Tarihi Müzesi, ilçenin en eski yapılarından eski Rüstem Paşa İlkokulu'nda açıldı. Teknik alt yapısı en son bilişim araçları ile donatılmış ve çağdaş müzecilik tasarımları çerçevesinde düzenlenmiş olan müze ziyaretçilerini tarihi bir yolculuğa çıkarıyor.

Birinci kat girişindeki koridorda; Beypazarı yangınları, Beypazarı'nda darp edilen İlhanlı dönemine ait sikkeler, Beypazarı havucu, tiftik keçisi ve sof üretimi, sportif faaliyetler, Evliya Çelebi'ye göre Beypazarı ve Beypazarlı şehitler gibi, Beypazarı tarihine yön veren önemli olaylar ziyaretçilere tanıtılıyor. Konferans Salonu olarak

düzenlenen birinci salonda, Beypazarı'nı ilk kez ziyaret eden konuklara, bir projeksiyon gösterisi ile ilçenin kısa bir tanıtımı yapılıyor. Eski Çağ Salonunda, eskiçağlardan Selçuklu dönemine kadar Beypazarı tarihi, Luwiler'den başlayarak ilk uygurluklar ve bunların bölgedeki etkileri kronolojik olarak anlatılıyor. Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Bölümünde Selçuklu'dan Osmanlı'ya uzanan Beypazarı tarihi Tanzimat dönemine kadar tanıtılıyor. Bu bölümde Beypazarı'nda yaşamış olan Osman Bey'in dedesi Gündüz Alp ve Fatih'in hocası Akşemsetdin ile Evliya Çelebi ve çeşitli batılı gezginlerin Beypazarı izlenimleri yer alıyor. Tanzimat Dönemine ayrılan dördüncü salonda, Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar olan dönemde Beypazarı'nın büyümesi, modernleşmesi, ekonomik gelişmesi tarihi belge ve görsel bilgilerle canlandırılıyor. Osmanlıdan Cumhuriyete geçiş sürecini temsil eden çeşitli ev eşyaları, altın gümüş işçiliği takılar, silahlar, kılıçlar ve süs eşyaları sergileniyor. Cumhuriyet Dönemi Bölümünde, Cumhuriyetle birlikte Beypazarı'ndaki idarî, kültürel ve ekonomik değişiklikler vurgulanarak, şehrin gelişim süreci anlatılıyor. Tüm salonlarda ışıklı pano, monitör ve diyoradan yararlanılıyor.

İkinci kat koridorunda, Beypazarı'na özgü el sanatlarından gümüş işlemeciliği sergisi bulunuyor. Yine bu bölümde, İnönü Vadisi canlandırılarak ziyaretçilere kısa bir gezi yaptırılıyor. Kütüphane ve araştırma merkezi olarak tasarlanan ve yazılı, görsel, işitsel belge ve malzemelerle oluşturan Kent Belleği Salonu, araştırmacı ve meraklılara Beypazarı tarihiyle ilgili çalışma yapma imkanı sunuyor. İkinci kattaki salonlardan birinde, giyim kuşam ve çeşitli ev eşyalarından oluşan etnografik malzemelerle gündelik hayat sergilenirken, diğer iki salonda ayakkabıcı, nalbant, dokumacı, ve kuyumcu, berber, şapkacı, semerci gibi geleneksel meslekler tanıtılıyor..Yaşayan Beypazarı adını taşıyan son salonda, günümüz Beypazarı tasvir ediliyor ve tarihi Beypazarı taşfirını ile Beypazarı yemeklerinden örnekler sunuluyor.

Geleneksel Konut ve Aile Yapısını Yaşatan Bir Yerleşim: Savur

Taş yapılarındaki işçiliğin ulaştığı mükemmellekle, Anadolu'nun özellikli kentleri arasında seçkinleşen Mardin'in güzel ilçesi Savur'un zengin tarihini, kültürel ve doğal dokusunu yaşatma gayreti, Savur sevdalısı **Yrd. Doç. Dr. Fatma Meral Halifeoğlu** tarafından kaleme alınan Savur kitabında somutlaştı. ÇEKÜL'ün "kent envanterleri"ne yönelik hedefinden yola çıkarak yayımlanması desteklenen kitap, ÇEKÜL Vakfı yayınları arasındaki yerini aldı. 200 sayfadan oluşan envanter kitabı, "Savur'un Konumu, Tarihi ve Yerleşim Özellikleri", "Geleneksel Kent Dokusunda Sosyal Yapı", "Geleneksel Savur Evlerinin Genel Özellikleri" ve "Sosyal ve Fiziki Yapıda Değişim" bölümleriyle kentin ekonomik, sosyal ve mimari özelliklerinin dünü ve bugünü hakkında bilgiler veriyor, sorunlara dikkat çekiyor.

Genel bilgilerden sonra "Sonuç" bölümünde, tespit edilen sorunlara yazar tarafından çözüm önerileri getiriliyor. "Savur'da Üç Konak" bölümünde ise, Hacı Abdullah Bey Konağı, Abdüllatif Özbek Konağı ve Hamdullah Bey Konağı'nın özellikleri ayrıntılarıyla anlatılıyor ve ardından da kitabın son bölümü, 45 sivil mimari örneğinin yapı katalogu ile tamamlanıyor. .

Yazar Yrd. Doç. Dr. Fatma Meral Halifeoğlu, 2001-2005 yılları arasında yaptığı doktora çalışmasının bir ürünü olan kitap hakkında şunları söylüyor: "Savur'un sosyal

ve mimari dokusunu belgelemek, zamanla oluşan değişimlerin kente yansımalarını aktarmak, koruma çalışmaları için zemin hazırlamak en önemli hedefimizi oluşturmuştur. Kentte sürdürülen kültürel yaşamın gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağlamasını istediğim bu çalışmanın, yeni araştırmacılara da yardımcı olacağına inanıyorum."

ÇEKÜL Vakfı Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen, "Savur Kültürel Varlığını Belgeliyor" başlıklı önsözünde kitabı şu sözlerle tanıtıyor: "Anadolu topraklarının dünya uygarlık tarihine en "büyük armağanı", niteliklerle yüklü değişik ölçekte yerleşme yerlerine sahip olmasıdır. Bir bakıma bu sürecin ilk örnekleriyle bu coğrafyada karşılaşmamız, bir rastlantı değildir. Binlerce yıl içinde yaşama ortamına sağladığı olanaklar, toplumların varlık nedenlerini kanıtlamaya, yaratıcı ortamı zenginleştirmeye de neden olmuştur. Mardin'in ilçeleri içinde ise, Savur'un çok yönlü irdelenmesi, önemli bir boşluğun doldurulması anlamına gelmektedir. Daha günümüzde bu konuda Anadolu'da doğa-tarih-kültür açısından birçok yerleşme yerinin bu düzeyde ele alınmamış olması, Savur için önemli bir adımdır."

Kuşadası'nda Çalılık Kültür Evi ve ÇEKÜL İletişim Merkezi Açıldı

4-9 Kasım tarihlerinde Kuşadası'nda düzenlenen "Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu", zengin bir programla ve çok sayıda bilim insanı, uygulamacı,

yerel yönetim temsilcisi, sivil toplum kuruluşları ve sivil davetlinin katılımıyla gerçekleşti. Kuşadası'na doğal ve kültürel kimliğini yeniden kazandırmak ve koruyarak gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak amacıyla taşıyan sempozyumda, kentin arkeolojik varlıkları,

19. yüzyılda ve Cumhuriyetin ilk yıllarındaki özellikleri, yapılan restorasyon ve sokak sağlıklılaştırma çalışmaları, kentsel çevre yönetimi gibi konular tartışıldı. ÇEKÜL Vakfı ve TKB Danışma Kurulu Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen ile Tarihi Kentler Birliği Danışma Kurulu üyeleri de sempozyuma katıldı.

Sempozyum programı kapsamında yapılan kent gezisi sırasında, Reşat Nuri Güntekin'in ölümsüz eseri Çalılık Kültür Evi'nin kahramanı Feride'nin yaşadığı Çalılık Evi de açıldı. Kuşadası Belediyesi tarafından restore edilen yapı, **Çalılık Kültür Evi ve ÇEKÜL İletişim Merkezi** olarak hizmet verecek. Açılış, projeye destek veren **Aydın Valisi Mustafa Malay, Kaymakam Mustafa Esen, Belediye Başkanı Fuat Akdoğan, ÇEKÜL Vakfı Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen**'in yanı sıra, yerel yönetim temsilcileri, sivil toplum kuruluşları, sanatçılar ve halkın katılımıyla gerçekleşti.

Kuşadası Belediye Başkanı Fuat Akdoğan

açılış konuşmasında, doğal ve kültürel değerlerin korunmasına yönelik çalışmaların devam edeceğini ve turizmin çeşitlendirilmesi için doğa, kültür ve kongre turizmine ağırlık vereceklerini belirtti. Çalılık Evi'nin yanındaki evin de restore edilerek Kuşadası Belediyesi Konuk Evi olacağını, Kaleiçinde 12 sokakta yapılan sağlıklılaştırma çalışmalarından sonra, Yıldırım caddesinden başlayarak diğer tarihi evlerin restorasyon çalışmalarının da süreceğini açıkladı.

ÇEKÜL Vakfı Kuşadası Temsilcisi Dr. Ayşe Şerifoğlu

ise, Çalılık Kültür Evi ve ÇEKÜL İletişim Merkezi'nin kültürel ve sosyal etkinliklerin yanı sıra, ÇEKÜL Vakfı'nın yurt çapındaki etkinliklerinin bölgede tanıtılması ve duyurulmasında önemli bir işlev üstleneceğini belirtti. Projenin uygulama kontrolörü **mimar Ümit Özkan** da, Kuşadası'nın geleneksel mimari karakterini yansıtan yapının özellikleri hakkında bilgi verdi.

Çalılık Evi'nin açılmasıyla, ÇEKÜL Vakfı'nın bölgede bütüncül bir yaklaşımla yürüttüğü çalışmalar sonunda, **Birgi, Didim/Güllübahçe (Meandros) ve Kuşadası** olmak üzere üç iletişim ofisi hizmet vermeye başlamış oldu. İletişim Ofisleri, bölgedeki ÇEKÜL temsilcileri ve iletişim danışmanlarıyla koordineli çalışmalar yürüterek, havza boyutunda koruma bilincini geliştirecek.

Çanakkale’de Kent Müzesi ve Arşivi Kuruluyor

Tarihi Kentler Birliği’nin kurucu üyelerinden Çanakkale Belediyesi, Kemalpaşa Mahallesi Fetvane Sokak’ta, bir zamanlar otel olarak hizmet veren üç katlı metruk binayı “Çanakkale Kent Müzesi ve Arşivi” olarak düzenlemek üzere restorasyon çalışmalarını tamamladı.

Katılımcı Süreçte Yaşananlar

Çanakkale Kent Müzesi ve Arşivi’nin kuruluşu için hazırlık çalışmaları 2007 yılının Haziran ayında başladı. Belediye’nin düzenlediği halka açık toplantıların ilki, ÇABİSAK, Kültür ve Turizm Müdürlüğü ile Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ve kentlilerin katılımıyla yapıldı. Toplantıda **Kayseri Kent Müzesi ve İzmir Kent Müzesi**’nden uzmanlar da müze deneyimlerini aktardı. Daha sonra farklı çalışma grupları ve uzmanlarla devam eden çalışmalar sonucunda, müze giderlerinin Belediye tarafından karşılanmasına, kuruluş ve işletiminin ise özerk bir “Müze Kurulu” tarafından planlanarak yürütülmesine karar verildi. Ardından, müze envanterine girecek objelerin müzeye kazandırılmasına yönelik çalışmalar başlatıldı.

Kentliyle ilk buluşma

12 Kasım 2008’de müze mekânsal olarak kapılarını halka açtı. Açılış konuşmasında **Çanakkale Belediye Başkanı Ülgür Gökhan**, Kent Müzesi’nin kendini şehre anlatacağı doğru tanımı bulmaya çalıştıklarını, kentin belleğini oluşturmak ve diri tutmak için çaba

harcadıklarını, müzede aynı zamanda güvenilir bir bilgi arşivi oluşturulacağını anlattı. Kent müzesinin, yaşanmışlıkları geleceğe taşıyarak bir öğrenme ve etkileme ortamı, ortak bir yaşama alanı olarak kentin sosyal, kültürel ve sanatsal anlamda buluşma noktası olacağını vurguladı. Kent üzerine sözü olan herkesi oluşuma katkı vermeye çağırdı.

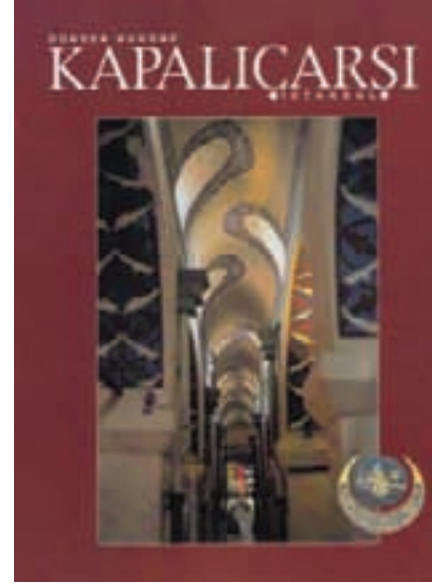
Dr. Arkeolog Veysel Tolun’un “Dünyada ve Türkiye’de Müzecilik ve Kent Müzeleri” başlıklı sunumundan sonra, **Kent Müzesi Koordinatörü Sanat Tarihçi Cevat İnce** Çanakkale Kent Müzesi ve Arşivi’nin vizyon, temel ilke ve değerleri ile misyonu hakkında bilgiler verdi. Kent Müzesi’nin toplantı salonunda her çarşamba yapılan “Kent Konferansları” ve “Kent Sohbetleri” yıl sonuna kadar devam edecek.

İstanbul’un Orta Yeri Kapalıçarşı

Çarşı geleneksel kentlerin organik bütünlüğünü sağlayan bir odak noktasıdır. Yerleşmenin kaynaklarının işlendiği ve alımsatıma sunulduğu ekonomik yaşamın merkezi olmanın yanı sıra çarşı, aynı zamanda canlı bir sosyal ortam, insanlar arası ilişkilerin üretildiği, paylaşıldığı bir kültürel alandır. İstanbul’un en renkli çekim merkezlerinden **Kapalıçarşı** da, kentin bugün algılanamaz hale gelen bütünlüğünün özünü temsil etmektedir. Umuyoruz ki, yarım yüzyıldır Kapalıçarşı’yı kimliğine uygun bir biçimde tarihsel boyutlarıyla yaşatma arayışları, bugün Avrupa Başkenti olma yolundaki bir Dünya kentinin anımsattığı sorumluluklar doğrultusunda somut sonuçlara ulaşır.

Yedi yıl boyunca büyük emeklerle Kapalıçarşı üzerine her türlü bilgi, derleme, belge, resim ve gravürleri toplayan, çeşitli saygın araştırmacı ve tarihçinin katkılarını da derleyerek çok kapsamlı bir çalışma gerçekleştiren **Atilla Özbey**’in *Dünden Bugüne Kapalıçarşı* kitabı yayına hazır.

Kitap, Kapalıçarşı’nın tarihini, hikâyelere konu olan yaşanmış olaylarla ve çeşitli dönemlerde çarşısı derinden sarsan felaketleri anlatan ve adeta canlandırılan bölümle başlıyor. Bu bölümde Çarşı’da icrayı sanat eyleyen ustaların dilinden çok sayıda meslek erbabının anıları, renkli bir dünyayı gözler önüne seriyor. Kitabın “Çarşı’nın Bugünü” başlıklı ikinci bölümü, Kapalıçarşı’da var olmanın, bugün de

yaşayan geleneklerini, göreneklerini, sözlü sözsüz çalışma kurallarını ve yaşanan ilginç deneyimleri içeriyor. Üçüncü bölüm, bugün yaşanan sorunlara, bu bağlamda çözüm arayışlarına ve örgütlenmelere ayrılmış. “Kapalıçarşı Üzerine Sözü Olanlar” bölümünde, çarşının özgünlüğüne uygun biçimde yaşatılmasını dert edinmiş düşünür, yazar, sanatçı, araştırmacı kişilerin izlenimleri ve görüşleri yer alıyor. Son bölüm olan “Yabancı Gözüyle”, Kapalıçarşı’ya attıkları ilk adımdan itibaren bu olağanüstü âleme sevdalanmış Fransız, İngiliz, Amerikalı, İranlı, Yunanlı ziyaretçilerin Kapalıçarşı tutkularını belgeliyor. Ayrıca tüm anlatıları zenginleştiren, okuyucuyu çarşıda adeta canlı bir gezintiye çıkaran, çok nitelikli ve özgün görsel malzeme de övgüye değer. Atilla Özbey’in 384 sayfadan oluşan kitabı, değerli tarihçi Halûk Şehsuvaroğlu’nun belgelerle dayanarak kanıtladığı gibi, ilk kuruluşu Fatih Sultan Mehmet’e uzanan Kapalıçarşı’yı, tüm tarihsel gelişimi, ticari, sosyal ve insani özellikleriyle, hiçbir ayrıntıyı göz ardı etmeden günümüze kadar getirmeyi başarıyor. İstanbul’un Tarihi Yarımadası’nın merkezinde, bugün yüreği hâlâ coşkuyla atan ve kentin görkemli tarihine tanıklık eden Kapalıçarşı’yı algılanabilir kılarken, okuyucuda sıcak duygular uyandırmayı da ihmal etmiyor.

Özür

15. sayımızda “Yaşayan Müze” başlıklı incelemenin yazarı Sema Demir’in adı yanlışlıkla Serra Demir olarak yayınlanmıştır. Yazardan özür diler, düzeltiriz.

2008 YILINDA TARİHİ KENTLER BİRLİĞİ'NE KATILAN YENİ ÜYELER

Sıra No	Belediye Başkanı	Belediye	İli	Alan Kodu	Telefon	Faks
229	Suphi Daştan	Akdağmadeni Belediyesi	Yozgat	354	3141312	3141245
230	Dr. Metin Oral	Altınova Belediyesi	Yalova	226	4612940	3961554
231	Hüseyin Sarı	Erdek Belediyesi	Balıkesir	266	8351050	8353072
232	Yücel Atalay	Gökçeada Belediyesi	Çanakkale	286	8872215	8873019
233	Mehmet Yavuzer	Göhlisar Belediyesi	Burdur	248	4113041	4113041
234	Orhan Azcü	Gürsu Belediyesi	Bursa	224	3715000	3715014
235	Mehmet Aktaş	Gürün Belediyesi	Sivas	346	7151013	7151770
236	Mustafa Koyuncu	Kadınhanı Belediyesi	Konya	332	8341520	8343580
237	Cevat Durak	Karşıyaka Belediyesi	İzmir	232	3688868	3697652
238	M. Abdi Bulut	Kilis Belediyesi	Kilis	348	8131010	8132517
239	Kenan Çetin	Pertek Belediyesi	Tunceli	428	6512060	6512445
240	Yusuf Tülün	Sarıyer Belediyesi	İstanbul	212	2427575	2429938
241	Doç. Dr. Adem Esen	Selçuklu Belediyesi	Konya	332	2510250	2510359
242	Ekrem Yavaş	Sındırgı Belediyesi	Balıkesir	266	5161124	5164800
243	Lütfullah Akdoğan	Şebinkarahisar Belediyesi	Giresun	454	7114005	7114056
244	Hacı Aşar	Ulukışla Belediyesi	Niğde	388	5112134	5118007
245	Ali Osman Erbir	Sarıkaya Belediyesi	Yozgat	354	7721849	7721850
246	Mahmut Özdemir	Halfeti Belediyesi	Şanlıurfa	414	7511010	7511011
247	Uğur Sözkese	Ermeneke Belediyesi	Karaman	338	7161981	7161983
248	Mustafa Türkmenoğlu	Kadirli Belediyesi	Osmaniye	328	7181039	7181163
249	Nazif Tekinöz	Beyşehir Belediyesi	Konya	332	5123132	5121958
250	Nasır Ersöz	Çumra Belediyesi	Konya	332	4471230	4473993
251	Mehmet Demirel	Tuzla Belediyesi	İstanbul	216	4468600	4468645

Mükemmel taş işçiliği ve özgün sosyal yapısıyla seçkinleşen Mardin'in ilçesi Savur, Yrd. Doç. Dr. Fatma Meral Halifeoğlu'nun kaleminden ÇEKÜL Vakfı'nın "Kent Envanterleri" çalışmaları kapsamındaki yayınları arasında yerini aldı. Kitap, Savur'un zengin tarihini ve kültürel dokusunu titiz bir bilimsellikle belgeliyor; kentin kültürel yaşamını gelecek kuşaklara aktarmayı ve araştırmacılara kaynak oluşturmayı da amaçlıyor.

ÇEKÜL
YAYINI